

RĂSUNETUL CULTURAL

REALIZAT DE SOCIETATEA SCRITORILOR DIN BISTRIȚA-NĂȘĂUD

APARE LUNAR SUB EGIDA UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA - FILIALA CLUJ

An XIX; Nr. 8 (160)

August 2026

Laura Poantă:
Claritate sau
simplism

Rebreanu, inedit?

Dan Coman: Festivalul
Poezia e la Bistrița va
exista câtă vreme există
literatură foarte bună
și, din fericire, există!

Mirela Trăistaru, Cetățean de onoare al municipiului Bistrița

Născută la Bistrița, Mirela Trăistaru este una dintre cele mai apreciate artiste vizuale contemporane din România. Prin activitatea sa, artista a contribuit la promovarea culturii românești și a orașului natal în importante centre culturale ale lumii. Lucrările ei se regăsesc în muzee și colecții din Beijing, Shanghai, Paris și New York, precum și în reprezentanțe diplomatice ale României.

Mirela Trăistaru 2023

Cu ce cheie deschidem realitatea în care trăim?

Olimpiu Nușfelean

La mare, pe plajă sau în apa mării, după ce faci câteva exerciții de înot și, în locuri neconvenționale, stai de vorbă cu diferite persoane, din întâmplare, și discuți despre lumea asta, despre țara asta, despre politica asta, încropind dialoguri cu interlocutori necunoscuți, poți conchide că aproape toate persoanele cu care stai de vorbă sînt de părere că lucrurile merg prost. Oameni cu cele mai neașteptate profesii și funcții, pe care nu trebuie să le declare, nu sînt mulțumiți de lumea în care trăiesc, de ce le oferă viața încredințată decidenților, medicilor, poliștilor, procurorilor, formatorilor de opinie, modelelor promovate de media. Sîntem împinși mereu într-o imagine falsă, pe care, însă, o respingem constant.

Conform unei impresii generale, validată de obișnuințe nepătrunse critic, am putea zice că

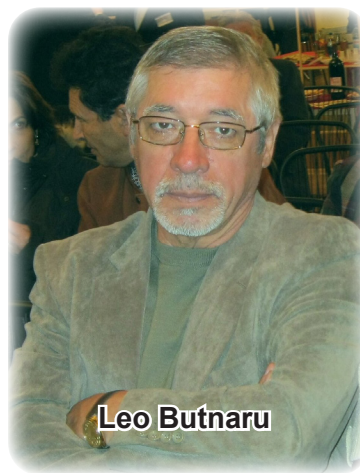
interacționăm mereu între noi – cu ajutorul telefonului, tv-ului, mai puțin a radioului – oameni din diferite locuri sau din medii sociale, ne adunăm însă constant într-o „bulă”, sau balon sau cum vreți să-i ziceți, a opiniilor comune și plate, „controlate” de cei mai neașteptați – și ascunși? – influențatori ai mass-mediei. Ne aruncăm în abisul unor maladii de comportament, al unor concepții gata făcute, ceva de genul votării, la o adică, a „ceea ce trebuie, că nu ai alte opțiuni”!, cu însă sentimentul că, totuși, nu vrem așa ceva, că trebuie să ieșim din asta, că așteptăm pe cineva, picat din cer (picat iar nu venit!), care să ne scoată din mocirla îndoielilor. Cineva care să ne ofere cheia cu care să deschidem realitatea adevărată. Dar cine?

Unele momente istorice ne mai pot aduce acasă, la sinele ce-și așteaptă scrutarea identității, războaiele ne pot trece prin situații limită, în care nu suntem decît noi și neantul, decît individul și/ sau neantul, dar războaiele de azi ce ne mai învață? Ce mai învățăm din ele? Grozăviile se banalizează, se derulează golite de sens în spatele ecranelor tv, iar preinșii mari conducători devin – în fața noastră – execrabile figuri de circ, de care rîdem, în cel mai bun caz, uitînd de morțile colaterale, de naivii răniți care urlă în teatrele de operațiuni. Accidentele rutiere au devenit o obișnuință și nici o putere națională nu vine cu soluții clare de ameliorare a transportului pe rutele patriei. Trafic înghesuit, „Rutiera” mai dă vreo amendă stînd după colț cu radarul și cam asta-i tot ce se face, în schimb angajăm împrumuturi ca să finanțăm războiul. Și corupțiile de război. Am trecut printr-o Pandemie despre care am crezut că aduce sfîrșitul lumii și iată-ne stînd iarăși confortabili în fața paiului din paharul cu suc, uitînd că suntem îndemnați constant să cotizăm la afacerile oneroase ale celor care administrează frica în lume. Cultura (cu toate obiceiurile și tradițiile, cu izbînzile ei vii), care ne mai poate întrema și îmbogăți sufletește, omenește, este din ce în ce mai mult ignorată, îngropată sistematic în indiferență și uitare.

Își mai amintește cineva de poezia „Eu cred”, scrisă cîndva de Ana Blănădiană, care putea fi interpretată ca o metaforă a legăturii poporului cu pămîntul, a răbdării infinite, dar și a resemnării în fața istoriei, a timpului trăit (de fiecare în parte). Era o expresie a vieții din comunism, sau, mă rog, din socialism, că de comunism nu se prea putea vorbi la un popor creștin. Și românii, și nu doar ei, au rămas creștini, în cea mai mare parte, în toată perioada postbelică. Eventual și... farisei, prin unii reprezentanți. Mărturisea poeta: „Eu cred că suntem un popor vegetal./ De unde altfel liniștea/ În care așteptăm desfrunzirea?/ De unde curajul/ De-a ne da drumul pe toboganul somnului/ Până aproape de moarte./ Cu siguranța/ Că vom mai fi în stare să ne naștem/ Din nou?/ Eu cred că suntem un popor vegetal -/ Cine-a văzut vreodată/ Un copac revoltându-se?” Popor vegetal? Încă înfipt în pămînt? Azi părem mai mult o pădure de copaci doborîți de o furtună care nu se mai termină și mai trăgîndu-ne seva din pămînt prin niște rădăcini sfîșiate, pe care unii, în nu știu ce scenariu halucinant, le-ar dori smulse de tot. Dacă în comunism conștiința sau memoria ne puteau fi falsificate, „libertatea” de azi, pe care am dori-o zveltă și francă, ne aruncă și menține într-o mocirlă de contradicții greu de calmat. Devenim o societate de canapea, petrecîndu-ne viața ca niște sedentari ce butonează apatici diferite gadgeturi care să ne aducă viața în liniștea ceștii de cafea.

Suferim o continuă desfrunzire, din toate cele adevărate și frumoase. Și atunci cine ne mai oferă cheia cu care să deschidem ușa spre aerul proaspăt al unei vieți înnoite? Pînă acum cheia era la scriitor, la artist în general, care „iscondesc” neconținut existența și o îndeamnă să iasă din convențional și banal, din obișnuințele nefaste. Cheia era și la istoricul menit să aducă dovezi că omul nu este o frunză a vînturilor de gheață. Cheia este și la preotul care oferă alte deschideri pentru creștin. Ideile metaforizate ale unui scriitor nu se limitează niciodată la scontările unui grup de interese, fie acesta cît mai mare sau chiar mai restrîns și cît mai sus auto-plasat. Chiar dacă pare a nu fi luat în seamă, scriitorul deține cheia cu ajutorul căreia putem încerca să deschidem realitatea. O realitate ce vine dintr-un trecut fundamentat pe cultură, în dimensiuni abordate ontologic sau/ și antropologic. Omul se manifestă în fiecare clipă, dar nu este un simplu locuitor al clipei.

Racursiu

Leo Butnaru

Harta care nu mai încapă în hartă

Într-o dimineață fără importanță istorică, mi-am luat pașaportul și am ieșit din țară. Nu era pentru prima dată. Gestul devenise aproape banal: un control, o șampilă, o barieră ridicată cu indiferență. Dar, de data aceasta, ceva nu s-a potrivit.

De cum am trecut hotarul, nu m-am simțit în altă țară. Ci m-am simțit în afara geografiei mele. Nu într-o ex-istorie – aceea încă mai poate fi povestită, reinterpretată, disputată –, ci într-o ex-geografie. De parcă locurile ar fi rămas în urmă nu doar în spațiu, ci și în dreptul de a fi ale mele.

Primul nume care mi-a venit în minte a fost Cernăuți. Nu ca oraș, nu ca punct pe hartă, ci ca o cameră de la care nu mai am cheie. Apoi Hotinul, cu zidurile lui care nu mai apără nimic din ceea ce credeam că apără. Cetatea Albă, unde marea nu mai e așteptarea mea, ci doar o întindere străină. Limanul Nistrului – o apă care nu mai știe în ce limbă să curgă. Insula Șerpilor – un punct atât de mic, încât a devenit disproporționat de mare în conștiință.

Am deschis harta pe telefon. Totul era la locul lui. Granițe clare. Denumiri precise. Culori diferite.

Și totuși, nimic nu mai coincidea.

– Domnule Fukuyama, am murmurat, unde ați pus capitolul despre post-geografie?

Un trecător m-a privit ciudat. Probabil păream un om care vorbește singur. Dar nu era așa. Vorbeam cu o idee care, la rîndul ei, părea să nu mai aibă adresă.

Dacă istoria s-ar fi încheiat, cum s-a spus, atunci de ce geografia continuă să doară?

Sau poate nu s-a încheiat nimic. Poate doar s-a mutat accentul. Din timp în spațiu. Din evenimente în hărți. Din devenire în delimitare.

Am intrat într-o cafenea. La masa vecină, doi tineri vorbeau într-o limbă pe care o înțelegeam pe jumătate. Sau poate o înțelegeam pe deplin, dar refuzam să o recunosc ca fiind „aici”. M-am surprins traducînd în minte, adaptînd, apropiînd. De parcă aș fi încercat să repar o ruptură invizibilă.

– De unde sunteți? m-a întrebat chelnerul.

Am ezitat. Pentru că, în acel moment, răspunsul nu mai avea greutatea pe care o avea altădată.

– De aici, am spus.

Și nu era o minciună. Pentru că „aici” devenise un spațiu elastic, instabil, negociabil. Un loc care nu mai coincidea cu o hartă, ci cu o memorie.

Am ieșit. Străzile semănau cu cele de acasă. Casele aveau aceleași umbre. Copacii – aceleași tăceri. Și totuși, ceva lipsea.

Sau poate ceva era în plus. Un strat de realitate care nu se suprapunea peste cel interior.

Am mers pînă la marginea orașului. Nu știu de ce – poate din reflexul de a căuta un orizont care să confirme ceva. Dar nu era niciun orizont. Doar o continuare.

Atunci mi s-a limpezit gândul că post-istoria nu înseamnă sfîrșitul evenimentelor. Post-geografia nu înseamnă dispariția locurilor. Ci înseamnă că ele nu mai coincid cu ceea ce credeam despre ele. Că trăim într-o hartă dublă: una oficială și una interioară. Iar între ele nu există frontieră, ci o tensiune continuă.

– Poate că ar trebui să scrieți, domnule Fukuyama, am spus în gând, nu despre sfîrșitul istoriei, ci despre imposibilitatea de a o cartografia definitiv.

Vîntul a trecut ușor peste cîmp. Iar eu avui senzația că toate aceste locuri – Cernăuți, Hotin, Cetatea Albă, Limanul, insula – nu sunt pierdute. Ci suspendate. Într-un fel de așteptare fără termen. Poate pentru a reveni. Dar, sigur, pentru a fi înțelese altfel.

M-am întors spre punctul de frontieră. De data aceasta, nu mai era doar o barieră, ci o linie subțire între două moduri de a fi: unul în care locurile îți aparțin și unul în care tu aparții amintirii lor.

Am trecut-o. Șampilă a căzut sec pe pașaport. Și, precum în alte dăți, am simțit că nu intru într-o țară. Ci într-o întrebare. O întrebare pe care niciun vameș nu o putea pune și niciun document nu o putea lămuri. Cât din ceea ce numim „acasă” rămîne într-un loc și cât se mută, încet, în noi? Când încetează o graniță să fie o linie pe hartă și devine o margine a propriei memorii?

Am pornit mai departe fără să mă uit încă o dată în urmă. Nu pentru că uitasem locul pe care îl lăsam, ci pentru că îl purtam cu mine. Și am înțeles că unele frontiere nu sunt în stare să despartă omul de geografia lui integră, ci îi arată cât de adînc poate locui ea înăuntrul său.

Astăzi, ori de câte ori aud pocnetul sec al unei șampilă pe pașaport, nu mă mai gândesc la controlul unei treceri. Mă gândesc la fragilitatea timpului, la felul în care fiecare drum schimbă ceva ce nu mai poate fi pus la loc și la adevărul simplu că nu plecăm niciodată dintr-un loc întocmai cum am ajuns în el. Iar dacă fiecare frontieră deschide o întrebare, poate că adevărata destinație a unei călătorii prin locurile care ne-au aparținut nu este un punct de pe hartă, ci omul care suntem după ce am avut curajul să o trecem.

Claritate sau simplism

Laura Poantă

Există o diferență între claritate și simplificare excesivă. *Plain language* ca noțiune a apărut pentru texte practice, nu pentru literatură. Acesta este primul lucru pe care mulți îl uită în discuția devenită tot mai intensă în ultima perioadă. A avut loc de curând și examenul de evaluare de la clasa a 8-a – discuțiile din jurul textelor respective mi-au dat mult de gândit. Unii copii erau supărați la ieșirea de la examen pentru că li s-a cerut un rezumat dintr-un text mai puțin cunoscut, dar majoritatea erau ușurați pentru că venise subiect din doamna XYZ – o prietenă a manualelor, se pare. Cei mai puțin familiarizați cu textul erau supărați pe neclaritatea lui, motiv pentru care l-am căutat și citit – nimic dificil, nimic spectaculos. Un domn salvează animale – dar de ce (se miră copiii) apare când el, când broasca, de ce se tot schimbă perspectiva în poveste? Nedumerit, le întreb cîine se plînge de dificultate? Pentru cine trebuie să se scrie mai ușor/mai simplu, și cine anume? Scriitorii contemporani care scriu pe bandă rulantă *thrillere* după machete predate la cursurile de scriere creativă? Profesorii de limba română care se tem de clasici (sau de părinți)? Și ce facem cu toată literatura veche (cât de veche, de fapt?) care are o

grămadă de cuvinte „grele”? Mișcarea *Plain Language* s-a născut, spuneam, din alte motive, pentru contracte, formulare, instrucțiuni medicale, documente administrative, deci pentru comunicări limpezi din multe domenii de activitate. Scopul era ca cetățeanul să înțeleagă ce are de făcut. Asta NU înseamnă că un roman de Thomas Mann sau Camil Petrescu trebuie rescris în același stil (deși se întâmplă deja) și nici că toată literatura prezentului trebuie redusă la un vocabular de bază. Este legitim să aplicăm aceleași reguli unei rețete de medicamente și unui roman? Eu cred că nu. Creierul învață tocmai din dificultate. Există în psihologia cognitivă conceptul de *desirable difficulties* (Robert Bjork 1994). Ceea ce înseamnă că nu orice dificultate/greutate este rea. Unele dificultăți/greutăți obligă creierul să facă raționamente, să caute sensuri diferite și să construiască un vocabular mai complex. Dacă eliminăm toate cuvintele dificile, învățarea poate deveni superficială (și chiar devine, sub ochii noștri). Vocabularul individului nu apare spontan, copiii nu învață cuvinte rare doar de la școală, ci le învață deoarece citesc permanent, întâlnesc cuvintele în contexte diferite și le deduc sensul. Dacă toate textele folosesc doar 1000-1500 de cuvinte uzuale, mereu aceleași, vocabularul nu prea mai are de unde să crească.

Există și contraargumente serioase. Dacă ne referim doar la scrisul non-literar, simplificarea lui poate salva vieți. Exemple: consimțământul informat din studiile clinice sau din situații juridice, prospectele de medicamente, instrucțiunile de urgență (cum folosim un stingător), recomandările de pe actele medicale și multe altele. În medicină, de exemplu, știu foarte bine că un text „academic” poate fi inutil dacă pacientul nu înțelege nimic. Dar dacă vorbim strict de literatură, ea are și o funcție estetică, nu este doar informativă. Are un ritm, o muzicalitate, un stil specific și recunoscut al fiecărui autor mare; dacă simplifici excesiv, păstrezi povestea, firul epic, dar pierzi experiența. Este diferența dintre: „era foarte trist” și „o tristețe îi cobora încet peste gesturi”. Informația este aceeași, dar experiența lecturii nu. Dacă nu înțelegi această diferență nu ai cum să fii sau să devii un cititor.

Se mai pune problema – „ușor” pentru cine? Aici cred că este cheia întregii discuții. Un text greu pentru un copil de 12 ani poate fi foarte accesibil pentru un adult. Dacă adaptăm permanent literatura la nivelul minim al cititorului, nu mai există progres. Școala tocmai asta face (sau ar trebui să facă), și anume ridică nivelul cititorului. Unii lingviști discută despre *infantilizarea* limbajului public. Textele devin foarte scurte, foarte directe, fără metafore sau comparații stufoase, fără trimiteri. Cititorii ajung să întâmpine dificultăți când întâlnesc un text *normal* din literatura clasică, pentru că sunt obișnuiți deja cu texte foarte ușoare. Noi, medicii, încercăm să explicăm pacientului diagnosticul cât mai clar. Dar asta nu înseamnă că tratatul de cardiologie trebuie rescris pentru un copil de 12 ani. Există niveluri diferite ale limbajului, fiecare legitim în contextul său. Există o diferență între a face un text clar și a-l face simplist (nu simplu). Un limbaj accesibil facilitează comunicarea, iar un limbaj bogat dezvoltă gândirea. *Ce câștigăm și ce pierdem când claritatea devine singurul criteriu al valorii unui text?* Ar putea să fie tema unei noi anchete de revistă.

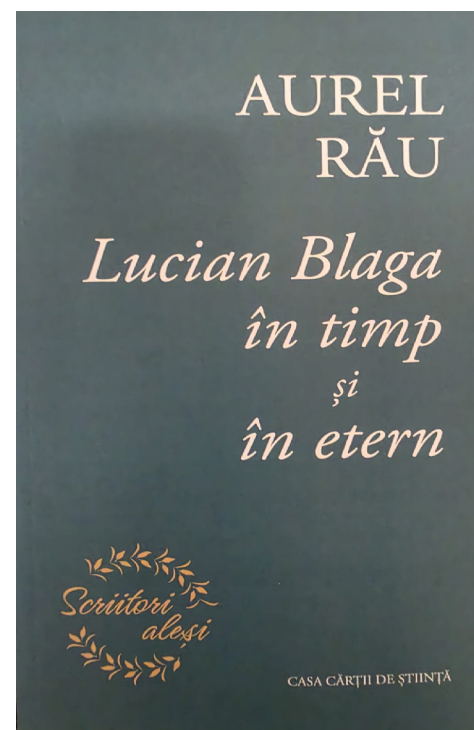
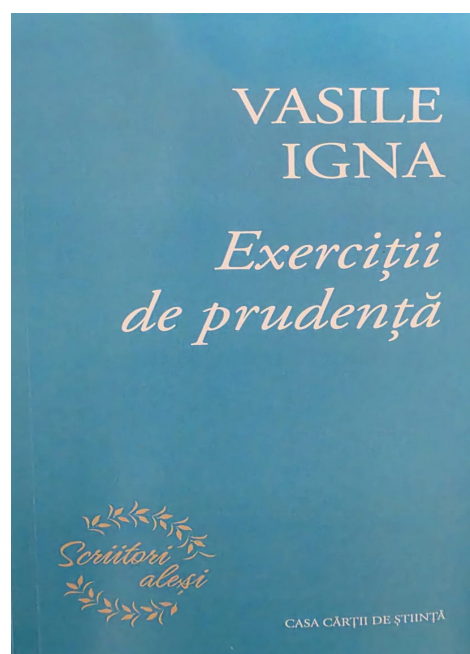
Și totuși, de ce apar tot mai des solicitări ca autorii să folosească un vocabular simplu? Unul dintre argumente este creșterea incidenței dislexiei (mai ales în SUA), iar altul este acela că lumea citește din ce în ce mai puțin, iar un text simplu ar fi încurajator. Dar este aceasta o soluție? Literatura nu este un manual de instrucțiuni și chiar cei cu dislexie afirmă că preferă să caute cuvintele noi în dicționar decât să li se ofere pe tavă texte măcelărite. Cum au citit generațiile anterioare? Copiii citeau de toate: Jules Verne, Sadoveanu, Alexander Dumas, Charles Dickens fără să înțeleagă tot. Necunoașterea unui cuvânt nu împiedica plăcerea lecturii, dimpotrivă, lectura îmbogățește vocabularul. Și nu aveau/aveam dicționare atașate cum au e-book-urile sau google la un *click* distanță. Un text complet simplificat devine asemănător unei postări *online*, lipsit de orice provocare intelectuală. Experiențele instantanee de tipul *happeningului* sunt desigur provocatoare, dar mult prea des sunt doar atât și nimic mai mult. Argumentul „științific” pentru scrierea simplă vine tot dinspre marii autori – Hemingway, Steinbeck, Marin Sorescu sunt dați ca exemple că literatura nu are nevoie de cuvinte „grele”, nu ar trebui citită cu dicționarul. Dar la marii scriitori simplitatea este încărcată de idei, de sens. Simplitatea autentică este o artă, nu o obligație a cuiva de a se face înțeleș. Literatura trebuie să fie liberă – o banalitate care se pare că trebuie repetată. Unii autori vor scrie simplu, alții sofisticat, întotdeauna, iar cititorul nu trebuie protejat de cuvintele dificile. Tocmai întâlnirea cu necunoscutul este una dintre marile bucurii ale lecturii.

Am putea extrapola la muzică – nimeni nu cere muzicienilor să compună doar melodii cu trei note și nici pictorilor să folosească doar trei culori. Căutând bibliografie pentru articol, am dat peste discuții aprinse pe Reddit. Un cititor susținea ideea simplificării, dar dădea exemple care au declanșat ulterior un iureș – cuvinte extrem de folosite și de simple lui i se păreau rare și grele. Un exemplu ales de el era cuvântul *amalgamation* (era vorba despre o fotografie de familie în care copilul era un amestec de trăsături de la părinți). Plângerea lui era de ce autorul a ales un astfel de cuvânt și nu a spus pur și simplu *mixt* sau *amestec*. Cei care au intrat în dialog au explicat foarte argumentat faptul că nu este exact același sens și că alegerea unui cuvânt aparent pretențios nu face decât să explice mai bine o idee, să o facă mai profundă. Un alt cititor implicat în discuție a pomenit noțiunea de *purple prose* – termen peiorativ folosit pentru a descrie un text foarte plin de floricele, excesiv de ornat, extravagant fără a aduce valoare sau informație. Există autori care folosesc dicționarul anume pentru a căuta și folosi cele mai complicate sinonime, termeni arhaici sau rari, doar pentru a părea erudiți. Dar acestea sunt cazuri rare sau speciale și nu despre ele este vorba atunci când se discută dificultatea unui text citit. De ce este interesant Reddit sau un alt forum mare – pentru că arată mai clar nivelul de cunoștințe din populație și sensul termenului „greu”. Și avem parte de surprize – cuvinte precum *sanguin* (despre o personalitate) sau *ambivalent* sau *paradoxal* sunt date ca exemple de dificultate.

Expresia *purple prose* își are originea în *Ars Poetica* a lui Horațiu; acesta descrie un pasaj foarte stufos, împoțonant, aruncat peste un text banal, fără să îi crească valoarea, ci dimpotrivă (*purpureus pannus*). Argumentul că nu este nevoie de prea multe cuvinte sofisticate ca să exprimi ceva poate să fie valid până la un punct și este valid dacă este susținut de un cititor experimentat cu un vocabular peste medie. Dacă acest argument vine din comoditate și lene intelectuală, aceste cuvinte par inutile, exagerate; unul dintre cei implicați în dialog recunoștea că de fapt nu citește cărți ci doar articole *online* despre anumite subiecte care îl interesează. Statistic, persoanele care fac acest lucru sunt din ce în ce mai numeroase, iar procentul lor va fi covârșitor într-un viitor foarte apropiat. Cuvintele diferite au semnificații diferite, sinonimele nu sunt perfecte întotdeauna, iar folosirea lor în context îmbogățește vocabularul, dar și gândirea, prin nuanțe. Ca să nu mai vorbim de cadența frazelor dintr-un text bun – pentru cine mai pune încă preț pe astfel de detalii. Scriitorii mari își iubesc cuvintele, ba chiar inventează unele noi. Cititorul prezentului este din ce în ce mai puțin antrenat pentru ele. Pentru că citește majoritar texte simple online? Să ceri simplificarea limbajului scriitoricesc pentru a nu-i discrimina pe cei mai puțin dotați sau dislexicii? Derek Hughes pe writingcooperative.com susține ideea scrisului simplu, fără floricele și fără cuvinte complicate pentru a atrage cititorii și are o serie de argumente ușor forțate. Unul dintre ele de exemplu se referă la o serie de studii, unele empirice, care au demonstrat inclusiv prin CT și RM cerebral că fluența și simplitatea unui conținut se asociază cu stimularea ariilor plăcerii – *Hedonic Fluency Model*. Adică dacă ai în fața ochilor un text foarte simplu pe care îl citești cu ușurință ești extrem de satisfăcut de propria capacitate intelectuală. Hughes simplifică extrem ideile din acele studii pentru a le mula cât mai bine pe teoria lui că un scriitor deștept scrie simplu, iar un text complicat, plin de neologisme ascunde lipsa talentului.

Ideea că un număr tot mai mare de adulți dorește să citească doar texte foarte ușoare este înfricoșătoare. Îmi imaginez un viitor în care fiecare va citi doar ceea ce îl interesează strict profesional sau ceea ce a trăit el (ca să nu se întristeze sau să depună un efort inutil) totul în fraze scurte, cu cuvinte simple. Nimeni nu va evolua, nimeni nu va progresa. Hemingway este asociat cu ceea ce criticii au numit ulterior „teoria aisbergului” (<https://huntingthemuse.net/library/hemingways-iceberg-theory>). Ideea lui era că autorul spune foarte puțin explicit, iar cea mai mare parte a semnificației rămâne sub suprafață. Cititorul trebuie să completeze ceea ce nu este spus în text. De aceea, la prima vedere, textele lui par foarte ușor de citit. Dar, în realitate, sunt extrem de dense în sens. Simplitatea limbajului nu este sinonimă cu simplificarea gândirii. Simplitatea este uneori rezultatul unei mari măiestrii, nu al unei simplificări reale. Dar acest lucru nu se poate învăța la un curs. Este ca în pictură. Un desen în câteva linii al lui Picasso poate părea că „îl poate face oricine” Dar acele câteva linii sunt rezultatul a zeci de ani de studiu și al capacității de a elimina tot ce este inutil, fără a pierde esențialul. Dacă analizezi 10 chirurgi excepționali, vei observa că toți țin bisturiul într-un anumit fel. Dar dacă îi înveți pe studenți doar să țină bisturiul la fel, nu îi transformi în mari chirurgi. Gestul este necesar, dar este doar o mică parte din competență. Poți învăța anumite tehnici pe care le folosea Hemingway, dar nu poți preda ceea ce făcea ca acele tehnici să devină literatură mare: observația extraordinară asupra oamenilor, ritmul, selecția detaliilor și o viziune proprie asupra lumii.

Cărți primite la redacție

Fericirea regizată

Mircea Gelu Buta

Există fotografii în care oamenii nu zâmbesc pentru că sunt fericiți, ci pentru că trebuie. În fața aparatului, chipul devine disciplinat, iar sufletul intră în umbră. Zâmbetul fals este poate cea mai tristă formă de politețe, o expresie fabricată pentru a ascunde oboseala, singurătatea sau frica de a nu fi acceptat. În fond, fiecare fotografie ascunde o regie în care lumina este aleasă, gesturile sunt corectate, emoțiile sunt cosmetizate. Astfel, zâmbetul nu mai exprimă o stare interioară, ci devine un accesoriu al aparenței.

Omul contemporan trăiește sub presiunea reprezentării continue, trebuind să fie agreabil, echilibrat, optimist, seducător. Înainte ca sociologia și psihologia să vorbească despre identitatea performativă,

literatura observase deja că omul modern a devenit actorul propriei existențe. Chipul nu mai exprimă spontan sufletul, ci îl ascunde, iar dintre toate expresiile posibile, zâmbetul este cea mai eficientă mască, pentru că inspiră imediat încredere.

Camil Petrescu surprinde magistral această falsă cordialitate atunci când vorbește despre „*un surâs absent și binevoitor*”. Formula descrie perfect omul contemporan din fotografie care este prezent fizic, dar absent sufletește. Zâmbetul lui nu izvorăște din emoție, ci din obligația de a părea agreabil.

Personajele lui Caragiale zâmbesc aproape permanent, însă surâsul lor nu are nimic candid. Nae Cațavencu își construiește întreaga retorică pe amabilitate teatrală și patriotism demonstrativ. El apare mereu cordial, politicos, exuberant, dar această cordialitate ascunde instinctul parvenirii și setea de putere. În lumea caragialiană, zâmbetul nu apropie oamenii, ci îi transformă în caricaturi morale. Politicianul zâmbește pentru a seduce, pentru a manipula și pentru a masca golul interior al discursului său. Comicul lui Caragiale devine astfel tragic prin actualitate, iar societatea întreagă pare un spectacol de expresii convenționale.

Aceeași teatralitate a aparenței se regăsește în figura memorabilă a lui Stănică Rațiu din „*Enigma Otiliei*”. Personajul pare viu, expansiv, comunicativ, permanent pus pe conversație și pe glumă. Zâmbește mult și vorbește neîncetat, ca și cum ar încerca să acopere prin zgomot o precaritate morală profundă. În realitate, jovialitatea lui este o tehnică de supraviețuire socială. Stănică își ascunde instinctul rapace în spatele unei false bonomii. El reprezintă tipul parvenitului modern, pentru care farmecul devine armă, iar zâmbetul strategie. George Călinescu surprinde aici degradarea relațiilor umane într-o societate dominată de interes și competiție.

În romanul „*Ion*” a lui Liviu Rebreanu, personajul principal folosește aparența sentimentală ca mijloc de ascensiune. Relația sa cu Ana este construită pe simularea afectivă, unde tandrețea și blândețea afișate ascund obsesia proprietății. Zâmbetul lui Ion devine expresia unei alienări morale produse de cultul pământului. Rebreanu descrie astfel o lume în care sentimentele autentice sunt corupte de interes economic. Tragicul nu vine doar din destinul Anei, ci și din incapacitatea personajelor de a trăi sincer.

Mult mai subtil și mai profund este zâmbetul lui Ilie Moromete. Acesta zâmbește ironic, aparent detașat, cultivând impresia unei superiorități calme asupra lumii. Dar ironia sa ascunde o imensă fragilitate. În spatele umorului se află presimțirea sfârșitului unei civilizații rurale. El înțelege că ordinea tradițională se destramă și că autoritatea patriarhală își pierde sensul. De aceea, zâmbetul pe care îl afișează are ceva melancolic și defensiv. Nu este zâmbetul ipocritului, ci al omului care refuză să se lase înfrânt de realitate și transformă luciditatea în autoironie.

În literatura universală, zâmbetul fals capătă un rafinament simbolic. Celebrul surâs al lui Jay Gatsby deși pare plin de înțelegere ascunde o singurătate devastatoare. Acesta trăiește exclusiv prin imaginea pe care și-a construit-o despre sine. Întreaga lui existență este o punere în scenă destinată recuperării unui trecut imposibil în care zâmbetul devine simbolul iluziei americane, strălucitor la exterior și tragic în profunzime.

În „*The Picture of Dorian Gray*” relația dintre frumusețe și falsitate atinge dimensiuni estetice și filosofice. Dorian păstrează mereu un chip impecabil, un surâs seducător și o aparență angelică, în timp ce adevărata lui identitate morală se degradează în secret. Oscar Wilde transformă astfel zâmbetul într-o expresie a decadenței moderne.

Curtea regală din Hamlet este o lume a aparențelor, în care adevărul nu poate supraviețui decât sub forma teatrului și a simulării. Sub calmul regal și bunăvoința lui Claudius se ascund crima și vinovăția.

Zâmbetul fals nu ține doar de moralitate, ci și de condiția umană modernă pentru că omul contemporan se teme să-și expună vulnerabilitatea. El preferă să afișeze echilibru chiar și atunci când este sfâșiat interior. Paradoxal, cele mai emoționante personaje nu sunt cele perfect transparente, ci cele sfâșiate între mască și adevăr, iar cititorul este fascinat tocmai de fisura dintre ceea ce personajul arată și ceea ce ascunde. Marile opere nu ne prezintă oameni sinceri până la capăt, ci oameni care încearcă disperat să-și protejeze interioritatea.

În fond, zâmbetul fals este una dintre cele mai tulburătoare metafore ale modernității. El exprimă nevoia omului de a fi acceptat într-o lume dominată de aparențe. Sub surâsul elegant al personajelor literare se află adesea singurătatea, frica, ambiția sau disperarea. De aceea, uneori, o figură care zâmbește poate fi mai tragică decât una care plânge. Lacrima mărturisește adevărul, în timp ce zâmbetul îl poate ascunde. Literatura a înțeles acest lucru

Cicatricile poemului

Recent, Flaviu Claudiu Mihali a publicat o nouă plachetă de versuri. Intitulat *Cicatrici*, volumul a apărut la Editura Casa Cărților din Baia Mare, în 2026. Lucrarea beneficiază de o substanțială prefață semnată de Delia Muntean, intitulată *Cu mâna pe rană*, în care cronicarul revistei *Nord Literar* reconstituie cu migală traiectul liric parcurs de poet. Flaviu Claudiu Mihali a debutat în 2001 cu volumul de versuri *Păsările n-au nevoie de credință*. A urmat o perioadă de căutări și de acumulări, de găsire a propriului timbru liric. Experiența existențială dobândită s-a concretizat în noi plachete de versuri, precum *Gânduri sfâșiate de timp* (2022) și *Dezagregare* (2024), lucrări bine primite de critica de specialitate. În 2025, Flaviu Claudiu Mihali a devenit redactorul revistei *Nord Literar*, ceea ce i-a oferit posibilitatea să se implice și mai mult în actualitatea literară. Volumul *Cicatrici* se găsește în prelungirea cărților anterioare ale poetului. Autorul cultivă o lirică de meditație filosofică, preocupată de marile probleme ale existenței. Din această perspectivă, titlul *Cicatrici* se dovedește sugestiv. Arta se naște din suferință ne sugerează Flaviu Claudiu Mihali, poemele sale ilustrând din plin această idee. Poetul merge pe o direcție aparte a liricii maramureșene, versurile sale putând fi comparate cu cele ale lui Vasile Latiș, un alt poet al Nordului care a preferat lirica de idei, meditațiile asupra sensurilor grave ale existenței. Aspectele abordate se dovedesc grave, iar cititorul nu este menajat. Uneori, asemenea lui Marin Sorescu, poemul este conceput ca un *Descântec*. Zborul poetului către înălțimi este plin de cicatrici și de fracturi, deoarece nu s-a născut cu nume de pasăre. Drept consecință, a trebuit să învețe să zboare singur. Experiența se dovedește dramatică, dar merită tot efortul. Aspirația către idealul visat este dificilă, între poet și cuvintele la care nu poate să ajungă interpunându-se nevăzute zăbrele. Dumnezeu este văzut ca un cămătar care îți dă viața împrumut „și o cere înapoi/ cu dobândă de moarte”. (*Zăbrele*) Poetul se naște din uciderea eului său cotidian, motiv pentru care trebuie să trăiască împreună cu această povară. (*Povară*). Atmosfera poemelor este întunecată, sumbră, apocaliptică, de parcă am citi niște pagini semnate de Emil Cioran. Nu întâmplător, în prelungirea lui Nichita Stănescu, Flaviu Claudiu Mihali afirmă că „Poetul ca și soldatul nu are viață personală. Viața lui personală este praf și pulbere”. Atât poetul cât și soldatul trebuie să se sacrifice, poezia presupunând o dăruire totală. De aici versurile din *Antipoezie*.

Uneori, creația ia forma unui spectacol, așa cum se întâmplă în poemul *Clovnul*. Poetul recurge la motivul dublului, în măsură să permită multiplicarea ființei: „Ca să pot râde/ mă părăsesc/ ies din mine/ ca dintr-un alt trup/ al altcuiva// Clovnul intră/ insidios/ își suprapune fața peste a mea/ respiră cu plămânii mei/ râde cu mușchii mei/ publicul îl iubește/ Lumea pleacă/ spectacolul se termină/ încerc să mă întorc/ prin ușile zăvorâte// În oglindă/ ochii goi/ nu mai e nimeni care să-și dea masca jos/ doar eu/ cel de ieri”. Spectacolul se împletește cu chinurile creației în poemul intitulat *Sevraj*. Poetul arde ca o rană deschisă, fluidul incandescent al gândurilor cerând să fie transpus pe foaia de hârtie. În final, el se prezintă singur: „La întrunirea poezilor anonimi/ Îmi vine rândul să zic:/ Bună, mă numesc Flaviu, sunt poet/ nu am mai scris de... zile...” Altă dată, creația este considerată un *Antidot* la ceea ce Lucian Blaga numește „marea trecere”. Viața este văzută drept o scurtă despărțire de moarte, omul fiind prins iremediabil în „ambuscada clipei”. Doar poezii mai cunosc remediu la destrămarea universală. „Câtă luciditate, atâta dramă”, afirmă Flaviu Claudiu Mihali în prelungirea lui Camil Petrescu și a lui Emil Cioran. De aici versurile: „Luciditatea poartă în ea/ sămânța dezagregării...// Cine ești? Cine sunt?// Unde mi-s aripile?”

Amintind de lirica lui Lucian Blaga, o temă esențială a acestor creații este tăcerea. Flaviu Claudiu Mihali o prelucrează, printre altele, în poemul *Repaus*: „M-am oprit/ să ascult tăcerile/ dinăuntru/ nu mai sap/ fântâni/ apa știe singură/ drumul spre mine// Până și zeii/ se mai opresc uneori/ atunci încetăm/ să mai plângem”.

Definiția poeziei și a poezilor este făcută prin intermediul unor versuri sugestive în poemul *Vis răsturnat*: „Poezii nu sunt altceva/ decât spiritele pădurii/ condamnate la viață/ care nu au învățat încă/ nemurirea// Poezia e un vis răsturnat/ după ce se trage plapuma nopții/ peste gânduri”.

O puternică neliniste existențială se desprinde din lirica lui Flaviu Claudiu Mihali, de unde originalitatea surprinzătoare a acestor poeme situate dincolo de orice modă poetică.

• • Gheorghe Glodeanu

Trei Metropole: Londra, Roma, Paris (2)

Motto: „Pentru Rebreanu, călătoria devine o explorare, oriunde ajungi, duci cu tine toată țara ta cuprinsă în sufletul tău.”

ROMA (1927)

Prima întâlnire a lui Rebreanu cu Italia a avut loc în anul 1927, 27 mai, la invitația PEN-Clubului în calitate de președinte al Societății Scriitorilor din România. Pentru aceasta s-a pregătit documentar destul de amănunțit, după cum vom vedea din cele scrise. A doua vizită a avut loc în perioada 10 octombrie - 1 noiembrie 1942, ca șef al unei delegații de ziariști români. Traseul a fost mai lung: Roma, Veneția, Torino, Livorno, Genova, Assisi, Florența, Siena și Padova. Capitolul intitulat „ROMA” face parte din Liviu Rebreanu, Opere 15, „Metropole, Amalgam”, Editura Minerva, București, 1991, Ediția critică de Nicolae Gheran. Stabilirea textelor în colaborare cu Nedeea Burcă, p. 56-109 și 431, carte cu caracter publicistic apărută în anul 1931, la frontiera dintre beletristică și publicistică.

Primul capitol, „Un popor de clasa a III-a” oferă date despre începutul călătoriei, alături de alți cinci, Rebreanu se îmbarcă în vagonul direct București-Triest pentru a participa la un congres al scriitorilor europeni. Pe traseu, trece prin Jimbolia unde are parte de un control riguros la vamă, apoi prima stație iugoslavă Vel-Vihinde, unde sunt nevoiți să se mute în alt vagon de clasa a treia din cauza unei defecțiuni, deși aveau dreptul de clasa întâi. De aici și remarcă în cauză: spre deosebire de spanioli care sunt numiți popor de clasa întâi, sârbii sunt doar de clasa a treia. „Hamalul din Subotića” – Acest mare oraș sârbesc le aduce o nouă mutare, deoarece trenul merge la Belgrad. Au de așteptat două ore alt tren spre Zagreb. Popas la Trieste la o cafea într-un restaurant gol, prilej de a discuta cu un hamal care știa ungurește spre a afla pulsul oamenilor don zonă.

„Cămașa neagră” – Scriitorul își face o intrare optimistă în Italia, pentru el, e o lume nouă, un soare cald și prietenos îl întâmpină pe șesul venețian cel mănăs și Marea Adriatică. Apariția celei dintâi cămași negre, adică milițianul fascist gata de-a interveni și de-a proteja, îi atrage atenția. Sosit în Veneția, va schimba linia, admiră fugitiv Canalul Grande cu gondole. „Două latinități” – Pe traseu, trece prin Bologna, peisajul se schimbă și locomotiva cu aburi e înlocuită de cea electrică. Pantele se înăspresc, valea se strecoară printre coame de munți, se prelinge printre pereți de prăpăstii pe care locomotiva îi străpunge ca un berbec, parc-ar fi de carton, de aici, coboară în Câmpia Toscană. Florența e văzută ca „o minune a minunilor”, urmează Arezzo, lacul Trasimene, Clusium, reședința lui Porsena, Orvieto, Valea Tibului. Scriitorul e încântat de armonia divină a locurilor străbătute și peste tot simte spiritul latinității. Meditează pe tren că latinitatea românească a fost perturbată de distrugerile barbare și consideră Italia ca fiind unică pe pământ, locul unde te simți stabil și etern. „Umbrele nopților romane” – Rebreanu admiră Roma, capitala lumii, de la un etaj înalt, viața orașului cu umbrele trecutului. „Giovinezza, Giovinezza!” – e refrenul din imnul fascismului, un marș naiv al tineretului dornic de schimbare. Evocarea trecutului istoric al Romei este marcat printr-o plimbare fără o țință anume a autorului prin Via de Tritone, Corso, Palatul Chigi, Ministerul de Externe, Piața Colonna cu Marc Aureliu și Sfântul Petru, Piața Monte Citorio cu Parlamentul, Piața Rotonda cu Panteonul. Urmează Universitatea, Piața Navona, Piața Campo di Fiori, Teatrul lui Pompei, Piața Benedetto Cairoli cu Palatul Santa Croce, aici e legația română. Mai departe: Arenele Argentino, Via dei Caldarari cu Palazzo Ceuci. Rebreanu semnalează entuziasmul tinerei generații de-a lichida urmările războiului, pentru el totul se petrece sub semnul experimentului, nefiind sigur de ce va ieși. Este circumspect în ceea ce privește „foloasele” regimurilor totalitare opuse democrației de tip parlamentar, doar menționează unde lucrează Mussolini la Ministerul de Externe.

„Tainele diplomației române” – De regulă, orice vizitator român într-o țară străină trece pe

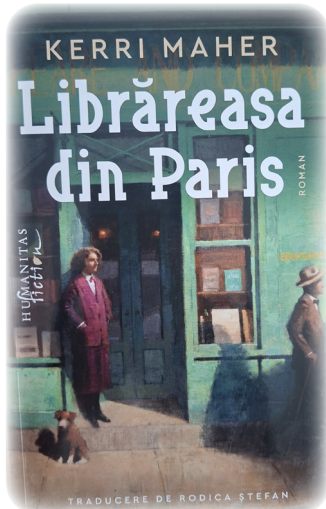
la legația română. Rebreanu are o întrebare retorică: Cu ce se vor fi îndeletnicind diplomații români, de ce nu contestă jignirile aduse românilor? Propaganda românească pare greșită, nu cele materiale, ci valorile ar trebui luate în seamă (Titulescu, Enescu, Iorga), nu cele care-și disprețuiesc semenii lor. Autorul este revoltat de indiferența organelor oficiale românești pentru răspândirea valorilor culturii naționale românești, dar și de situația necorespunzătoare a circulației literaturii române în Italia. „Five-o, clock în Capitoliu” – Invitați la o recepție de către guvernatorul orașului în palatul dei Conservatore, toți din delegație sunt impresionați, scriitorul descrie colina Capitolului amănunțit ca „o minune a renașterii creată de Michelangelo. Se vizitează Sala Gladiatorului, a Filozofilor, a Împăraților și Forul Roman ce a rămas din strălucirea Romei. Pentru români ruinele sunt sacre, în Roma sunt peste optzeci de biserici, Vaticanul și Basilica Sfântului Petru au avut un rol mare în creștinism.

„Roma care petrece” – Autorul e impresionat de sobrietatea romană care e reconfortabilă, lipsește chef public care scandalizează și degradează. „Dolce farniente” – Italia e o țară a leneviei?, nu e drept, Rebreanu consideră o injurie și o mare nedreptate, chiar și înafara țării, italienii sunt harnici, deștepți și sărguincioși. Deși săracă, Italia e țara cea mai frumoasă din lume și mai glorioasă. „Viața nouă” – Fascismul, la acea vreme este văzut de scriitor ca un spirit nou, o mentalitate nouă, deoarece a risipit criticismul, e o expresie spontană a puterii italiene. Comparația fascismului cu comunismul din partea autorului pare corectă, în 1920, la Bologna, apar brigăzile fasciste, toți credeau că vor trece; în 1921, Mussolini se ridică împotriva fasciștilor de stânga. Prin noul guvern din 1926, se ajunge la dictatură. Scriitorii de la congres nu-l simpatizau, Rebreanu începe să fie rezervat. „Cetatea eternă” – Din nou despre Mussolini și actualizarea Romei antice în una modernă. „Revoluție și revoluție” – se încearcă o scurtă istorie a fascismului din anul 1923 când s-a înființat miliția voluntară, iar marele consiliu fascist a devenit organ de stat cu o armată și un organ consultativ alături de parlament. Când Rebreanu vede libertatea supralicitată în anarhie, pulverizarea autorității statului și a națiunii italiene, are ezitări, mai ales când Mussolini dizolvă parlamentul în 1925 și interzice partidele politice. „Problema viitorului” – Ca participant la banchetul de la Villa Borghese, Rebreanu are ocazia să discute despre duce, peste câțiva ani, el nu va mai fi atât de entuziasmat, în anul 1935, el pune fascismul pe același plan cu comunismul deoarece amândouă îngrădesc libertatea individuală, iar pentru artiști e neprielnică creației artistice. „Raită la Veneția” – Înainte de-a părăsi Italia, Rebreanu și însoțitorii săi, e vorba de participării la primul congres ca delegați ai Societății Autorilor Dramatici, dau o raită cu gondola prin Veneția, în prelungirea călătoriei, dar ploaia le strică farmecul așteptat. În Piața San Marco, Palatul Dogilor și biserică vor trece în revistă palatele și podurile celebre. În final, capitolul „De la Bacău la loterie” încheie concentric călătoria.

Așadar, Rebreanu receptează nu doar fapte de artă sau de cultură, ci și fenomene social-politice. Dictatorul făcuse din cultivarea trecutului istoric și latin al Italiei un fel de emblema a regimului său, scriitorul se lasă sedus de rezultatele economice bune ale primilor ani de guvernare mussoliniană, dar se va detașa vizibil: „Simpatizez cu Italia, dar teza ei e o catastrofă”, alte declarații însă ne fac să fim mai circumspecți.

• • Iacob Naroș

Librăria, ca centru

Am început să citesc această carte, „Librăreasa din Paris”, de Kerri Maher, apărută la Editura „Humanitas fiction”, în traducere, din limba engleză în limba română de Rodica Ștefan (care a tradus și „Un artist al lumii trecătoare”, al laureatului Premiului Nobel pentru literatură, în 2017, Kazuo Ishiguro), ca pe un roman, uitând de avertizarea, citită de altfel în spații de promovare, că este vorba mai mult de o așa-numită „ficțiune istorică”, cu caracter biografic.

Kerri Maher, scriitoare americană cu patru romane, „Librăreasa din Paris” este al doilea, apărut în 2022 și tradus în anul următor și la noi (celelalte sunt „The Kennedy Debutant”, 2018, debut, „The Girl in White Gloves”, 2020, și „All You Have to Do Is Call”, 2023) și memorii, „This is Not a Writing Manual: Notes for the Young Writer in the Real World”, 2013, pe care le semnează cu numele de Kerri Majors, prezintă cu mijloace românești, personaje, acțiune, intrigă, grupate în capitole înlănțuite logic, viața Sylviei Beach, tânăra americană ajunsă în anul 1919 la Paris, când deschide o librărie de

limbă engleză numită „Shakespeare and Company”, loc de întâlnire al multor scriitori notorii din acea vreme, Ezra Pound, F. Scott Fitzgerald, Walt Whitman, Ernest Hemingway, Henry Miller, James Joyce.

Fără voie, lectura cărții se schimbă și este prilej de întoarceri și de amintiri. Numele de scriitori mari și operele lor sunt prilej, la fiecare pas, la fiecare pagină/ capitol, de oprire, de căutare și încercare de a înțelege un fenomen ce este asociat cu „Generația pierdută”, denumire dată de Gertrude Stein, mutată și ea din Pennsylvania la Paris, deținătoare a unui salon de artă, loc de întâlnire atât al scriitorilor amintiți, dar și al unor artiști, precum Pablo Picasso, Henri Matisse. Sylvia Beach însăși, personajul feminin central al cărții, a existat în realitate, este cea care a avut încredere în „Ulise” al lui James Joyce și, când acesta era interzis, ea l-a publicat în capitole, având încredere în valoarea estetică a romanului.

Cartea „Librăreasa din Paris” este un memento pentru biografii literare, pentru în-

trepătrunderea fericită dintre realitate și ficțiune, pentru portretul unei epoci, care coincide cu perioada interbelică, de înflorire a artelor în întregul Occident. Tânăra venită din America la Paris descoperea o lume liberă, fără prohibiții, pe care o dedică idealului întruchipat de carte/ cărți. Împreună cu prietena ei, Adrienne, cele două trăiesc mai mult printre cărți decât printre oameni. Destinul Sylviei înregistrează și dureri, cum ar fi moartea mamei, părăsirea de către prietenă, lipsuri și nevoi, dar el se identifică magistral cu destinele celorlalți pe care îi ajută, îi sprijină și crede în ei. Cu o formulare a lui Gertrude Stein, ar suna cam așa: „Unii pariază pe cai. Eu, pe artiști.” Dar în Joyce a crezut cel mai mult: „Sylvia a făcut legământ să fie unul dintre acei oameni – una dintre acele femei, mai bine zis – care să ajute la publicarea romanului. „Ulise” era o bătaie în care merita să intre.” Iar Ernest Hemingway i se adresează cu vorbe memorabile: „Ești cea care le-a arătat tuturor că romanul („Ulise”) poate avea un public fără să-l corupă.” Apărarea lui James Joyce merge până la capăt. Și astăzi este consemnat faptul că prima ediție a cărții „Ulise”, de James Joyce, a apărut la Editura „Shakespeare and Company” din Paris.

Autoarea cărții „Librăreasa din Paris”, Kerri Maher, relatează la persoana a treia acele întâmplări din carte, petrecute între 1919 și 1936, la Paris, având în prim-plan o librărie, ca centru, nou înființată și cu activitate foarte intensă, datorată Sylviei Beach, personaj real, cu o biografie ce se regăsește în economia romanului. Dar Sylvia Beach și-a scris și ea memoriile în cartea intitulată „Shakespeare and Company”, unde apare Hemingway ca eliberator al librăriei și apoi al cramei Ritz.

„Librăreasa din Paris” impune un personaj feminin care și-a înțeles menirea, care a contribuit la scrierea istoriei literare în orașul luminilor, Paris, cu credință în cărți și rol de promovare a scriitorilor de acasă, de limbă engleză, într-un spațiu de limbă franceză. Și i-a ales pe cei mai buni. Sau ei au ales-o. Acțiunea cărții este inspirată din realitate, datele corespund, scrisorile vorbesc de acele timpuri. Astăzi, librăria originală nu mai există, fiind distrusă în război, dar o alta, înființată de George Whitman în 1951, i-a luat numele și din 1964 se numește tot „Shakespeare and Company”.

Kerry Maher mărturisește că a scris „Librăreasa din Paris” în perioada de Covid -19, fiind și ea scriitoare în Paris, plimbându-se pe malul Senei, admirând Catedrala Notre -Dame și documentându-se în legătură cu subiectul cărții, în care s-a regăsit. Peste ani, aduse împreună, cărțile ne trezesc la realitate. Scriitorii, cu poveștile lor, ne determină să ne gândim prin ce ne asemănăm. Numai acestea și ar fi suficiente motive pentru ca niciodată cartea să dispară.

• • Elena M. Cîmpan

Vacanță (concediu) la munte sau la mare? Este un loc unde ați dori să petreceți o vacanță și nu ați ajuns niciodată? Scrieți și în vacanță? Ce carte ne recomandați să luăm în vacanță?

Anchetă realizată de **Menuț Maximinian**

Am găsit locul perfect!

E la munte sau la țară, în liniște și pace și cu cât mai puține distrageri. Locul unde aș dori să petrec o vacanță și nu am ajuns niciodată e un loc ce poartă mai multe nume: Departe de lumea dezlănțuită, La răscruce de vânturi, Insula misterioasă, Douăzeci de mii de leghe sub mări, Grădina secretă, Orașul cu salcâmi, Dumbrava minunată, la Medeleni, Țara Minunilor, Biblioteca din Alexandria, Biblioteca din Babel, Insula Paradisului, Grădinile suspendate ale Semiramidei, Castelul mișcător al lui Howl, Hotelul Majestic, Livada cu vișini, Aleph... Scriu întotdeauna, așadar scriu și în vacanță sau, mai bine spus, scriu mai ales în vacanță. Recomandarea mea de lectură? În rucsacul pentru munte sau în saco-

șa pentru plajă musai să luați trei (alertă de număr magic!) cărți potrivite pentru lectura de vacanță, pentru că vă fac să visați, să priviți lumea de lângă voi cu alți ochi, și să dați peste un strop de magie și giumbușluc atunci când priviți peste umăr. Așadar, iată ce să luați în bagaj când vreți să uitați de lume: O întâlnire pe Strada Hazard, Marea e frumoasă ca tine, Povestiri de pe malul celălalt.

• • **Andrea H. Hedeș**

Golful Ha Long - Vietnam

Nimic despre vacanțe...

Vacanțele? Au fost foarte diferite de-a lungul vieții. Cele de demult par, cum e și normal, cele mai frumoase, aveau în ele un strop de frenezie.

Cu timpul, frenezia se diminuează, se dizolvă și ideea de vacanță. Sigur că sunt locuri unde aș fi visat să ajung, locuri calme, locuri fără pericole (mari), locuri fără lume (multă).

De pildă mi-aș fi dorit să revin în Caraibe, prin porturile mici de acolo unde cu toate că am stat puțin în 1991 m-am simțit cu adevărat deconectată de lume, una cu natura, în răsătul vegetației și al mării. Acolo unde ceea ce auzai era preponderent "no te preocupes", un fel de deviză a vieții, nu tu-ți fă griji, nimic nu trebuie să te îngrijoreze, profit de clipă! După ce am plecat din Venezuela au urmat acolo dictaturi sângeroase, sărăcie, mișcări populare, chinuri mari și chiar rizibila capturare a unui dictator, tot ce lăsasem în urmă era un decor de telenovelă. Poate că visăm vacanțe de tip telenovela?

Oricum, locurile pe unde am fost fericită în vacanțe sunt azi fie în război, sub agresiune, fie sub foc și pară. "Vacanța" dacă e să-i zicem așa, e timpul cel mai bun pentru scris și lectură. S-ar putea să nu am eu o reprezentare foarte corectă a ideii de "vacanță." Când ești tânăr, vacanța poate fi un spațiu al explorării. Când ești la maturitate și ai obligații de familie vacanța e un eșantion de vreme tensionat în care trebuie să ai grijă de ceilalți. Când ești singur, vacanța e un turn de melancolie, frustrări și păreri de rău. Când ești cu cei dragi, vacanța aplică un vers din John Clare: „Până și cei mai dragi dintre cei dragi/Îmi sunt străini, chiar mai străini ca alții.”

Vacanța e un timp în care se pare că trebuie să te relaxezi și să nu mai faci timp de n zile ceea ce faci în restul timpului?

În cazul ăsta un om al scrisului și cititului nu are cum să ia vacanță ceea ce este foarte bine. Căci pe oriunde s-ar duce trage după el o lectură, observă o experiență și scrie câteva rânduri într-un carnețel ascuns. Ceea ce mi se pare și normal și frumos.

• • **Cleopatra Lorințiu**

Vine vacanța cu trenul din Franța

Versurile din titlu nu au autor, nu au dată de naștere sigură și nu cer, la prima rostire, vreun comentariu. Ele funcționează prin ritm, rimă și bucurie imediată. Copilul care o rostește nu are nevoie să știe de unde vine, îi ajunge că vacanța vine.

Totuși, tocmai această simplitate o face suspect de bogată. De ce Franța? De ce trenul? De ce vacanța ca personaj sosit dintr-o geografie precisă?

Explicația cea mai comodă ar fi că rima „*Vacanța*” se potrivește cu „*Franța*”

cu o naturalețe aproape mecanică, dar folclorul copiilor nu trăiește numai din sonorități înțâmplătoare. El păstrează adesea, deformat și micșorate, resturi din istoria mare. Ceea ce pentru adulți a fost politică, reformă, conflict social sau program ideologic poate deveni, după câteva decenii, o poezioară spusă în curtea școlii. În cazul de față, ipoteza cea mai seducătoare ne duce în Franța anului 1936, când Frontul Popular al lui Léon Blum a introdus concediile plătite și a deschis, pentru milioane de oameni, experiența vacanței ca drept, până atunci rezervată doar claselor înstărite. Nu a fost vorba de simpla pauză dintre două perioade de muncă, ci timpul liber recunoscut social, apărât juridic și, foarte important, făcut posibil material.

Concomitent intră în scenă trenul. În jurul lui Léo Lagrange, simbol al noii politici a timpului liber, vacanța populară a căpătat și bilete reduse, călătorii accesibile, plecări reale. Dreptul abstract reușise să se urce în vagon, iar reforma socială devenea imagine: oameni simpli, valize modeste, copii, pachete, peroane, litoral, munte, lumină de vară. Pentru prima dată, mulțimile nu mai priveau vacanța ca pe un lux al altora, ci ca pe o promisiune proprie. Dacă versul românesc s-a născut, direct sau indirect, din ecoul acestei schimbări, el este una dintre cele mai concentrate formule ale modernității sociale europene. În câteva cuvinte precum vacanța, trenul, Franța, se află un întreg program în care timpul liber vine din Occident, drepturile sociale circulă, modernitatea are mers de tren.

Prudența este însă obligatorie. Nu am găsit cel puțin deocamdată, un ziar românesc din 1936, o revistă școlară, un caiet de elev, o culegere de folclor care să fixeze versul în epocă și să-i confirme explicit filiația franceză. Fără o asemenea probă, explicația rămâne ipoteză, nu verdict. Dar o ipoteză bună are și ea drepturile ei: adună indicii, luminează sensuri, pune în relație cuvinte care altfel ar părea doar un joc, iar aici indiciile se atrag reciproc. România interbelică era francofilă până în măduva instituțiilor și a imaginarului ei cultural. Parisul nu era doar o capitală străină, ci un centru de iradiere simbolică. De acolo veneau modele literare, mode vestimentare, formule politice, reforme, idei pedagogice și vocabular. Pentru români, Franța era adesea numele prescurtat al modernității. A spune că vacanța vine „*din Franța*” însemna, poate fără intenție conștientă, a exprima că și dreptul la timp liber vine dintr-un spațiu exemplar al civilizației occidentale.

Trenul completează perfect această mică alegorie. În imaginarul interbelic, acesta este vehiculul absolut al circulației care transportă oameni, ziare, vești, soldați, studenți, scrisori, mărfuri și idei. El face legătura dintre provincie și capitală, dintre periferie și Europa, dintre întârziere și promisiune. O vacanță care vine cu trenul este o vacanță modernă, calendaristică, publică, aproape oficială. Ea sosește la oră, intră în gară, poate fi anunțată, așteptată, întâmpinată.

Literar, formula este admirabilă tocmai pentru că nu explică nimic. Ea pune în mișcare trei substantive și lasă restul în seama memoriei colective. Vacanța devine personaj, Franța origine, iar trenul mesager. În această miniatură poetică, copilăria se întâlnește cu istoria socială fără să știe. Așa funcționează adesea folclorul care nu păstrează arhiva, ci ecoul, nu reține numele miniștrilor, dar salvează efectul afectiv al unei transformări. Miniștrii Léon Blum și Léo Lagrange pot dispărea din memoria colectivă, rămânând însă senzația că, la un moment dat, vacanța a început să vină, iar pentru că trebuia să sosească de undeva, a venit din Franța. Și, pentru că trebuia să se miște, a venit cu trenul.

Există, firește, și o metamorfoză de sens. Concediul plătit al muncitorilor francezi se transformă, în folclorul românesc, în vacanța elevilor. Timpul liber al adultului devine jubilația copilului, iar politica socială rimă. Totuși această alunecare nu slăbește ipoteza, ci o face verosimilă cultural. Copiii moștenesc uneori cuvinte ale adulților golițe de context, dar pline de muzică.

Astfel versurile „*A venit vacanța / Cu trenul din Franța*” nu trebuie citite ca document istoric brut pentru că ar fi prea mult. Pot fi însă citite ca fosilă verbală, o urmă mică a unei epoci în care ideile despre muncă, odihnă și demnitate s-au schimbat radical. O fosilă nu este animalul întreg, dar păstrează forma unei vieți dispărute. În fond, farmecul expresiei vine tocmai din această dublă apartenență. Ea este și joc, și posibilă memorie, și rimă, și istorie, și copilărie românească, și eco francez. Ea se află la granița dintre poezia anonimă și istoria socială, acolo unde literatura populară își dovedește marea ei inteligență, aceea de a spune mult cu foarte puțin.

Poate că, într-o zi, cineva va găsi prima apariție a versurilor într-o pagină îngălbenită de ziar sau într-un caiet de școlar. Poate că nu. Până atunci, acestea își continuă călătoria fără bilet, fără autor, fără dosar de arhivă. Au în schimb ceva mai durabil, o gară imaginară în memoria noastră, iar din această gară, în fiecare vară, vacanța sosește din nou.

• • **Mircea Gelu Buta**

Vacanța scrisului

Am auzit prima oară cuvântul vacanță demult, în copilărie, și nu prea am priceput atunci care este înțelesul lui deplin. Dar, pentru că în știrea pe care am ascultat-o la radio atunci se vorbea despre o mare actriță străină, care a venit să petreacă vacanța în România, am dedus, cu mintea celor câțiva ani, că vacanța înseamnă să pleci undeva, să nu stai pe-acasă. Sigur că, între timp, înțelesurile s-au nuanțat, paleta largă a semnificației acestui cuvânt s-a deschis tot mai mult și am ajuns eu însămi să plec într-un loc sau altul în acele zile libere, râvnite apoi un an întreg. Că a fost la munte sau la mare, în Delta sau în vreun sat izolat pe vârf de munte, în țară sau pe alte meleaguri, că a fost ploaie sau vreme bună, schimbarea decorului, întâlnirile cu oameni și locuri inedite, precum și noutățile unor întâmplări neașteptate au fost mereu binevenite. Orice vacanță înseamnă o mică sărbătoare în șirul zilelor obișnuite, un fel de fugă de toate acele servituți și responsabilități care alcătuiesc viața cea de toate zilele. Sigur că, de multe ori, oboseala de după vacanță, a întoarcerii la cele lăsate acasă, te face să spui că ar mai fi nevoie de încă o minivacanță pentru a-ți ușura revenirea la programul binecunoscut dinainte de plecare. Pentru a uita, eventual, alergătura din aeroporturi, de pe peroanele garilor aglomerate sau ambuteiajele de pe autostrăzi. Am călătorit în vacanțe, de-a lungul anilor, cu trenul, cu mașina, cu avionul, cu autobuse prăfuite, dar și cu autocare ultramoderne, ba, la un moment dat, niște săteni binevoitori ne-au transportat bagajele cu un măgăruș, până într-un cătun uitat de lume. N-am refuzat niciodată „culoarea locală”, tradiția, pentru că încă mai cred că vacanța este unul dintre cele mai minunate moduri de a cunoaște, de a învăța despre alții, de a compara ceea ce știi deja cu ceea ce vezi pentru prima oară într-un loc nou. Și, mai ales, de a intra într-o comunicare subtilă cu oamenii, locurile, noutățile întâlnite. Nu obișnuiesc să iau cărți ca să le citesc în vacanță, deși lectura este ea însăși o evadare, o vacanță a spiritului. Cărțile le citesc în liniștea de acasă. În schimb, oriunde mă duc, caut să cumpăr neapărat presa locală, tocmai pentru a mă familiariza cât mai bine, prin știri, cu locul.

Cu siguranță, ceea ce v-am povestit despre vacanțe până acum nu sunt noutăți, le-au trăit și le vor mai trăi și alții. Vreau să vă vorbesc însă despre un alt fel de vacanță pe care mi-o îngăduie din când în când Dumnezeu: aceasta este vacanța scrisului. Este tot ceea ce poate fi mai minunat în curgerea zilelor, a timpului acestei vieți care mi s-a dat, leac pentru toate nefericirile și singurătățile de care nu putem fugi mereu. E o vacanță cu multă strădanie care cere dăruire și de tare multe ori sacrificii mai mari sau mai mărunte, după cum sunt și zilele... și... oamenii... Cu toate acestea, n-aș schimba-o cu nicio altă destinație exotică, n-aș da-o pentru niciun paradis terestru, oricât de luminos și strălucitor ar fi el.

• • Otilia Țeposu

Vacanțe de vis în munții noștri

Vacanța mea de vis este la munte. Nu prea înalt, culmi domoale, dealuri cu livezi de meri în jur. Cîmpeni-Alba, cu Avram Iancu și Sărbătoarea anuală - Târgul de fete de pe Muntele Găina, Roșia Montană sau Horea, Mătișești, Petreasa - de Ziua lemnarului. Vacanță la munte sau la mare? Fără să stau pe gânduri, aleg muntele.

Nu prea sunt locuri în care mi-am dorit să ajung și să nu-mi împlinesc dorința.

Copil fiind, vara însemna și multe zile la Marea Neagră, cu scoici și valuri, castele de nisip. Apoi, nelipsitul munte, cu drumeții, izvoare, fragi, zmeură și pipirig din care îpleteam semne de carte în multe fire. Noian de poze, albume întregi, povești ascultate seara sau la un popas de la oamenii din diferitele locuri pe unde colindam

De scris, scriu tot timpul, fie că sunt gânduri, pur și simplu, sau poezie, acum scriu chiar și pe telefon, fiind mereu „la-ndelăbuță”, cum spunea Magistrul Gh. I. Tohăneanu.

Am povestit întâmplări și amintiri, gânduri ce-mi treceau prin minte, ba, uneori, umblam cu fișe și chiar cărți în rucsac. În cel mai recent volum al meu de eseuri, apărut anul acesta, Hoinărind prin Gânduri (Editura Eurostampa, Timișoara, 2026).

Chiar recomandam copiilor Plaiuri românești în legende și Din legende Munților Apuseni, cărțile mele apărute în 2002, respectiv 2003, la Editura Mirton, din Timișoara. Toate conțin legende geografice, cărțile fiind menite să ne poarte pe tărâmurile de poveste, în vremurile de odinioară, prezentând o altă fațetă, mai puțin știută a meleagurilor din țară, din Munții Apuseni – inclusiv legendele minelor de aur, sau din frumoasele regiuni ale Banatului, locuri atât de frumoase și, uneori, atât de puțin cunoscute. De ce legende? Pentru că ele prezintă o lume fantastică și totuși, reală, povestiri (unele cu mai multe variante) care, pornind de la un sămbure de adevăr, încearcă să explice fapte, întâmplări, originea unor ținuturi sau chiar fapte istorice pierdute în negura vremurilor.

Cartea Plaiuri din Banat în legende, ceva mai recent apărută, la Editura Mirton, în 2018, conține poveștile locurilor străbătute. Am scris-o chiar cu gândul de a fi citită înainte de a porni la drum prin minunatele locuri din Banat sau chiar purtată în rucsac și citită seara, la lumina focului de tabără. Tocmai ne-am bucurat de Ziua Banatului (21 iulie) și Ziua Banatului Montan (12-17 iunie), cu simpozioane internaționale, lansări de carte, expoziții de artă și nelipsitele spectacole folclorice dedicate valorilor autentice ale regiunii.

Toate cele trei cărți au poze minunate, pe care le-am făcut în călătoriile mele pe munte, copertile imortalizând cele mai dragi imagini. Vacanțe de vis în munții noștri plini de legende.

• • Daniela Văleanu

Ce cărți aș recomanda celor aflați în concediu (vacanță)

La prima întrebare, am răspuns anul trecut, întrebarea constituind ea singură subiectul unei anchete literare, organizate tot de Răsunetul cultural. Pentru mine, concluzia a fost clară: prefer „drumurile de munte” în locul plimbărilor și al statului la plajă, pe malul mării.

Este un loc unde ați dori să petreceți o vacanță și nu ați ajuns niciodată? Da, există un asemenea loc. Dacă el se referă la România, acesta se numește Vatra Dornei. Am fost de mai multe ori la Vatra Dornei, dar numai pentru câteva zile, nu pentru un concediu propriu-zis. Mi-au plăcut stațiunea, peisajul, oamenii și mâncarea. Dacă e să mă refer la un loc din străinătate, aș vrea să ajung în Insula Tahiti, din Oceanul Pacific, să merg pe urmele lui Paul Gauguin. Cine știe dacă voi ajunge vreodată acolo!

Scrieți și în vacanță? Într-un fel, pot răspunde afirmativ. Îmi fac doar însemnări în legătură cu cele văzute și auzite în locurile vizitate, fie că e vorba de țară, fie de străinătate. Obiceiul acesta mi-a intrat în reflex și nu mai pot renunța la el. În ultima vreme, am fost la Bucium-Șasa, unde a trăit o vreme Ion Agârbiceanu, în orașul Săliște de Sus, din jud. Maramureș, sau la Dobricel, în jud. Bistrița-Năsăud. Am scris articole despre evenimentele din aceste localități, la care am participat, care vor intra în volumul II din Călătorii prin Țară.

Paginile despre Laponia, pe care am vizitat-o anul trecut, vor intra în sumarul unui volum de călătorii prin Europa (volum scris împreună cu Doina Rad). În toamna anului trecut am vizitat și Muntele Athos, iar în calitate de „închinător” la Sfântul Munte (așa se numeau pelerinii în secolul XIX, „închinători”), am publicat volumul Pelerinii la Muntele Athos (Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2026).

Ce carte ne recomandați să luăm în vacanță? Este foarte greu de recomandat o carte pentru cei care se află în vacanță, fiindcă cititorii sunt mulți și de multe feluri. Când călătoresc în străinătate, mi-am făcut obiceiul de a lua cu mine o carte, ca să o citesc prin aeroporturi sau chiar în camera de hotel, dacă nu sunt foarte obosit. Am să dau câteva exemple.

În 2009, când am fost în Australia, am luat cartea lui Dan C. Mihăilescu, Despre omul din scrisori. Mihai Eminescu, Humanitas, București, 2009. Despre această carte am scris o amplă prezentare (O carte citită la 10.000 de metri deasupra Oceanului Atlantic), inclusă în volumul O călătorie în Țara Kangurului. Cuvânt înainte de Anamaria Beligan, Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2012. În 2002, am dus cu mine, în America, prima ediție a romanului Luntrea lui Caron, de Lucian Blaga. În 2014 am citit, în Portugalia, Anii romantici, memorialistică (Polirom, Iași, 2014) de Gabriela Adameșteanu, iar în anul următor, în Spania, am admirat conținutul și stilul volumului semnat de Ioan-Aurel Pop, Românii și România. O scurtă istorie, Fundația Culturală Română, București, 1998, o carte pe care nu am citit-o decât fragmentar la apariție.

Ce cărți aș recomanda, totuși, celor aflați în vacanță? Aș începe cu volumul Mircea Eliade, Jurnal. Pagini regăsite, 1959-1962. Ediție de Cristian Bădiliță, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2026, continuând cu jurnalul lui Ioan Pinte, Proximități și mărturisiri. Ediție revăzută și adăugită, Polirom, Iași, 2025. Celor de vârsta mea (pe care o colegă, Maria Rițiu, îi numește nu septuagenari, ci „septolescenți”) le-aș sugera două cărți memorialistice (lectura acestui tip de literatură, cum zicea D.D. Roșca, este un semn al îmbătrânirii!): Eugen Munteanu, Seimeni, eterna reîntoarcere, Polirom, 2026; Gheorghe Săsărman, Amintiri. Volumul I (până la bacalaureat). De ce mă țin drept clujean. Postfață de Dan Culcer, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2026.

Aș mai însoți aceste recomandări cu un sfat: „Cititul nu dăunează sănătății!” (sloganul Editurii Tritonic).

• • Ilie Rad

Vacanța

Ori la munte, ori la mare, dar pe vreme frumoasă, pentru că eu nu pot zice ca Sadoveanu că natura e frumoasă și când se dezlănțuie în furtună. Cunoscoam locuri frumoase, din Transilvania mai ales, le-am străbătut la pas; la mare mă duceam cu soția și copiii în lunile călduroase de vară.

Deși nu sunt un voiajor am văzut multe locuri frumoase; în Salva, frumosul sat din ținutul năsăudean mi-am petrecut vacanțele școlare de vară în timpul studiilor gimnaziale și liceale.

Îmi place să scriu în locuri care-ți bucură privirea, dar în mod obișnuit scriu la biroul meu de acasă, căci vârsta aduce pe lângă alte neplăceri și pe aceea a sedentarismului. Scrisul și cititul, completate cu programe TV constituie aproape identic programul meu zilnic.

În vacanță citesc pe lângă scriitorii preferați, noutățile literare care sunt elogiate de critici competenți, - și, pentru destindere, pagini de literatură umoristică, biografii ale unor oameni celebri și, cu reală plăcere, memorialistică.

• • Ion Buzași

Călătoria ca alternativă între munte și mare

Zăbovind câteva clipe asupra semnificațiilor celor două cuvinte, constat, fără prea multă zbatere, o deosebire între concediu și vacanță, nuanță iscată devreme, odată cu primul an de școală, și fortificată după intrarea în „câmpul muncii”, la absolvirea facultății. Ca elev și student aveam „vacanță”, adică acel interval temporal când zăvoram formulele matematice, teoriile și ipotezele între copertile manualelor și cărților indicate de mentori ca bibliografii obligatorii și lăsam gândul să zburde în voia lui, liber de orice constrângere regulamentară. O perioadă așteptată pentru mireasma extatică a unor aventuri imaginare – incitate adesea, desigur, pe filieră livrescă – de-a accesa și cunoaște ceea ce lecturile au împânzit fagurii memoriei cu „extreme”, „superlative” sau miraje. Dimpotrivă, „concediul” l-am asimilat mai degrabă unei evadări programate din anodinu stărilor de fapt, o secvență mai mult prozaică, prin rosturile ei recuperatoare, decât fascinantă. O deosebire pe care ascensiunea pe treptele vârstelor n-a făcut decât să o amplifice submers, încercarea de-a transforma concediul în vacanța de odinioară rareori izbăvindu-se.

Cât despre locul unde jinduim a petrece prea puține zile alocate celor două moduri de-a întrerupe cavalcada unor îndatoriri socialmente necesare, vom întâlni, cum este și firesc, un mozaic de opțiuni. De regulă, cei asupra cărora muntele și-a pus pecetea unui determinism geografic din naștere, adoră descălecarea spre mare. Și invers, dobrogeanul nostru visează la culmile semețe ale Carpaților. Comparativ, muntele și marea, nu sunt numai două universuri de sejur și agrement situate la antipod unu față de altul, ci și două ambieturi total diferențiate. Muntele copleșește prin varietatea formelor, prin incitarea la acțiuni imediate – numiți-le escalade, numiți-le peregrinări îndelungate ! – în vreme ce marea, dimpotrivă, ne întâmpină cu sedativul orizontului său nesfârșit, cu monotonia valurilor deferlând pe plaje ori izbindu-se, sacadat, de faleze.

Dar, vacanța sau concediul nu trebuie și nu sunt rezumate de către toți exclusiv la cele două entități peisagistice menționate. Ele pot îmbrăca forma mobilă a călătoriilor spre monumente ale naturii impresionante (vulcani, defileuri, peșteri, cascade), către mari metropole ce concentrează obiective istorice, religioase sau culturale de largă notorietate, spre situri istorice cu intense reverberații simbolice, spre vetrele unor manifestări culturale sau sportive de anvergură mondială.

A întreba un geograf în ce loc nevizitat ar dori să-și petreacă vacanța înseamnă a-l pune în grea încurcătură, izvorată din specificul profesiei sale ce presupune cunoșterea cât mai detaliată a realităților lumii. Înainte de oricare, cele naturale, peisagistice : munții, apele, climatul, vegetația, fauna tuturor continentelor, devenite prin ineditul lor fără seamăn atracții turistice de prim rang. Dar și patrimoniul habitatelor umane, urbane și rurale, transformate adesea, prin zestrea lor istorică și culturală insolită, în ținte ale „păraielor de aur”, pentru a actualiza o veche sintagmă ce definea deplasările masive de călători, echivalente azi fluxului turistic internațional. Or, într-o viață atât de scurtă și cu atât de puține răgazuri cu adevărat libere, devine utopică orice speranță de-a vizita și savura spiritual multimea de colțuri mirifice ale Pământului, chiar dacă ne-am limita doar la cele care se detașează emblematic. Ca urmare, cel vizat purcede la o selecție drastică, alegând câte ceva din fiecare, începând, desigur de la siturile binecuvântate de o natură generoasă și briliantele civilizației umane. În ceea ce mă privește aș da totuși un răspuns imediat, trimițând la o parte a lumii unde n-am călătorit: într-una din insulele arhipelagurilor din Pacific – Hawaii, Tonga, Vanuatu, Tahiti, Fiji etc. Și aceasta nu numai pentru a-mi răspunde la cel puțin două întrebări pe care le port nedesluite pe de-a întregul, și anume : 1. de ce Gaguin a ales, între gloria – eterna himeră atotseducătoare ! – ce începea să-i surdă în Montmartre și surghiunul în Tahiti, pe cel din urmă ? și 2. ce resorturi interioare l-au determinat pe Robert Louis Stevenson să statueze că cel care ajunge într-un astfel de paradis terestru se gândește „la întoarcerea în locurile natale doar în clipa cea din urmă” ?

Călătoriile seamănă, prin menirea lor, pelerinajului spre unda pură și cristalină a izvorului cu apă vie, unde, odată ajuns și ostoit în setea de cunoaștere și frumos, dau frâu liber inspirației debordante. Drept mărturie, multe din poeziile mele s-au iscat în acele zile, pline de prinos și reverie.

În fuga după mai mult și mai spectaculos, nu mai este timp de lectură, consult doar înscrisuri despre traseul urmat și locul în care aștept revelațiile peregrinării (atlase, ghiduri, hărți, lecturi geografice). Ele mă ajută să le descopăr valorile și specificitățile, să-mi pigmentez sejurul cu aura unui act turistic împlinit. Orice altă lectură ar veni în contradicție cu scopul și așteptările călătoriei, frustrându-le de deschiderea sufletească deplină. Așa că nu v-o recomand.

Marea, fără drept de apel

Cred că din clipa în care am devenit conștientă de existența cuvântului „vacanță” – să fi fost, probabil, pe vremea grădiniței –, l-am asociat cu marea. Vacanța însemna drumul spre litoral, unde mergeam împreună cu părinții mei, fie cu bilete de la ONT, fie prin sindicat. Nu spuneam că mergem la Marea Neagră, ci, simplu, „la mare”, iar marea căpăta, pentru mine, nume și înfățișări diferite: Mamaia, Neptun, Saturn, Venus.

Îmi amintesc și acum prima întâlnire cu ea, după o călătorie cu trenul care mi se păru-se nesfârșită. Era în zori, când mama m-a trezit (dormisem pe bancheta de mușama cafenie, cu mirosul ei inconfundabil, pe care multă vreme aveam să-l asociez cu CFR-ul) și mi-a spus: „Uite marea!”.

Cred că, în acea clipă, m-am simțit puțin asemenea mercenarilor greci din relatarea lui Xenofon, care, după luni de retragere prin teritorii ostile, au zărit de pe muntele Theches întinderea salvatoare a Pontului Euxin și au strigat, cuprinși de bucurie: „Thalassa! Thalassa!” – „Marea! Marea!”. Pentru ei, marea însemna sfârșitul primejdiei și apropierea întoarcerii acasă. Pentru copilul trezit în zorii unei zile de vară, ea era începutul vacanței și promisiunea unei lumi cu totul noi.

Marea a rămas un loc aparte: în care m-am rătăcit pentru prima dată și mi-am auzit numele la „Radio Vacanța”, locul în care am văzut pentru întâia oară delfini, dar și primul spectacol de teatru. Acolo am legat prietenii cu copii veniți din localități atât de îndepărtate, încât abia le găseam pe hartă, cu care am corespondat și după ce am devenit, și unii, și alții, adulți. Locul în care libertatea pare să fie la ea acasă.

Poate de aceea – să fie oare una dintre sechelele copilăriei în comunism? – nici astăzi nu pot concepe vacanța de vară fără un loc care să aibă legătură cu marea. Mai rar Marea Neagră, e adevărat, acum este Egeea, Adriatica, Mediterana sau Baltica. Nici nu contează; important este să fie marea. Marea, nu oceanul. Marea cu nuanțele ei mereu schimbătoare, cu liniștea și agitația ei, neapărat cu o plajă cât mai sălbatică și mai puțin comercială, fără alte sunete în jur decât cântecul apei.

Nu întâmplător unul dintre versurile mele preferate (de fapt un poem într-un vers) este cel al lui Odysseas Elytis: „Doamne, cât albastru risipești ca să nu te vedem!”. Și poate de aceea cerul și marea și albastrul sunt pentru mine asociate cu divinitatea. Și rămân recunoscătoare tuturor insulelor grecești pe care le-am vizitat, de la Kos la Antiparos, că m-au făcut să simt cât adevăr începe în acest vers. Și chiar dacă am trădat Grecia pentru Corsica și Sardinia, versul continuă să vină cu mine.

Am scris în toate vacanțele de vară. Nu ficțiune, dar am scris. Și am citit. Am ales de multe ori cărți a căror acțiune se petrece în locurile în care urma să merg pentru a simți mai puternic spiritul acestora. Și poate să înțeleg mai bine povestea. Da, îmi place ca locurile prin care trec să-mi aleagă, uneori, lecturile. Recomandarea mea pentru această vară este „Prietenii mei”, cel mai recent roman al lui Fredrik Backman, în care personajul-simbol este un tablou intitulat (nu întâmplător), „Cel cu marea”. O carte despre memorie și pierdere, despre adolescență, despre artă și despre oamenii care lasă urme adânci în noi, asemenea mării.

• • Monica Halasz

Muntele și marea. Simple note despre o călătorie interioară

Pentru mine, o vacanță nu este doar o deplasare în spațiu, ci, mai degrabă, o călătorie interioară. Alegerea între munte și mare reprezintă, pe de altă parte, mai mult decât o simplă opțiune de călătorie, este o reflecție a stării noastre afective. Marea este asociată cu orizontul infinit, cu o stare de abandon în fața imensității albastre și cu ritmul hipnotic al valurilor, ea reprezintă un fel de relaxare pasivă, un loc unde timpul pare să se dilate sub undirile valurilor și sub impactul razelor solare. Pe de altă parte, muntele impune o altfel de prezență, sugerând verticalitate, efort fizic, introspecție, îndemnând la o confruntare cu propriile limite și la o liniște mai adâncă. Alegerea între cele două forme spațiale depinde adesea de nevoile fiecăruia: cei care caută să își estompeze prezența aleg marea, în timp ce oamenii care caută să se „regăsească” pe sine aleg adesea potecile montane. Muntele oferă o „libertate cucerită”, este un spațiu al ascezei și al clarității mentale. În schimb, marea oferă o „libertate dăruită”. Muntele ne redă sentimentul controlului și al forței proprii, în timp ce marea ne oferă capacitatea de a curge odată cu viața. Există locuri dorite dar în care nu am ajuns încă, ele sunt precum o destinație de neatins care conturează geografia ilimitată a dorinței. Această „destinație de neatins” rămâne în mintea mea ca simbol al libertății absolute. Simpla existență a acestui „loc ideal” în conștiința noastră oferă un refugiu în perioadele de rutină cotidiană. Faptul că nu am ajuns acolo transformă acel loc într-o utopie personală, e singura destinație care ne

Trebuie spuse toate

Eugen D. Popin

NOAPTEA PRIZONIERULUI
sau
TREBUIE SPUSE TOATE

LIMES

Da, Eugen D. Popin, „trebuie spuse toate”, cu încăpățănare și neînduplecare, ca să nu se estompeze suferința, ca să nu ne dispară din minte oroarea dictaturii (ajunsă acum democrat-ură), ca să nu uităm ce-am pățit pe pielea noastră de la activiștii PCR, mincinoși și nedemni ca totdeauna, care-și rescriu biografiile, să ne arate ei ce-a fost, cum a fost și cât bine ne-au făcut, dublați de noii trișori ideologici, așa-zișii influenceri, care fisurează, ca pe barajele hidrocentralelor, unitatea de neam, de cultură, de limbă.

În acest „roman autobiografic” (*Noaptea prizonierului*, Limes, 2026), așa cum îl cataloghează pe coperta a patra editorul Mircea Petean, te-ai eliberat, prin Cuvânt, de nedreptate, de constrângere, de neputință: „În adâncul lui, libertatea se așeza ca o apă curată pe un pământ ars. Știa că drumul abia începea- nu către o țară, ci către sinele său pierdut.” Omul se pierde sau se salvează după voință. Definiția intelectualului în opinia lui Michel Foucault? Minte plastică și coloană vertebrală

dreaptă, deloc plastică. Le ai pe ambele.

Dragă Eugen, ai scos în scenă (scena fiind chiar viața ta) un personaj alter-ego, pe bunul și înțeleptul Ionathan, cu ochi pătrunzători și tăceri lungi, marca personajului. Îți ascultă mărturia făcută cu smerenie, ca la o spovedanie în biserică. Și mă bucură faptul că ești ferit de nedumeririle lui G.Liiceanu privind credința. Replica de neuitat a dat-o Vintilă Horia: „Eu nu cred, eu știu.” Iar „credința fără faptă (așa cum ne îndeamnă spre simplitate Ernest Bernea) e ca o floare fără rod: se arată într-o frumusețe trecătoare.”

Ce aprob în primul și-n primul rând este faptul că nu te scuzi, nu te justifici prin vina colectivă (*Kollektivschuld*) de a accepta demi-viața, ba sfert-viața, sub comunism. Cu haz de nehoz: existență „trei sferturi din jumătate”. Când îți scriu, îmi vine-n minte titlul unui poem de Ion Cristofor: *Istovitoarea profesie de om*. E greu să fii posesor de caracter. Tu ai refuzat să-ți cultivi simțul descurcării, al optulea după Luca Pițu, ca să nu devii maleabil, flexibil, „momâie de mucava”.

Narezi despre greșeala de a accepta constrângerile politice ale unui tată care s-a lăsat umilit de convenții sociale comuniste, ceea ce i-a falsificat sinele. Numai că tatăl tău, simplu meseriaș, dar *hard worker*, s-a supus zilnicărilor socialiste din frica de a-i face rău copilului. Și-a secretizat sila și scârba, prioritizând munca. Știa că ei, agitatorii tezelor fără antiteze, îți pedepseau vinovățiile pe care nu le aveai. Adolescentului i se pare revoltător când tatăl, cu temeri mari de sistemul strivitor, îi cere să închidă radioul de unde răsună vocea României Libere. Își construiește o lume paralelă și nu-și lasă mintea îmbâcsită de orele de „socialism științific”.

Lecturile au fost antidotul tău la starea de dizgrație, ai făcut, din cușcă, ocolul pământului într-o sută de cărți ca *Meseria de a trăi*, *Maestrul și Margareta*, dar și *Evangelia pe scurt* a lui Lev Tolstoi. Ai înțeles că erai „născut prizonier” și că trebuia trăită „drama nesupunerii tacite”.

N-am trecut ușor prin ideolitic, iar consecințele împotrivirii le resimt și acum. Dacă mă tem de ceva este să nu se repete experiența totalitară. Cât despre timpul stalinist, al ticăloșiei, al crimei, nu poate fi minimalizat, cum vrea raportorul Tismăneanu. *Raportul final* trebuie scris, în fine, de istorici onești.

Prin exterminare profesională am trecut și eu. Am și scris despre *copilăria ca traumă psihică* în *Comunismul cu rele și rele*. M-a îngrozit DUBA pe care scria PÂINE, care putea veni oricând să-mi ridice tatăl. Buna ta bănățeancă spune despre bunicul tău:

„Dapăi l-or luat cu duba numa pântru c-o dzâs sara la birt că-i pușcă pe comuniști cu pușca dă soc. Și pântru asta l-or ținut ca pră lotri dzășie ani la reveneală...” Pușca de soc nu ia foc. Țăranul a văzut mai bine totdeauna ce-a avut de văzut. Cu carte mai puțină decât teleintello, dar n-a fost analfabet nici politic, nici istoric. Și n-a fost *revolut*, cum crede un filozof, pentru care sunt revolute și biserica, și icoana (de scos din școli), chiar și

Dumnezeu. Mai nou, și imnul României e considerat revolut și nu place, vor să-l schimbe pentru că el conține sintagma „preoți cu crucea-n frunte”. Termen revolut e și idealul național, ne mulțumim cu un fragment de națiune și cu fragmente de pământ românesc. Cele ocupate sunt părăsite.

Dragă Eugen, am fost surprinsă și emoționată când am descoperit că motto-ul romanului tău e spusa lui Petru Ursache: „Dacă taci, te înveți cu tăcerea”. E greu de exprimat grațitudinea mea printr-un simplu mulțumesc. L-ai alăturat lui Steinhart:

„Adevărul, în toată asprimea și virulența lui. Ca pe masa de operație, ca la picioarele eșafodului. Nici un vâl, nici o iluzie, nici o cocoloșire. Pentru că numai având realitatea crudă în față ne putem cutremura și o putem părăsi.” (*Jurnalul fericirii*).

Într-o Românie *desmemoriada*, trebuie spus adevărul. A rememora e o datorie morală. Ce ți se putea întâmpla dacă nu te supuneai la indicație partidnică *sine verba*? Orice. Plecai de la o conferință PCR fără să ceri voie prezidentului și asta pentru că erai responsabil de munca ta, la locul tău de muncă, nu într-o ședință nesfârșit de inutilă. Pe cale de consecință, te alegeai cu vot de blam cu avertisment. Abia debutaseși într-o revistă? Gata cu literatura: ai mișcat în front. Nu te mai publică nici editura Litera, contra cost. În alte cuvinte: fă orice, dar nu lăsa nimic scris. N-ai cedat, dragă Eugen, ai scris *Noaptea prizonierului* și literatura română a mai câștigat un răzvrătit. Fără a sfida cronologia, confesiunea ta e simplă și sinceră. Poate la început nu s-a vrut neapărat literatură, dar este.

Acuma, PCR s-a dus, dar a venit în loc PC-ul, corectitudinea politică, așezată pe umerii lui Marx. Din Boppard, Christian Schenk mi-a scris, cu ceva timp în urmă, că, la Trier, i s-a ridicat o statuie colosală, cu prilejul bicentenarului nașterii. Foștii proslăveau evanghelia *Das Kapital*, noii political-thinkerii doar Kapital, fără frontiere (bursa Soros e mai măricică decât bursa Humboldt), răspunzând comenzii de a declara nația identitară „obsesie tribală” și pe Eminescu „totemul tribului”. Anticultura e agresivă.

„Se vrea sfârșitul conștiinței de sine a acestui popor” (N.Breban, *Istoria dramatică a prezentului*). Fără să știm trecutul ne mankurtizăm, nu ne putem recăpăta demnitatea; fără trecut habar n-ai care va fi viitorul. E o banalitate ce spun, dar repet, că trebuie: e banalitatea binelui, nu a răului. Iar răul nu mai are sfârșit. O afirmă mai înțelept decât mine Vasile Gogea, redactor șef la revista ta müncheneză „Alternanțe”, care-i adună pe colaboratorii de-o credință și de-o simțire:

„Mai suntem noi, românii, toți împreună sau unul singur sau unul câte unul, uneori, totdeauna sau niciodată, la noi (acasă, precizarea mea, magda u.)? Un adevăr este sigur: nu există *acasă*, nu poți să ai o identitate proprie fără memorie.”

M-am născut sacrificată, ca și tine, „în mediu nesănătos” (tatăl meu- liber profesionist, avocat). Am apucat în școală un diriginte care comanda: „Fiii de popi și de liber profesioniști să se ridice în picioare. Voi erați? Stați jos.” Până în 1962, se intra la facultate cu Dosar de stat. Nota 5 bătea nota 9, conform aritmeticii socialeze. Notele de 10 nu mi-au folosit, la fel ca omului din Tecuci motorul, la nimic. Ai recunoscut versul cinic al lui Mihai Ursachi. Și câtă deznădejde cuprinde!

Rezonez cu personajele tale, mai ales cu mătușa Josefa, alt destin care revoltă. Rezonez cu prietenul Dezső S., care te-a invitat de Sfântul Nicolae, după sărbătoarea creștinilor, la sinagogă, de Hanukha, Sărbătoarea luminilor: „Oamenii erau destinați, senini, se bucurau, iar eu simțeam și vedeam, pentru prima dată, ce însemna să te bucuri, *din toată inima*, de o sărbătoare.” Dragă Eugen, m-ai făcut să aud Mein Yiddische Mame, cântat de un cor de copii, în limba idiș. Și repet iarăși și iarăși: antisemitismul, ca și antiromânismul sunt maladii de vindecate. Urgent.

Aici ți-aș da un sfat: aș merge pe volumul al doilea, unde acel alter-ego ar fi invitat la alte și alte comentarii, bunica ar intra deseori, cu vorba-i bănățeancă (va fi cel mai viu personaj), iar tu ai putea încerca să narezi la persoana întâie, ca soție a personajului, alt destin tragic. Am luat și eu chipul unui bărbat și mi-a ieșit, plus că nu mai există riscul ca autorul să fie confundat cu personajul său.

Proza ta e inclassabilă și-i bine: te confesezi, însă publicistica nu se lasă dată deoparte. Eu îl caut pe poetul eugen d.popin (da, cu minuscule, așa cum semnezi poezie). Caut și găsesc expresivitatea poetului. Noi nu ne-am văzut față către față, dar pe poet îl știu bine și, iată, pe prozatorul care nu-i în criză de idei și de imagini. Când apare poetul, apare și iubita lui, într-un pulover maroniu-ruginiu, mult prea gros pentru o zi de vară. Logodnică de-a pururi, soție niciodată: „cât de frumos am fost noi în stare să ne pierdem în vis. Chiar și atunci când nu visam deloc.”

Dragă Eugen, ai spus lucrurilor pe nume fără ezitare și pentru asta a fost nevoie de curaj. Ai intrat în stare de sacrificiu în mod firesc, vânat de Securitate și înainte, și post-socialist, în numele adevărului adevărat: „o Doamne/ peste pământul reavân/ se lasă uitareal/ cuvinte/se-nmormântează (iarăși)/ în sângele nostru/ în răni sângărând încă// o Doamne/ în răni sângărând/ e pusă minciuna/în palat/ gârziile exersează salve/se-nvață iarăși tăcerea// vorbitul cu pumnul în gură // o Doamne/ iartă rugăciunea (aceasta)/spusă cu pumnul în gură” (fragment din *Coiful de ceară*, ed.Hestia, 1992). „Uite nu mai pot să tac. Iar de la tăcutul ăsta mi se trage grămada de of-uri ce rod și rod pe dinăuntru.”

Da, trebuie spuse toate până la capăt. Unde o fi capătul, om vedea.

• • Magda Ursache

apartine în totalitate, în planul pur al imaginației. Scrisul în vacanță se situează între relaxare și disciplină. Pentru mine, eliberat de presiunea termenelor-limită, scrisul poate deveni un instrument de procesare a unor experiențe intime nebănuite, un mod de a vedea lumea mai atent. Privesc scrisul în vacanță ca o metodă de „îmblânzire” a timpului, când extrag din fluxul uitării experiențe, momente, trăiri pe care le fixez în identitatea profundă a ființei. Cartea de vacanță presupune un fel de escapism în escapism, ea este un companion, nu o povară. Dacă sunt la mare, aleg de obicei o narațiune fluidă, un roman clasic sau o carte de proză scurtă care să permită întreruperi frecvente. La munte, densitatea textului poate fi mai mare, profitând de izolarea și liniștea serii. Nu ocolesc nici unele cărți care explorează ele însele temele călătoriei și ale descoperirii de sine. Lectura în vacanță are, cred eu, puterea unică

de a se împleti cu prezența sau amintirea locului, astfel încât, mai târziu îți vei aminti exact emoția pe care o resimțai citind o anumită pagină în spațiul naturii.

Indiferent de alegere - între altitudinea muntelui și imensitatea mării - vacanța rămâne pentru mine un spațiu al posibilităților, un moment în care ne permitem să fim altcineva, să citim cărți care ne schimbă perspectiva asupra lumii și să scriem, fie și doar câteva rânduri, despre frumusețea care ne înconjoară. O călătorie reușită se măsoară în bogăția stărilor interioare pe care le cultivăm căci, fie că alegem muntele sau marea, fie că reușim sau nu să ajungem la destinația visată, elementul care transformă un concediu într-o experiență spirituală este capacitatea noastră de a reflecta asupra acestor momente. Scrisul și lectura sunt punțile care leagă geografia exterioară de peisajul nostru interior, făcând din fiecare vacanță o călătorie către sine.

• • Iulian Boldea

Dan Coman: Festivalul Poezia e la Bistrița va exista câtă vreme există literatură foarte bună și, din fericire, există!

-Ajuns la majorat, adică la a 18-a ediție, Festivalul Poezia e la Bistrița, e deja un eveniment totem pentru mișcarea poetică și muzicală națională. Dan Coman, împreună cu Marin Malaicu Hondrari, made by Sângeorz Băi, au inventat acest concept cultural. 18 ediții, 18 ani... tu ești de mult în „sistem”, ca să-i spun așa, să înțeleagă oamenii. Și spunea, în momentul în care ai fost premiat la Instituția Prefectului, că te simți bine în sistemul acesta al nostru, mic, ca să zic așa. E mic, dar e mare în același timp. Vreau să te întreb: cum a fost?

- Da, apropo de ce ziceai, de sistemul acesta. Cred că e foarte important ca fiecare dintre noi – și tu știi foarte bine asta – să încerce să facă în perimetrul lui, în domeniul lui, cât poate de bine pentru el și pentru comunitatea din care vine. Și atunci lucrurile, încet-încet, se construiesc. Nu e ușor, nu a fost ușor. Este unul dintre festivalurile cele mai iubite din România. Sunt – și asta e bucuria noastră – foarte mulți tineri în public, care vin din Cluj, din Zalău, din Suceava, din Iași și, bineînțeles, din Bistrița, strict pentru festivalul acesta. Noi nu facem lansări de carte, nu avem conferințe, avem doar lecturi de poezie și muzică și, bineînțeles, o atmosferă la care noi ținem foarte, foarte mult. Această atmosferă nu e ușor de construit, pentru că ea se bazează, de fapt, pe un lucru pe cât de simplu, pe atât de dificil de realizat: ca oamenii care sunt acolo să vină pur și simplu pentru bucuria de a asculta muzică și de a auzi poezie. Iar bucuria asta se împărtășește, știi, se transmite de la unii la alții. Și aici e foarte, foarte frumos.

- Vreau să completez așa: „O femeie mi-a întins tricoulul la uscat și a citit toată ziua din Franzen. Știu, asta e tot viitorul, vom ajunge repede la capătul lui. Porumbeii sunt singurele ființe de care mi-e frică.”. Încăpățănarea a fost întotdeauna de partea mea. Eu cred că ai avut dreptate în poezia ta. Încăpățănarea asta a ta și a lui Marin Malaicu-Hondrari frizează puțin nebunia, pentru că e nebunie să faci așa ceva de 18 ani.

- Nu, e o formă de încăpățănare, într-adevăr, dar, acum să fim onești: oricât de încăpățânat ai fi, dacă nu ai avea în spate o susținere administrativă, să zicem, nu s-ar putea face. Și norocul nostru uriaș – și trebuie, Alin, să spun asta – a fost că există Gavril Țărmure, care este un manager cultural excepțional și care ne-a susținut permanent în demersul acesta. Pentru că degeaba insistam noi...

- Asta știm toți că așa este.

- Dar e foarte important de spus. Pentru că, altfel, degeaba ai entuziasm și idei dacă nu există cineva care să le organizeze administrativ, tehnic. Și atunci, este un festival care de 18 ani e susținut de Primăria Municipiului Bistrița, prin Palatul Culturii, prin Centrul Cultural „George Coșbuc” etc. Dar trebuie să precizăm asta, pentru că lumea se întreabă: „Ok, 18 ani, totuși, fără oprire?”. Știi că una dintre problemele uriașe în România, nu doar în domeniul cultural, ci în general, este lipsa de consecvență. Încep lucruri formidabile care se sfârșesc mult prea repede. Iar ideea noastră era tocmai să fim consecvenți. Doar cu consecvență construiești sau poți construi ceva serios. Iar asta nu s-ar fi putut fără sprijinul Primăriei și, repet, fără să ai în spate un manager cultural extraordinar. Și acesta este marele nostru noroc.

- Un mare noroc. Mie nu mi-e greu să te felicit și pe tine pentru premiul pe care l-ai luat. Eu zic că asta face parte din structura noastră internă, dar eu n-am probleme de genul acesta, am mai demonstrat-o. Cât crezi că mai poți duce festivalul la acest nivel? Păi, eu am fost la foarte, foarte multe ediții – recunosc că nu la toate –, dar nivelul a crescut. Anul trecut mi s-a părut extrem de înalt. Adică, cel puțin la proză, e ca un munte, e greu. Proza e grea și am văzut că e dificil. Deci, cât crezi că o să-l mai ducem la nivelul acesta?

- Câtă vreme există literatură foarte bună și, din fericire, există. Știi că selecția scriitorilor invitați, pe care o facem eu și Marin, este una dintre părțile cele mai dificile. Sigur că noi avem de multe ori clinciuri – ne ciondănim unul cu altul până stabilim lista. Dar ideea e că pe mulți nici nu-i cunoaștem personal, însă ne plac foarte mult cărțile lor. Și cred că asta-i miza: să înțelegi că ceea ce contează cel mai mult este literatura care se scrie, poezia pe care o scriu oamenii aceștia, nu cum sunt ei ca oameni, nu în ce tabără sunt, din ce generație fac parte și așa mai departe. Uite, și anul acesta sunt de la tineri debutanți, proaspăt lansați, până la nume celebre, cum ar fi Lucian Vasilescu de la București.

• • Alin Cordoș

Foto: alecart.ro, Karina Ciurus

Premiul „Laura Albu” pentru Editorul anului: Alex Ciorogar (OMG)
Premiul pentru Literatură al orașului Bistrița: Octavian Soviany

Festivalul Internațional de Poezie și Muzică „Poezia e la Bistrița” reunește poeți, muzicieni și iubitori de artă din întreaga lume. În fiecare vară, orașul Bistrița devine un spațiu al creativității și dialogului artistic, oferind publicului lecturi de poezie, concerte și întâlniri memorabile cu autori contemporani, într-o atmosferă caldă și prietenoasă.

Festivalul Internațional de Poezie și Muzică „Poezia e la Bistrița”, ajuns la ediția a XVIII-a, s-a desfășurat în perioada 16–19 iulie 2026. Organizatori au fost Primăria Bistrița, Centrul Cultural Municipal „George Coșbuc” și Societatea de Concerte Bistrița. Directorul festivalului: Gavril Țărmure, iar responsabili de proiect: Alina Pop, Dan Coman și Marin Malaicu-Hondrari.

Invitați: Rodica Draghinescu, Carmen Palomo Pinel (Spania), Annemarie Ní Churreáin (Irlanda), Augustina Visan (Rep. Moldova), Lucian Vasilescu, Liudmyla Diadchenko (Ucraina), Miloš Živanović (Serbia), Ion Agaci (Republica Moldova), Marius Aldea, Teodora Leon, Goran Čolakhodžić (Croatia), Daniela Vizireanu, Serhii Demchuk (Ucraina), Gili Mocanu, Gheorghe Gavrilov (Bulgaria), Katalin Cseh, Michele Trizio (Italia), Alejandra Martínez de Miguel (Spania) și Emanuela Ignătoiu-Sora. La secțiunea „Poeții invită un prozator”: Filip Florian. Arte: Mircea Roman și Aurel Vlad. Jurnaliști și editori: Alexandra Tănăsescu – Cultura la Dubă, Cezar Gheorghe – Observator Cultural, Nicoleta Munteanu și Emil Munteanu – Revista ALECARD, George Cornilă – Matca, Gheorghe Cîrșian – Casa de Poezie Link, Diana Mihuță – Librăriile Cărturești, Clara Mitola – traducătoare, Elena Borrás García – traducătoare și Mihai Hafra Traista – traducător.

Premiul „Laura Albu” pentru Editorul anului: Alex Ciorogar (OMG). Premiul pentru Literatură al orașului Bistrița: Octavian Soviany.

Muzicieni: byron, Suonno d'AJere (Italia), Norzeatic, Psihotrop, Omu Gnom, DJ Zicu și Dima Belinski Band. Grafică: Leon Cruceru. Moderatori: Nicoleta Munteanu, Dan Coman, Emil Munteanu și Marin Malaicu-Hondrari.

Parteneri: Ministerul Culturii, AC/E Spania, Institutul Italian, Uniunea Scriitorilor din Croatia, Librăriile Cărturești și Complexul Muzeal Județean BN. Parteneri media: Cultura la Dubă, Matca, Observator Cultural, Alecart și Casa de Poezie Light of Ink.

Lois Gogancea

Premiul I la Festivalul Național de Poezie „Gellu Naum”

Lois Natalia Gogancea, născută în 10 noiembrie 2012, la Bistrița, este elevă în clasa a șasea la Liceul Creștin Logos, Bistrița. Frecventează activ, din clasa a cincea, cercul de Creație Literară „Micii Blandieni Bistrițeni”, de la Palatul Copiilor Bistrița. Fiind îndrăgostită de litere, se dedică și voluntariatului literar, cel mai recent fiind la Festivalul Internațional de Poezie și Muzică „Poezia e la Bistrița”, 16-19 iulie 2026, ediția a XVIII-a. A participat la numeroase concursuri literare, obținând premii notabile, printre care amintim: Premiul pentru Poezie la Concursul Național de Poezie online, Cluj-Napoca, 2025; Premiul al III-lea la concursul din cadrul Campaniei Pro Cultură S’love, Bistrița, 2025, ediția a XVII-a; Premiul Special „Ana Blandiana” la Festivalul Internațional de Creație și Interpretare „Ana Blandiana”, Brăila, 2025; Premiul I la Concursul Județean de Creație Literară „Orizonturi”, Bistrița, 2026, Ediția a XXXI-a, secțiunea poezie. Cel mai recent semn este Premiul I la etapa națională a Festivalului de Poezie „Gellu Naum”, București, ediția 2026, unul dintre cele mai bine cotate concursuri, la care participă în fiecare an sute de elevi înclinați spre acest domeniu artistic.

Poezia ei, construită în vers alb, este una experimentală, la început de drum, care se bucură de o degustare bogată în figuri de stil moderne, detalii, simț poetic. Călătorește liber prin suprarealism, trădându-și vârsta. Printr-o lentilă matură, Lois analizează oamenii și condiția umană, venind cu întrebări și remarci firești. Perspectiva ei adoptă critica și înțelegerea în egală măsură, analizând asimetriile, suferința imperceptibilă, găsind o casă în fiecare pasaj liric. „Cea care a avut curajul să existe” rămâne o promisiune a Bistriței pentru literatura tânără!

Amalia Levey

Devorare

Scrumul de la țigară,
în care mai rămăsese agățată o bucățică de piele de pe stomac
și o urmă de ruj vișiniu,
atârna de geamul cu țesuturile întoarse.

Un aer rece intra și urca prin unghii,
trecea prin cartilajul degetului,
prin palmă, prin mână,
străbătea anii, religia, demnitatea
și ajungea tot la o fereastră
cu mâna peste gură
și privirea ținind disperată
o ieșire din propria materie.

Împinsă în pereții demenței,
nu mai avea ce face
decât să se prefacă în piatră,
să-și simtă încă o dată trandafirii
din talpa unei bucurii
care, prin coaste,
îi ieșeau ultimele paranteze coagulate,
folosite în cel mai josnic mod
drept aripi.

Se privea prin sticla ziarelor
care îi reflectau chipul,
dar îmbrăcat în alt trecut.
Arăta bine.

Și totuși nu credea că e șarpe
până nu s-a lăsat devorată,
din glezne până în umeri,
de aceeași foame
pe care o servea, liniștită, la micul dejun.

Când plouă

Când plouă,
melcii fac din coaste hărți,
se urcă pe ispite.
Și ling reflexia muribunzilor
Ludic.
Eu mă reinventez,
pânțele meu devine constelație.
Și stelele umplu golul din urechi
O lupoaică mi-a fost cândva și mie
mătușă de carne...

Pe platforma ce se surpă
sub greutatea scrisorilor
de apă
ca o groapă umplută
cu neștire
stă maxilarul unui prunc
în formă neprocesată

Lecție de anatomie.

Fredonează-ți imnul vieții...
levitând deasupra capetelor,
în forme direct proporționale.

În cartușul ei de cerneală,
stau două perechi de ochi
legate între ele
cu ațe vernil
...unsuroase...

Îmi spuneau să șterg jegul de pe mine
să mi se schimbe culoarea pupilelor
să privim lumea din spatele aceleași perechi de ochelari

Mereu am urât
plimbările pe țesutul mușchilor întinși.
Sunt ultimul drog real
ce-și mai face efectul fizic...

Dă-le-ncolo de droguri
nu țin cât o rană caldă!

Dar dacă ai trăit vreodată pe silabe,
ai marcat cu lama,
în spatele gâtului,
un nod.

și acum
sentimentele
se pot strânge
în vânăți

● ● (Grupaj îngrijit de Ionela-Silvia Nușfelean)

Robert Szasz

Sunt un tânăr ce scrie fiindcă nu se simte tânăr.

Măi, Țărână Drăgălașă!

Toată pribegita asta aridă
Depinde de sămânța cameleonică
Forțată în cuptorul ei
De un bou îmbuibat de timp.

Ajunare

Când cerul e cel mai ușor,
Atunci doare cel mai tare.

Pieptul dezumflat ți-e mângâiat de
Valuri de mătase roz,
Brațele îți leagănă în
Plăcut-călduța răsuflare a haitei bătrâne,
Picioarele-ți mătură pulberea vremii
Și atunci junghiul dintre coaste le arde
Și le topește,
Iar flăcările te mănâncă,
Iar cerul e gri și e ușor,
Prea ușor!

Cunoști vindecarea —
Te-ai mai tămăduit destul.
Totuși, mereu doare și asta,
Dar a o înjura doar ar ațâța focul —
Foarte bine, scuipă și tu flăcări!

Se cutremură cerul iar griul i se varsă
Peste fața și în gura țărânei moi ale cărei
Măruntaie cele mai adânci i se răscoală de la
Gustul ăla de sirop medical, de perfuzie lungă,
Iar tu scuipi rafale de foc peste orașe,
Peste câmpii,
Peste păduri și munți și
Deșerturi care în sfârșit se înecă iar
Mări care în sfârșit ard,
Iar la căpătâiul nimicerii ești doar tu,

Care arzi la fel de tare dar O, Doamne,
Nu te mistui câtă vreme mai ard
Rochiile de gală și costumele de stofă,
Câtă vreme arcul lumii se zguduie în
Urgia horei copiilor batjocoriți și
A părinților chinuiți,
O, nu!

Iar spre cutremurarea ta,
Nu te mistui nici când se înalță în
Văzduhul carbonizat ultima scânteie,
Luminând timp de un pocnet în
Mintea cosmosului crăpăturile mocninde
Din pielea sa veștedă.

Nu te mistui,
Doar te răcorești.

Răsuflarea Pietrei

La fiecare răsuflare,
Duhu-mi e prins cu
Legăturile febrei și ale tremurului
De patul acelor, învelit cu
Mătase de cianură până sub
Buzele-i de moloz.
Șeitani ascunși în
Robe difuze picurânde cu sulf
Îi leagănă deasupra gurii veștede
Fripturi de vită wagyu
Îmbăiate-n zeamă caldă și
Duhnind a desfătare fierbinte,
Îi leagănă cartofi la cuptor dichisiți în
Brânză grasă lasciv topită, îi mai leagănă și
Beri artisanale tari ca muntele de granit,
Vinuri alese tăioase ca umbra pe
Pajiștea dogorită,
Iar el tremură și arde și se sufocă și
Se taie și chiar înainte de a se cufunda
Într-un orgasm al agoniei vestitoare a
Uitării, mereu,
Îi dau să guste.

Gustând,
Tavanul cenușiu pătat și prăfuit se risipește-n
Vânt de cireșe și cântare de copilaș, iar
Deasupra-i joacă o horă de stele
În jurul ochiului abisal al Lui Dumnezeu.
Pereții se topesc într-o mare de
Iarbă, flori și pomi roditori de agheasmă,
Încălzită în amorul cunoașterii depline,
Iar robele șeitanelor se destramă în
Rouă de munte, dezvăluind
Frumusețile izbitoare ce fuseseră
Înainte de a scuipa pe picioarele
Păcătosului și muritorului Adam, când
Îngenuncheară să i se închine;

Înainte ca în gura sa extaziată să-i scuipe.

La fiecare răsuflare,
Duhu-mi bolnav e ars cu scuipat —
Și n-are flegma decât să ardă!

Dragoste la prima/ la ultima vedere

Volumul de „Povești de dragoste la prima vedere”, apărut la Editura Humanitas însumând scrierile lui Gabriel Liiceanu, Adrianei Bittel, lui Radu Paraschivescu, Anei Blandiana și Ioanei Pârvulescu (aceasta semnând și Cuvântul înainte al cărții), transmite iar și iar, pentru a câta oara, ecouri ale unui „coup de foudre”, din perspectiva a trei scriitoare și doi scriitori, foarte cunoscuți, repere, care duc/ transportă comportamente umane înspre literatură, care devine o ultimă vedere/ „la ultima vedere”, cu care au fost privite și amintite momente din viață. De fapt, aici, prin cartea de față, care poartă totuși în titlu și o ambiguitate, prin faptul că sintagma „la prima vedere” se potrivește atât pentru un sentiment înfiripat instantaneu, cât și pentru scrierea/citirea poveștilor pentru prima dată, cu acea puritate a dezvăluirilor, aici, așadar, se înfiripă și o bună conviețuire între jurnal și ficțiune, între realitate și imaginație, între vis și trezire, toate în cadrul generos al unei scriituri de oameni valoroși, care au și știu ce spune în orice situație, cu atât mai mult când vine vorba de povești.

Trei scriitoare și doi scriitori, poate pentru că femeile sunt mai recunoscătoare, mărturisitoare și deschise la a vorbi despre sentimente, transmit emoții dintr-un timp trecut, cu percepția de acum, a omului matur, care a văzut multe, a trecut prin multe, și păstrează prospețimea din întâmplări prin arta cuvântului/ a cuvintelor, prin doza de umor și ironie/ autoironie. Textul de pe coperta a patra a cărții prezintă succint, lapidar și captivant esența celor cinci povești: „În prima poveste veți simți parfum de crini regali. În cea de-a doua un puternic miros de terebentină. A treia vă aduce în auz un nume care zgârie și unul care mângâie. A patra e cu adieri de aripi nevăzute. A cincea are miză și pariază pe nenoroc.

Prima are inocență, umor, visare. A doua realism, răs, nerv A treia, cu ironie, face poezie și economie (politică). A patra cade din fantastic în lumea noastră cea de toate zilele. Iar a cincea are trei capete de umbră.”

Cartea cu „Povești...” spune printre rânduri atât de mult(e) despre autori. Printre gânduri care se înfiripă pe marginea acestei cărți sunt cele despre stil, despre originalitate, unitatea de creație și recunoaștere, potrivitându-se și în cazul de față judecata despre jurnal, a cărui valoare este dată de cel care îl scrie. Vârsta este și ea o temă de meditație. De obicei, când vine vorba de „dragoste la prima vedere”, suntem purtați pe aripile memoriei, ale nostalgiilor, în anii adolescenței, acolo unde sentimentele se nasc în alt ritm (și se sting la fel, uneori). Dar să nu uităm că maturitatea are și ea dreptul la florul dragostei, că intensitatea sentimentului există și diferă pe toate continentele, inclusiv pe cel al literaturii. Poveștile de dragoste la prima vedere nu încep cu a fost odată ca niciodată, ci localizează precis acțiunea într-o școală, într-o facultate, folosesc detalii de epocă, neliniști și trăiri specifice vârstei, demne de o proză psihologică, sunt relatate la persoana întâi singular, autorul e și personaj, participă, suferă, se transpune în ipostaze diferite, dar nu uită că distanța, „écart”-ul (fr. „l'écart”, „distanța”), atât de necesar în artă, în literatură, este menit să creeze nuanțe, abordări diferite, înțelesuri și subînțelesuri. Această îndepărtare de momentul petrecerii unei apropieri de o ființă, crezută pe atunci unică, de neegalat și necomparat, pentru care personajul principal ar fi fost gata și să moară și să trăiască până la capăt, face ca, prin timp, pasiunea să se estompeze, judecata să se schimbe, de aceea, poate, în „Povești...” eroii și eroinele nu suferă, nu sunt victime ale unei iluzii, ci se detașează cu nonșalanță, suficient cât să poată vorbi/ povesti despre întâmplări. Iar întâmplările sunt destul de mascate și învăluite în tehnici de redactare și de creație, încât cele cinci povești par a fi mai degrabă eseuri, unde detaliul personal este sămburele din care crește textul cu măiestrie, cu creativitate, cât să poată rodi o frumoasă idee, o potrivire între două caractere, o „ciocnire” aproape cosmică, așa cum este atracția de necontrolat, numită în continuare „dragoste la prima vedere” (cum este și cântecul, cântat de Ilie Micolov).

N-am auzit de mult vorbindu-se despre „dragoste la prima vedere”. Nu știu dacă tinerii știu ce este și ce înseamnă. Din fericire există această carte care să le trezească interesul pentru magia literaturii, atât cât mai poate ea influența lumea de astăzi, printr-o „primă lectură”, cât să păstreze vie plăcerea/ bucuria întâlnirii cu o pagină nouă de carte/ de viață.

● ● Elena M. Cîmpan

Rebreanu, inedit?

După 1784 și 1848, două personalități au rămas în conștiința tuturor românilor ardeleni; e vorba de Horia și Avram Iancu. Cu toții au fost educați în cultul acestora, încât, de-a lungul timpului, au devenit modele, repere din generație în generație, pentru apărarea drepturilor și unirea tuturor, cu alte cuvinte să lupte și pentru limba și credința lor. Iată de ce mulți intelectuali ardeleni au rămas fideli celor învățați în tinerețe, în familiile lor, și au scris despre idolii lor, cei care s-au răzvrătit împotriva robiei austro-ungare, dat fiind faptul că pământul transilvan a fost dintotdeauna al românilor, dar le-a fost furat pe nedrept, ei, fiind, de fapt, moștenitorii legitimi ai Transilvaniei. În decursul veacurilor, mulți români transilvăneni s-au jertfit pentru această năzuință nobilă de eliberare socială și națională.

Liviu Rebreanu s-a informat foarte temeinic despre răscoala moților care a avut ecou în marile capitale ale Occidentului. În 1915, a scris povestirea istorică „Horia, Cloșca și Crișan”, principalul izvor de informație documentară fiind, zice Nicolae Gheran (în „Rebreniana, studii, articole, documente”, Ed. Academiei Române, București, 2017, p. 32) „Revoluția lui Horea” de N. Densușianu. Povestirea va fi publicată după Marea Unire din 1918. În 1919, vor apărea două broșuri documentare scrise de Rebreanu; prima se intitulează „Horia, Cloșca și Crișan”, ce va fi reeditată cu titlul „Răscoala moților”, iar a doua „Ardealul, Crișana mara-mureșană și Bucovina”, aceasta din urmă semnată cu pseudonimul „Ion Jalea”. Ambele anticipează romanul „Crăișorul”, tipărit în 1929, roman care va cunoaște patru reeditări antume: în 1930, 1940, 1942 și 1944. Ambele anticipează romanul „Crăișorul”, tipărit în 1929, roman care va cunoaște patru reeditări antume: în 1930, 1940, 1942 și 1944. Mai multe amănunte în „Opere”, volumul 16, „Însemnări de-o zi”, Ed. Minerva, București, 1995, pp. 109, 112, 113.

M-am mirat că Nicolae Gheran, cunoscut prin acribia și meticulozitatea sa proverbială, parcurgând mii de ziar și reviste la care a colaborat autorul lui „Ion”, a sărit peste periodicul duminical „Sentinela”, „gazetă ostășească a națiunii” (an. IV, nr. 52 – an. V, nr. 1, din 25 decembrie 1943 – 1 ianuarie 1944), ce apărea la București, unde citim articolul „Horia, Cloșca și Crișan”, pe care îl redăm mai la vale. Subliniem faptul că Rebreanu nu numai că s-a documentat cu mîgălă din scrierile vremii, dar a și călcat cu piciorul satele răscoalei moților. (vezi reportajul „Pe urmele Crăișorului” din „Adevărul literar și artistic”, an. IX, nr. 419, din 16 dec. 1928) Acest text scoate în evidență talentul de portretist al roman-cierului.

● ● Icu Crăciun

Horia, Cloșca și Crișan

Primul căpitan al revoluției era țăranul Nicolae Ursu sau Horia, din Albac, iobagiu al statului. În vremea revoluției avea vârsta de 54 ani. Era din familia Nicola sau a Niculeștilor, din Albac și numele său adevărat era Vasile Nicola, după cum o spune singur în testamentul pe care l-a făcut în închisoare. Ursu era o poreclă ce o primise în familie în locul numelui de botez – Vasile – un obicei particular, care există și astăzi la țăranii din munții Abrudului. Numele Horia era o simplă poreclă pe care i-o dăduseră muntenii pentru patima ce-o avea dânsul de a hori, a cânta.

Până la 1779, se știe doar atât despre el că a petrecut mai multă vreme în comuna Ciucea, din comitatul Clujului la un unchiu al nevestei sale. Bătrânii care l-au cunoscut spuneau că a fost mereu un apărător al țăranilor pe la judecătoriile comunale din munții Abrudului.

Avea statura mijlocie, talia mai mult subțire decât groasă, părul scurt, castaniu deschis, mustăți aproape roșiatice, fața ovală, nasul ascuțit. Umbla și sta totdeauna drept. Purta suman negru, pe margini cu cusături vinete, cisme încheiate pe jumătate, iar în vreme de iarnă, un cojoc de piele și în cap căciulă neagră.

Înzestrat dela natură cu multe calități minunate, cu o inteligență frumoasă, cu darul vorbirii, cu o înfățișare simpatică, statornic și hotărât cu dușmanii țăranilor, având totdeauna mai multe cunoștințe practice, câștigate în vieța-i agitată și în călătoriile sale la Viena. Horia stăpânea pe iobagii din Râul-Mare, Vidra, Câmpeni și Bistra, astfel că popularitatea lui păruse primejdioasă funcționarilor domeniului, încă de pe la 1782. Din câte știm, se mai pare că Horia știa scrie și citi, ceea ce e mare lucru pentru vremurile acelea.

Situația materială a lui Horia era însă foarte slabă. Afară de o căsuță, care semăna mai mult cu o colibă, Horia n'a avut altă avere. Casa lui Horia există și astăzi în crângul Feregetului, fiind proprietatea țăranului Toader Bumbu.

Horia a fost căsătorit. Soția lui se chema Iliana. Avea doi copii: unul Ion, în vârstă de 19 ani, care a fost și el vice-căpitan în revoluție, și al doilea Luca în vârstă de 16 ani.

Al doilea căpitan al revoluției și cel mai intim prieten al lui Horia a fost Ion Cloșca, iobagiu al Statului, din comuna Cârpeniș, în munții Abrudului, în vârstă de 37 ani. Adevăratul său nume era Ion Oargă, Cloșca, fiind o poreclă dată de popor mai mult în glumă decât în batjocură.

Era mic și îndesat, bine făcut, cu fața plină, oacheșă și rotundă, cu părul castaniu, închis; mustățile brune, roșietice. Umbla drept ca un steag. Și vorbea peltic. Se îmbrăca aproape întocmai ca Horia și ca ceilalți țărani, doar că uneori purta un cojoc scurt, cu lână în afară.

Deși tânăr, isbutise să câștige iubirea țăranilor din comunele: Cârpeniș, Abrud și Bucium, care l-au trimes în trei rânduri, ca deputat, la Viena. Era curajos, inteligent și serios. Materialicește stătea mai bine ca Horia. Avea o casă frumoasă, lângă drumul ce duce dela Abrud la Câmpeni și care se vede și astăzi, fiind proprietatea țăranului Iosif Găldău. (Pe grinda principală se mai citește și acum anul 1752, gravat cu litere cirilice). Locul unde se află acum casa lui Cloșca se numește „Coasta Cloșteștilor”. În afară de casă, Cloșca avea mai multe pământuri de arătură și fânețe. Soția lui se numea Marina, fratele lui se numea Toader Oargă, iar soră-sa, Achimia.

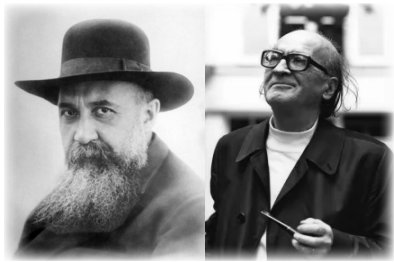
În sfârșit, al treilea căpitan a fost Gheorghe Crișan, iobagiu al statului, din comuna Cârpeniș, în vârstă de 52 de ani, un țăran înfocat, hotărât, aspru și mândru, cu o înfățișare frumoasă și impunătoare. Numele lui adevărat era George Marcu, de origine din comuna Vaca, în comitatul Zarandului, de pe Criș, de unde muntenii îl și porecliseră Crișan. În tinerețe, Crișan a fost soldat în regimentul contelui Francisc Gyulai, care, în secolul acela, era compus aproape numai din români. Crișan a fost și dânsul căsătorit și a avut un băiat cu numele Ion. Casa lui Crișan, clădită din bârne, astăzi foarte mult renovată, se găsește în partea stângă a drumului ce duce dela Abrud la Câmpeni, în locul numit „Bezeacăn” sau „Coasta Dăroaei” și este proprietatea strănepotei sale Iliana, măritată cu George Câmpeanu. Pe grinda dela intrare se mai vede încă gravat anul 1784 cu litere cirilice.

Iată-i deci, pe cei trei martiri care s-au pus în fruntea poporului sugrumat ca să-i redea libertatea și drepturile uzurpate de străinii venetici.

● ● Liviu Rebreanu

Nicolae Iorga / Mircea Eliade

La 40 de ani de la moartea lui Mircea Eliade, comemorată atât de inspirat de Gh. Glodeanu prin cartea lui *Coordonate ale imaginarului*, dorim să aducem în actualitate un episod mai puțin cunoscut din viața sa, dar care merită rememorat. E vorba de anul 1937, când tânărul scriitor a trăit un moment de ostracizare neașteptat, venit din partea lui N. Iorga, care a propus pur și simplu: îndepărtarea din învățământ a lui Mircea Eliade, „asistent onorific” la Catedra lui Nae Ionescu. Cererea a venit de la Nicolae Iorga, „Apostolul Neamului”, cum era numit, nemulțumit că a fost ales la Academie Lucian Blaga. Vestea a produs o reacție de caldă solidaritate cu cel lovit, care a dat în judecată Ministerul, cerând o despăgubire de zece milioane lei. Ucazul este adus la cunoștința publicului în „Vremea” nr.491 de duminică 13 iunie 1937. Pagina a cincea din mijloc poartă titlul „Atentatul moral împotriva lui Mircea Eliade” și subtitlul „O mistificare a Ministerului Educației Naționale”. Această mistificare provine din faptul că ministerul a dat la iveală un comunicat, în care se spunea că „Senatul universității din București, împreună cu decanatul Facultății de Litere au hotărât ca d. Mircea Eliade, care funcționa intermitent ca asistent onorific pe lângă conferința dlui Nae Ionescu, să nu mai aibe dreptul de fi utilizat nici chiar în calitatea de asistent onorific”. Mistificarea venea din faptul că decanul Facultății de Filosofie, profesorul Rădulescu-Motru, nu s-a solidarizat cu gestul Ministerului, declarând: „Consiliul profesoral nici nu s-a gândit să judece moralitatea sau imoralitatea scrierilor dlui Mircea Eliade, deoarece nici n-avea căderea s-o facă, de îndată ce domnia sa este asistent onorific”. Consiliul profesoral din 9 iunie 1937 nu a avut ca obiect acest lucru, a precizat el.

În concepția celui care a ordonat acest asasinat moral, Ministerul nu trebuia să se rezume la atât, deoarece se spunea mai departe: „În același timp, Senatul a atras atenția facultăților cu privire la persoanele pe care le întrebuințează, ca să prezinte garanții de moralitate”, ceea ce ar fi însemnat să cadă și alte capete. Gestul a părut majorității intelectualilor noștri drept ceva cu totul aberant și acest lucru a fost explicat opiniei publice. Deocamdată amintim că pagina de protest a revistei „Vremea” privind cazul Mircea Eliade mai conținea câteva paragrafe, precum: precedente (cazul Hasdeu); o cronologie a faptelor, amintindu-se că Ministerul ceruse în mai judecarea morală a lui Eliade, urmat de refuzul decanatului de a proceda la o asemenea cercetare; hotărârea luată de Minister, prin comunicatul acestuia din 4 iunie vizând îndepărtarea lui Eliade, ca și faptul că, în 11 iunie, Eliade dădea în judecată Ministerul. Spre a scoate și mai mult în evidență gestul neortodox al Ministerului, revista oferea în continuare lista lucrărilor științifice ale tânărului Mircea Eliade, care impresiona prin diversitate și seriozitate. Ea era însoțită de o seamă de aprecieri ale savanților străini cu privire la ele. Revista publica apoi și un articol al lui Pericle Martinescu privitor la *Triumful de la Academie* din 5 mai, când s-a produs alegerea lui Blaga, și când valoarea generației tinere a fost validată în mod sculptor. Acesta sublinia importanța momentului în felul următor: „În fața acelor academicieni rămași la sămănătorism în literatură, la Spencer în filosofie, la un oratorism umflat și gol sub care au pretenția că își ascund gândirea lor cu totul perimată și banală și la toate acele genuri de omportare stil 1910, ivirea lui Lucian Blaga capătă strălucire și splendoare de simbol (...) În mijlocul unei Academii obișnuită să țină ședințe banale, să discute despre pornografie sau în cel mai bun caz despre cutare broșură de opt pagini scoasă dintr-un hrisov de cine știe ce năzdrăvan nemuritor, Blaga își face apariția cu discreție și sfială, venind dintr-o lume a valorilor sublime... Desigur, academicienii l-au primit pe Lucian Baga în mijlocul lor, dar n-au înțeles și nu vor înțelege nimic din ce aduce cu dânsul noul lor coleg de nemurire. Dovada cea mai bună, discursul de răspuns al dlui Ion Petrovici...” Și autorul prevestea mai departe „revoluția” care trebuia să urmeze, saltul calitativ nou pe care îl aducea în câmpul dezbaterilor de idei noua generație, care nu mai putea fi restrânsă la iconografic: „Epoca clișeeilor, a fotografiilor, a descrierilor lirice și sentimentale, a imaginilor adunate doar să distreze ochiul vizitatorului sau cercetătorului străin, s-a sfârșit. Am fost până scum o țară a cărei cultură n-a putut trece dincolo de superficial, oricâte tirade eroico-naționale s-au consumat pe chestia asta”. Pentru el am avut până acum doar o literatură turistică, de evocare și nu de sondaj interior, o literatură nestrăbătută de nici un fior metafizic. Or, de acum s-a făcut primul pas spre „descătușare”, spre depășirea platitudinii, banalității și superficialității unei mentalități culturale. Poate nu întâmplător, cronica literară din acest număr era dedicată noii cărți a lui T.Arghezi (și el victimă a ferocității morale a lui Iorga), „Ce-ai cu mine vântule?” fiind semnată de Pompiliu Constantinescu, în timp ce Mircea Eliade vorbea într-un „*Fragmentarium*”, de „melancolia libertății moderne a omului”.

Adevărata desfășurare de forțe ale generației tinere în favoarea lui Eliade vine odată cu numărul următor, cel din 20 iunie, când generația își construiește riposta sub genericul „*Fiecare generație cu timpul ei*”, iar prima luare de cuvânt de pe aceste poziții, alături de altele incolorate ale lui N.C. Angelescu și N. Davidescu, este a lui C.A. Donescu, pentru care cazul Eliade este simptomatic pentru ignoranța generației bătrânilor, și oglindește „toată jalea culturii noastre naționale”, ura acesteia împotriva tineretului, dorința lor de a fi mentori ai unor suflete pe care nu le pricep.

Poziția sa este consolidată de intervenția lui Constantin Noica intitulată „*Rânduri despre un pornograf*” din care reiese intenția lui Iorga de a plăti polițe mai vechi tânărului care și-a permis să-l critice odată, și asta în ciuda faptului că se numără printre puținii care au citit și au încercat să-l înțeleagă cât mai bine opera omului de cultură. În continuare, sub genericul „*Pro Mircea Eliade*”, are loc o impresionantă desfășurare de forță, în care reduta Eliade este apărută la modul strategic, plecându-se de la o apreciere a lui Nae Ionescu. Nu este de neglijat nici intervenția academicianului Simion Mehedinți, care rezumă situația ingrată în care s-a pus Ministerul, el propunând, în contrapartidă, instituirea unui „juriu de onoare” care să analizeze implicațiile măsurilor luate. Constantin Noica își intitulează intervenția „*Mircea Eliade erudit*”, subliniind calitatea muncii prestate până atunci de tânărul filosof: „Ceea ce face ca activitatea sa științifică să nu fie urmărită cu interesul cuvenit, este faptul că ea nu se desfășoară pe căile mari, pe căile regale. Mircea Eliade este un erudit, dar nu acolo unde ne-am obișnuit noi să întâlnim erudiția (...) Pregătirea sa de până acum e o suficientă garanție că oricât e mult ar fi făcut, va face, pe viitor, și mai mult încă...” Pentru el, Mircea Eliade e o „făgăduință excepțională”, despre care n-are dubii că se va realiza în viitor.

Alături de demonstrația sa impecabilă, descoperim un text al lui Octav Șuluțiu, intitulat *Pentru Mircea Eliade*, care dovedește o largă comprehensiune în a judeca pornografia în literatură și un mod inspirat de a-l dezvinovăți de acuze absurde: „Tot ce a pus Eliade în literatură își are un rost bine definit, servește o anumită idee care e totdeauna o idee profundă, o idee omenească și nicidecum ideea de a provoca scandal, așa cum se întâmplă cu alți scriitori. Orice obiecție i s-ar putea aduce lui Mircea Eliade, una singură nu:

că ar fi pornograf”.

Edificator în apărarea lui Eliade este articolul „*Ciuma bătrânilor*” de Emil Cioran, pentru care încercarea de a-l elimina pe Eliade din Universitate i se pare o „idee sinistă”, o stare de imbecilitate, după cum comunicatul Ministerului este un act „monstruos și criminal”, căci se vede treaba că acesta sancționează munca, hărnicia, priceperea. E vorba de o luptă între generații, o luptă începută demult, dar care nu s-a încheiat și ea dovedește tot mai mult starea friabilă a senectutii în România. Soluția lui, este una mai radicală: suprimarea cât mai rapidă a celor vinovați, deoarece „În toate țările cu destin ei au fost aruncați pe o linie moartă, numai la noi își târâie somnul prin sbuciumul nostru și ne ofensează elanul cu decrepitudinea și viciul lor...Avem în față numai cadavre care vorbesc de „idealuri”. După el, încercarea acestora de a dirija societatea românească este demult anacronică, ei fiind scoși din uz de multă vreme. În schimb, Mircea Eliade „reprezintă orientarea spirituală, aspectul supra-politic al generației” El este singurul „orientalist român”, iar neînțelegerea bătrânilor față de el trebuie să fie luată ca o mângâiere, ca un accident biografic în stare să-l stimuleze.

Pe o asemenea poziție se așează și Arșavir Acterian, cel care neagă orice acuză de pornografie în opera lui Eliade. Există desigur, susține el, un mai acut inters al generației tinere pentru realitatea dragostei și obsesia sexului, dar acest lucru este firesc și ea face corp comun cu o întreagă multitudine de obsesii, iar accentul trebuie căutat în „valoarea de confesiune” pe care el o introduce. Este adus în discuție cazul Arghezi, dar și cele mai vechi ale lui Maiorescu și Hasdeu, care s-au dovedit la fel de nesincere, și care, dimpotrivă, le-a sporit valoarea și importanța. Despre acuzatori în schimb (acel Nicolae Ionescu de la Iași) astăzi „nimeni nu știe nimic”. Aceasta e diferența dintre creatori și denigratori.”

Pericle Martinescu revine și în acest număr spre a vorbi despre Eliade ca exemplu de generozitate și camaraderie, scriind printre altele: „Numai cine nu l-a văzut niciodată pe Mircea Eliade luptând să-i convingă pe cei în drept de valoarea unui manuscris, fie în biroul unei edituri, fie în redacția unei reviste - ce-i fusese încredințat, nu-și poate face o idee de veritabila generozitate a acestui suflet superior”. Este descrisă în continuare umanitatea sa înaltă, camaraderia săritoare, gata să ajute oricând și în orice împrejurare. Acest aspect este subliniat și de studenții săi care intervin în apărarea sa, deoarece seminariile și cursurile lui Mircea Eliade erau ascultate cu venerație pentru noutatea ideilor și fervoarea cu care era rostite, făcându-se astfel dovada că avem de-a face cu un om dăruit disciplinei sale, cu o sete neostoită de „fapt viu”, ca și de nevoia de a transmite o experiență, într-un ritm dramatic, alert, frenetic în „cascade de cuvinte”. În numele acestora vorbește Alice Botez, subliniind extraordinara lui capacitate de a se face ascultat, de a schimba realitatea ternă cu una a mirajului: „Erau cursuri în care descopeream un anumit moment, un moment în care lucrurile amorse ale sălii de curs se schimbau la față. Era ca și cum se deschideau asemenea acelor flori care se deschid sub vraja nopții. Văzduhul se încălzea de uimire și odihnă. Era ceva schimbat, deși toate erau la loc. Era un moment de transfigurare. M-am întrebat ce însemna asta. Acum cred că era momentul în care omul care vorbea trăia acel unic fapt, care face să pogoare misterele de dincolo în lumea asta de aici, faptul întâlnirii cu Dumnezeu sau al mergerii pe căile omului către Dumnezeu”.

Cred că elogiul adus de Alice Botez e maximum ce se putea scrie despre prestația sa universitară. Totuși, discuția nu s-a oprit aici, deoarece în apărarea sa au intervenit și studenții de la Filosofie și Litere, semnând un protest, intitulat „*Revolta noastră ne dăruiește ție*”. Printre semnatori se aflau mai mulți tineri care s-au afirmat pe plan literar, cum ar fi: Horia Stamatu, Mihail Șora, Simion Stolnicu, Ion Frunzetti, Ștefan Crudu, Ion Iovescu, Horia Ursu, M.Neda, la care se adaugă o listă și mai lungă, în care descoperim semnăturile lui Constantin Virgil Gheorghiu, Axente Sever Popovici, Vladimir Dogaru, Al Raicu, Nicolae Boșcaiu, Traian Popescu etc., pentru ca, în numărul următor, 493, să se publice o lungă listă de semnături și ale studenților de la Drept, între care distingem câteva nume cunoscute din presă: Alexandru Dragomir, Vintilă V.Cftangioglu (viitorul Vintilă Horia), Coriolan Gheție, Octav Nistor, Dan Simionescu etc. Intervenția lor e determinată de faptul că își pot felicita colegul pentru faptul de a fi intrat în istoria oamenilor mari, amenințând „cu talentul său proaspăt gloriei confortabil așezate”, printr-o muncă ce vădește din plin „gândul și sufletul (pus) în slujba clădirii unei Români” schimbate. La sfârșitul motivației se afla această frază: „Excluderea lui Mircea Eliade din Universitate e o palmă pentru prestigiul științei și culturii românești”. În numărul următor dăm peste o nouă dovadă de prețuire a liderului tinerei generații, într-un articol semnat de Mircea Mateescu, care se încheie intervenția în felul următor: „Au simțit cum se clatină scaunele adunării, fără să admită că au putrezit din pricina umezelii spiritului. Nu vor trece prea mulți ani însă până când Lucian Blaga nu va mai fi singur la Academia Română. Cu Mircea Eliade împreună vor recunoaște și vor sărbători aceeași valență de generație.” Deasupra acestui text, se află un mic comunicat care sună în felul următor: „Comitetul Societății Scriitorilor Români în frunte cu președintele ei, d. general N. Condiescu, a sărbătorit pe Mircea Eliade pentru recenta sa lucrare, operele lui Hasdeu. Demnă replică dată aculturarilor pripășiți în Ministerul Educației Naționale”.

Tentativa de a-l scoate pe Mircea Eliade din universitate, pe motiv că opera sa ar conține elemente pornografice a eșuat lamentabil. Dimpotrivă, modul în care generația tânără a făcut zid de apărare în jurul lui a dovedit lumii științifice și universitare românești că prestația sa universitară a fost una de calitate, și că poziția sa de lider de opinie era una solidă, fiind nu numai apreciat dar și urmat. Bătălia pentru Mircea Eliade a fost o bătălie pentru afirmarea și recunoașterii dreptului la opinie al generației tinere și că, în esență, opinia publică românească a asistat la una dintre cele mai drastice confruntări dintre generații, și că, prin cazul său, Mircea Eliade, a validat dreptul la cuvânt al generației sale. Modul exemplar al acestuia de a se mobiliza și de a-și spune cuvântul a fost o ocazie ca resentimentele să fie condamnate și să iasă la lumină doar faptele și rezultatele unei munci, care era recunoscută ca atare la acea oră. Prin prisma timpului, „Cazul Mircea Eliade” s-a dovedit astfel necesar pentru a înlătura o judecată greșită a „bătrânilor”.

• • Mircea Popa

Scurtcircuit

Alexandru Jurcan

Profesorul W.B. a ajuns la limitele răbdării și ale nervilor: elevii nu-l ascultă, cu telefoanele mobile în palme. Se duce spre un elev, cu gândul să-i smulgă telefonul, dar, atingându-l, se produce un scurtcircuit. Toată clasa râde copios. Profesorul încercă apoi cu alt elev: telefonul era fosforescent, pe jumătate îngropat în carnea mâinii băiatului. Același scurtcircuit nociv. La al treilea elev, a tras cu putere telefonul cu pâlpâiri de jăratec. O pocnitură scurtă și telefonul a intrat în palma profesorului, sfârșind ca un clește înroșit în foc.

Poezia ca dor și zonă de trecere

Uneori poezia creează un timp al discreției, sensibilității, credințelor imponderabile. Alexandrina Terlea a iubit poezia, a scris poezie, a lăsat un testament liric pentru urmași. A fost profesoară de limba și literatura română, aducând puțină lumină pentru generații de elevi din Țara Hațegului. A semănat o sămânță a trăirilor sincere, intense, a celor care ies din mundanul zilnic. A fost cunoscătoare a domeniului, chiar dacă în mod didactic, dar a reușit să răzbată prin zidul tăcerilor zilnice. S-a născut în anul 1951, a plecat spre o lume mai bună în toamna anului 2024, dar caietele sale au rămas ca o dovadă vie că poezia poate oferi soluții pentru a învinge timpul. Familia, mai ales unul dintre copii, Alexandru Terlea, a adunat aceste texte și le-a făcut public prin volumele *Gândului meu*, *În marea trecere*, *Lupta vieții*, *Rugăciune și dor*. Volumele au fost publicate prin grija Casei de Editură P&CD Carmel, Arad, 2026. Pe ultimele coperte a lăsat câteva note despre o prezență lirică semnificativă. După cum se poate observa, din titlurile volumelor, autoarea a iubit poezia, gândurile ei s-au coagulat în jurul unui fior liric. Viața i-a fost izvor de inspirație, a dus o luptă cu sine și cu limitele timpului. Cuvintele cer atenție, o activitate intensă, istoria lumii, istoria literaturii a depins de instrumentul de scris. Pentru omul modern a fost stiloul, era simbolul care purta tainele versurilor. Este o mărturie sinceră: "Eu am un stilou/ Doar să și scriu.../ Dar, ca să curgă slova,/ Mai trebuie să fiu/ Ba un halou/ Ba un sicriu,/ Ba un om cu suflet -/ Suflet viu..." (*Eu am un stilou*, p. 96). Poezia marchează un moment din istoria scrisului.

S-a zbatut cu iraționalul care apărea brusc, a apelat la credință pentru a face saltul peste singurătatea poetei aflate la intersecție cu valurile vieții. Sinceritatea domină textele, trecutul se revarsă prin amintiri care nu se pot șterge, speranța oferă direcția când greutatea timpului ne copleșește. A punctat călătoria prin viață cu poezii scrise cu migală, privind spre un cer deschis. Anotimpurile au venit peste gândurile ei, luminând perspectiva, natura i-a oferit imagini durabile, muntele, cu aerul înalt, a dominat orele, clipele.

Lupta în viață a fost reală, a marcat-o, dar i-a dat și energia pentru a depăși momentele de cumpănă. A simțit cum frumusețea nu piere, este dinamică, iar animalele de companie pot lăsa semne pentru omul grăbit, semne despre sinceritate, dragoste, tăcere, gesturi care exprimă inexprimabilul. Alexandrina Terlea mărturisea: „O altă sursă de a scrie/ Decât pe tine, viață, n-am/ Nu moarte-am vrut în poezie,/ Am vrut natura-n simfonie/ Și tot ce simt și am, și n-am” (*O altă sursă de a scrie*, p. 160).

Copilăria, bătrânețea, sensul care deschide perspectiva unei lupte pentru alte dimensiuni, eterne, acestea sunt semnele literare. Suferința a oferit embleme în istoria fiecărei zile, ele s-au materializat în poezii scrise cu migală. Sunt și poezii didactice, ele au ritm, rimă, cuvinte care evită arta urâtului, din contră, versurile păstrează aurul unui clasicism consolidat, acceptat la nivel profesional. Este un domeniu care are valoarea lui, copiii vor trebui să vadă urmele de lumină lăuate de dorul profund, de credințe, de poezia rugăciune, de iubirea discretă și reală. Meandrele vieții au generat poezie, dar și suferință. S-a sprijinit pe o prezență divină, pe valorile familiei, pomenind mereu despre copii, de familia care oferă căldură, siguranță, calm. Copiii apar mereu în versuri, ei sunt semnul unei realități care îndeamnă la luptă, încredere, rugăciune, speranță, contemplare. Istoria literară i-a oferit numeroase exemple, modele, le-a preluat în versurile clasice, a plusat cu o poezie senină, deschisă, optimistă. Caietele manuscrise i-au dat ocazia să evadeze din tristețe și singurătate. Mereu a mărturisit cum a plătit pentru a deveni dascăl. Iubirea pentru copii, adolescenți și părinți a dus istoria personală mai departe: „N-am făcut rău la nimeni/ Am avut și prieteni cinstiți,/ Dacă în viață plătim fiecare,/ Mi-am plătit al meu vis, vreau să știți” (*Gândului meu*, p. 21).

Moartea poetului Adrian Păunescu i-a readus în memorie importanța poeziei și a poeziei în viață, accentul pus pe legătura dintre aceștia și poporul iubitorilor de poezie: „De două zile primăvara-i toamnă/ Iar tu, Poetul, zaci într-un spital./ De ceva vreme te atacă Doamna/ Cu seceră și umbrelă triumfal/ În zorii zilei calde de noiembrie,/ Ne-a mai fost dat că să nu mai fii cu noi./ S-a bucurat azi cerul să te aibă/ Când te-a scăpat de-un drum mult prea greoi” (*De două zile*, p. 63).

Retrasă în zona poeziei, textele scrise preiau multe din ecourile poemelor citite și trăite, predate și explicate din literatura română, dar păstrează acel filon care poate caracteriza poezia la modul general. Cititorul va resimți lupta vieții, curgerea timpului, prezența familiei, tablouri din anotimpuri unice, sărbători petrecute în taină, credințe reale. Cuvintele sunt la locul lor, nu abundă experiențele literare, din contră, versurile păstrează substanțele unei literaturi clasice, echilibrate, statornice în formă și fond. Ritmul și rima dau un sens poeziilor, ideile sunt personale dar cu deschidere spre sufletul omului. Volumele recuperează un jurnal liric expresiv, o identitate discretă și sinceră. În istoria literaturii s-au mai petrecut astfel de întâmplări, Emily Elizabeth Dickinson (10 decembrie 1830 – 15 mai 1886), deși nu a fost cunoscută în timpul vieții, nu a publicat masiv, a lăsat, iată, o moștenire literară importantă în literatura americană. După moartea poetei, sora ei, Lavinia, a descoperit aceste manuscrise. Le-a publicat, apoi au venit recunoașterile din partea societății și a iubitorilor de poezie. Din 1800 de poezii a publicat doar 10 în timpul vieții. Poezia ei a fost generată de relația cu prietenii, de școală, familie, biserică, trecerea timpului, poate frica de moarte. Războiul Civil American a influențat scrierile ei, istoria punând direct și indirect o amprentă evidentă. Unele poezii sunt dedicate „Maestrului”, o persoană posibil reală, o identitate spirituală, creată prin credințele sale în lumile presupuse și vizibile, între care pot exista legături.

Pentru Alexandrina Terlea, rugăciunile scrise au ceva din dorul după un Cer mai înalt, sub poverile zilnice: „Ia-mă de mână să nu rățălesc,/ Noaptea e gri și doar băjbăiesc./ Spune-ne iar Cine ești pentru noi,/ Oameni de rând, cu poveri, cu noroi” (*Ia-mă de mână*, p. 167).

• • Constantin Stancu

De la o frescă de bisericuță la o frescă istorică

Recentul roman al Melaniei Cuc, *Vortex* (Editura Vatra veche, 2026, Târgu-Mureș) ambiționează să reconstituie prin personaje și simboluri o amplă imagine a epocii socialiste, care s-a încheiat și a celei de tranziție, care se naște din valurile vremii precum Venus din valurile mării. Mitul Peșterii din opera filosofului elin Platon, menționat undeva în roman, ne este de folos pentru a sublinia că realitățile ne sunt sugerate printr-o rețea de simboluri, care se repetă obsesiv în întregul roman. Toate schimbările de macaz istoric s-au abătut asupra românilor ca niște forțe sălbătice de dislocare din mediul firesc, din cultura tradițională. Vortexul, o furtună violentă, este simbolul central alături de Fluviu, un adevărat personaj al romanului, de globul de carton ruinat de joaca unor copii răsfățați, de amnezia Adei Murgu, de vânătoria grotescă a puternicilor lumii. Acestea sunt câteva din elementele ce compun tablourile romanului.

Romanul se sprijină pe sondarea în biografia a două personaje: Ada Murgu și Eremia Arbore, ambii prinși în efortul de clarificare a unor dileme. Ei se întâlnesc atemporal într-un mediu patriarhal, într-un un cătun fondat de oierii transhumanți din Transilvania, cu două secole în urmă, la Pasul Oii, pe malul Dunării, mai precis în Balta Brăilei (deși acest nume nu apare în roman), - care în timpul dictaturii a fost desecată, redându-se agriculturii sute de hectare de pământ extrem de fertil. Acesta este evenimentul istoric care marchează Pasul Oii, transformându-l dintr-o zonă dominată de credințe și eresuri într-o localitate cu blocuri, cu industrie și indivizi emancipați, care se școlesc ca Eremia Arbore prin cele universități. Dacă Ada Murgu reprezintă dorul de primordial, de modul tradițional al existenței, Eremia, la popul opus este omul deschis tuturor schimbărilor, flexibil, inteligent. Când cătunul în care s-a născut este înghițit de fluviu, Eremia, un învingător prin definiție, "ca un sturion din adâncul fluviului" pleacă în metropolă, unde se școalește, ajungând jurnalist, redactor și scriitor de mare faimă. El se consideră un om norocos, într-un fel, o creație a vremurilor. Ada, în schimb, este ființa care nu-și găsește locul nici în arta ei, pictura, nici în viață. După ce-și pierde soțul, pe Dan Murgu, pe care-l iubise mistuitor, omorât de-o avalanșă, pleacă din orașul dintre coline la Pasul Oii, este smulsă dintr-un lan de rapiță de o furtună-vortex și aruncată, înapoi în timp, unde vara lui 1965 cel, pe lespezea rămasă din bisericuța înecată împreună cu tot cătunul acela. Destinul Adei este simbolic pentru cel colectiv. Odată cu ea Pasul Oii este smuls de vârtejul transformărilor din epoca dictaturii, amputându-i-se memoria și farmecul primordial. Descoperită după catapultare de niște lucrători de la fermă, Ada este internată la un spital local, unde petrece mai bine de un an între viață și moarte, plonjând în amnezie. Uitase cum o cheamă.

Melania Cuc cultivă în toate scrierile sale senzaționalul, vezi *Păcatelke* domnului Abel, pentru a da un ritm palpitant, suspansuri narațiunii. Trezirea anevoioasă a Adei din amnezie ne oferă fragmnete de realitate, imagini vagi uneori, ca niște "umbre pe pânza vremii" justificate de ștergerea din memorie. În ultimă instanță, romanul are ca personaj adiacent memoria însăși. O mostră de "umbră" pe perețele Peșterii lui Platon este amintirea vagă a întâlnirii Adei cu Chira, în preajma coloniei penitenciare din baltă, de unde evadează iubitul Chirei, un fost profesor universitar. Prin colonia penitenciară autoarea ne spune ceva despre teroarea care a dominat perioada dictaturii și despre metodele atroce prin care s-a industrializat România. Efortul recuperării adevărului realității din perioada amnezică a Adei oferă scriitoarei posibilitatea de a opera cu sugestia, simbolul și alegoria, sondând esența fenomenelor istorice fără recursul la detalii factologice. Acest procedeu al autoarei mi se pare inspirat și eficient.

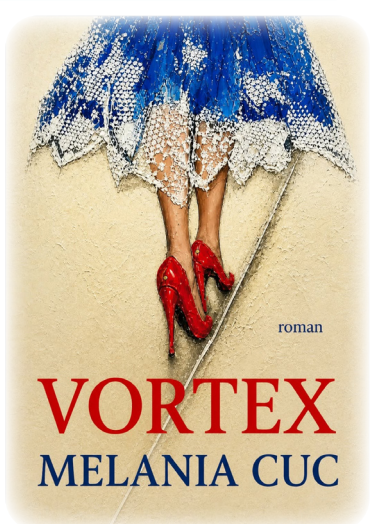
În acest roman nu doar realitatea, adevărul, faptele sunt importante, ci și consemnarea lor în operă, așa cum făcuse Eremia în caietele recuperate de Ada dintr-un pod, în "Arhipelagul" memoriei din casa cu stuf sau Ada în maratonul regăsirii de sine. Această obsesie a scrisului se constituie într-un motiv al operei în operă. Este esențial să fie consemnate faptele pentru ca societatea să nu se autocondamne la tragica repetare, iar datoria scriitorului este să fie "un mărturisitor al vremurilor sale". Astfel, Eremia reflectează că moartea unui om sau a unei lumi sunt suportabile "cât timp cineva le mai rostește numele, se roagă pentru ei." (p. 123). Să menționăm cât de importante sunt în ortodoxie pomenirile morților cu acel leit motiv "veșnică pomenire".

Bună parte a romanului se construiește pe încercările Adei de a investiga, descoperi și pune cap la cap biografia ei, ruptă în bucățele precum globul pământesc de la școala din Pasul Oii, păstrat ca un jalon al memoriei afective de Eremia. Din punctul de vedere al memoriei foarte relevant este "Arhipelagul Eremia Arbore" din căsuța acoperită cu stuf de pe malul Fluviului. În mod cu totul revelator Ada și Eremia încearcă disperăți să lipească ceea ce nepoții lui Eremia, copii de bani gata, lipsiți de respect pentru trecut, distruseseră. Ei reprezintă lumea consumatoristă, îmbuibată, spălată la creier de gadgeturile electronice, care distrug umanismul din sufletele oamenilor. Pe cât de utile sunt, pe atât de periculoase pe termen lung. Și nu vreau să fiu o retrogradă. Le apreciez, dar trebuie folosite cu discernământ și nu trebuie uitată menirea omului pe pământ.

În "maratonul regăsirii de sine" Ada descoperă apartamentul ei de la etajul 10 al unui bloc din metropolă, sala de expoziție, unde prezentase tablourile ei cu Armagedonul, vizionate și de Eremia. Păcat că sala fusese transformată în cazinou, semn că în România ca și în America legea profitului calcă nemilos în picioare valorile spirituale, culturale. Ada își aminti de episodul, la care ține în mod deosebit, al pictării bisericuței din Pasul Oii. Eremia n-o crede, dar ea îi aduce dovezi pe care el nu le poate contrazice. Referirile la textele și parabolele biblice sunt numeroase în acest roman. Romanul *Vortex* al Melaniei Cuc este o carte incitantă, bogată în semnificații și reflecții asupra cavalcadei de evenimente care au traumatizat un popor dornic de libertate și prosperitate ca toate popoarele lumii. De remarcat străduința romancierii de a prinde în caleidoscopul narațiunii culoarea specifică a dramelor românești.

(integral pe rasunetul.ro)

• • Silvia Urdea

Indezirabila fragilitate a unui optimism discret

Apărut în anul 2026 la Editura NEUMA din Dej, sub îngrijirea atentă a editoarei Andrea H. Hedeș, volumul „Indezirabila fragilitate” de Laura C. Munteanu reunește peste o sută de poeme și confirmă prezența unei poete ajunse la maturitatea expresiei artistice.

Încă de la primele pagini, cititorul descoperă o voce lirică sigură pe mijloacele sale, capabilă să îmbine firesc modernismul cu farmecul versului clasic. Poezia Laurei C. Munteanu surprinde prin imagini originale, printr-o sensibilitate bine controlată și printr-o ironie fină, uneori îndreptată spre lume, alteori spre propria ființă. Dincolo de aceste accente, linia fundamentală a volumului rămâne optimismul – un optimism lipsit de ostentație, exprimat cu o candoare care invită cititorul să înainteze pagină după pagină, interesul și emoția crescând pe măsură ce lectura se apropie de final.

Tematica existenței și reflecția filozofică asupra vieții sunt prezente încă din poezia de deschidere, „Mirare”, unde poeta vorbește despre un Dumnezeu „loial unui alt Dumnezeu”, imagine paradoxală ce provoacă meditația și deschide un univers poetic în care întrebările sunt mai importante decât răspunsurile.

Încrederea în viață este exprimată simbolic prin zbor – „zborul deasupra secunde” – sau prin metafore sugestive precum „Aripi de gheață”, semn că aspirația spre lumină coexistă permanent cu fragilitatea condiției umane.

Moartea ocupă un spațiu surprinzător de restrâns în economia volumului. Practic, poeta îi dedică o singură pagină, într-un poem sugestiv intitulat „Orgolii”, alegere care spune multe despre opțiunea autoarei de a privilegia viața, speranța și renașterea în locul dramatismului excesiv.

Iubirea revine constant în paginile cărții. Chiar și atunci când apare „din deget”, ea este autentică, traversând deopotrivă momentele luminoase, „visele ascunse sub pernă”, dar și răceala inevitabilă a despărțirilor. Acestea nu sunt însă privite ca tragedii definitive, ci ca experiențe necesare care o împing pe poetă spre noi căutări și noi forme de cunoaștere.

Scrisul însuși devine refugiu și mijloc de împăcare cu lumea. Creionul se transformă într-un adevărat personaj, iar natura devine decorul în care se desfășoară această continuă aventură interioară. Căutările poetei se desfășoară „într-un peisaj matinal”, „niciodată în consens”, în „duminici potrivite” sau „cu toamna spre niciunde”, titluri care demonstrează imaginația și bogăția simbolică a universului său liric.

Un loc aparte îl ocupă părinții, cărora Laura C. Munteanu le dedică poeme de o emoționantă sinceritate. Între acestea se remarcă un adevărat „Cântec de leagăn” adresat celor doi părinți scriitori, construit în jurul imaginii tulburătoare: „Cu ochii arzând de dor”. Sunt versuri care depășesc dimensiunea autobiografică și devin un omagiu adus familiei și memoriei.

Creionul rămâne prezent până aproape de final, trimițând metaforic „scrisori fără timbre”, ca și cum poezia însăși ar căuta mereu un destinatar dispus să o înțeleagă.

Ultimele poeme revin la eterna temă a relației dintre El și Ea, unde iubirea este exprimată prin imagini de mare delicatețe – „scrisă pe pieptul iubitului”, „amprenta gurii” –, metafore care dau culoare și intensitate sentimentului.

Volumul se încheie cu poemul „Contrar așteptărilor”, o adevărată concluzie existențială. Laura C. Munteanu mărturisește cu sinceritate că poezia nu a salvat-o în întregime și poate nu i-a oferit toate răspunsurile pe care le căuta. Și totuși, finalul transmite împăcarea cu destinul prin versurile: „CU TOATE ACESTEA / CONVIEȚUIM FRUMOS.”

Aceste cuvinte sintetizează întreaga filozofie a volumului. „Indezirabila fragilitate” nu este o carte despre înfrângere, ci despre puterea discretă de a merge mai departe. Este o pledoarie pentru frumusețea fragilității umane, pentru speranță și pentru credința că poezia, chiar dacă nu rezolvă toate întrebările existenței, ne învață să conviețuim mai frumos cu ele.

Laura C. Munteanu oferă cititorului un volum matur, coerent și sensibil, care merită parcurs integral. Poezia sa nu caută efecte spectaculoase, ci emoția autentică, iar tocmai această sinceritate transformă „Indezirabila fragilitate” într-o carte care rămâne în memoria cititorului mult după închiderea ultimei pagini.

• • Dorel Cosma

O voce poetică a Basarabiei

Născut în satul Codreni din Republica Moldova, la graniță cu localitatea lui Alexei Mateevici, cel care a dat naștere imnului „Limba noastră”, Nicolae Dabija a văzut lumina zilei la 15 iulie 1948. El avea să devină „unul dintre pomii fructiferi ai poeziei românești, a înflăcăratei chemări de a face din ea brățara de aur a semințelor mirabile”. Opera sa literară cuprinde peste 75 de volume de poezie, proză (romane și nuvele), studii documentare, publicistică, meditații, eseuri și literatură pentru copii, fiind distins cu zeci de premii naționale și internaționale din partea celor mai prestigioase foruri culturale.

Debutază în 1965 cu un ciclu de poezii publicate în ziarul „Tinerimea Moldovei”. Primul său volum de versuri

apare în 1975, având un titlu sugestiv Ochiul al treilea, titlu care se va extinde asupra întregii generații de scriitori ai anilor '70. Ulterior publică culegerile de versuri: Apă neînțeleasă (1980), Zugravul anonim (1985), Aripă sub cămașă (1989), Dreptul la eroare (1993), Lacrima care vede (1994), Oul de piatră (1995), Fotograful de fulgere (1998), Cerul lăuntric (1998), Tăceri asurzitoare (1999), Așchii de stele (2002), Doruri interzise (2003), Fulger înrourat (2005), Maraton printre gloanțe (2008), Psalmi de dragoste (2013), Poeme alese (2019), Mulțumesc pentru că te iubesc (2020). Fiecare titlu conține câte o metaforă parabolică ce trimite spre esența ideatică a acestora.

Poeziile lui Nicolae Dabija conduc pe oricare cititor într-o lume, în care se vorbește despre iubire și vise, despre îngeri și țară, despre istorie și filozofia vieții. El coboară dintr-un mit, pe care îl conturează cu penița înmuiată în călimara sufletului. Nu cred că ar putea exista vreun vorbitor de limba română care să nu vibreze de emoție, citind sau cântând versurile din poemul „Baladă”, acel imn al sacralității și al celor mai prețioase valori umane: „Cât trăim pe-acest pământ/Mai avem un lucru sfânt :/O câmpie, un sat natal./ O clopotniță pe deal./Cât avem o țară sfântă/Și un nai care mai cântă./Cât părinții vii ne sânt-/Mai există ceva sfânt” (Din vol. „Reparatorul de vise”).

Nicolae Dabija este un elegiac împătimit, un melancolic luminos, cu mari disponibilități literare. El scrie cu o pană de înger, iar poemele sale nu sunt decât peisaje ale sufletului - lucrurile sunt văzute cu al treilea ochi, acela care vede nevăzutul : „Toate lucrurile făcute cu ochii închiși/le duc la capăt cu el; un corb/bătrân, îl văd tânăr peste caiși/cu ochiul al treilea, care nu-i orb.../De la un timp, din ce în ce mi-e mai greu/să deosebesc realul de vis, ceara din lună de ceara din plopi -amețitor, amețitor se-nvârt în jurul meu/lucrurile văzute cu al treilea ochi. (Al treilea ochi).

Tema predominantă cultivată de marele poet este iubirea de țară, de limbă și de neam. Țara mea de dincolo de Prut din acest volum este o poezie simbol al neamului românesc înstrăinat. Poetul se confesează plin de durere, subliniind suferința pricinuită de-a fi obligat să uite de propria patrie și neputința de a-și ascunde dragostea pentru pământul de dincolo de râu : „Țara mea de dincolo de Prut,/mi s-a dat porunca să te uit,/să te șterg din minte c-un burete,/patria mea pusă la perete./Și, ca-n anii noștri cei mai triști,/iar să mă prefac că nu exiști,/iar să mă prefac că nu pot plânge/și că alta-i ruda mea de sânge./Țara mea de dincolo de Prut,/numai lacrima dacă-ți mai este scut,/ numai dorul te mai apără de rele,/țară tristă-a Pruturilor mele./Mi se-ngăduie și-acum, ca mai-nainte,/să bocesc cu câteva cuvinte./Trec pe stradă, necăjit, și-mi zic :/ Of, mai bine mut-decât petic ! ” Poezia impresionează prin accentele sale de patriotism și aprofundează drama granițelor artificiale care au încercat, fără succes, să despartă aceeași suflare românească. Tot atât de emoționante sunt și versurile din poezia Dezdărcinată : „lată-mă cu Nistrul subsuoară/ și străin în propria mea țară./Cerul de pe plopi e tot mai greu/ și-a plecat din el și Dumnezeu”, sau cele din poezia Bucovina : Mă doare Bucovina ca o rană/ce nu se mai tămăduie de-un veac./ și munții ei mă dor ca o dojană :/ munți cine are nu mai e sărac”.

În volumul de versuri Doruri interzise, poetul slăvește lucrurile sfinte, își deplânge dorurile, își exprimă meditațiile și emoțiile, cultivând o poezie filozofică, elegiacă și cântă, fiind „Rănit de iubire” :Nu mă călca pe umbră că mă doare/De mă atingi cu ochiul, prind să țip:/Sunt tot o rană. Sunt pustia care/Plânge spre cer cu lacrimi de nisip./Sunt rana peste care s-a pus sare./Sunt lacrima ce-mi lunecă pe chip :/Nu mă călca pe umbră că mă doare./De mă atingi cu ochiul, prind să țip”. Mi-l imaginez pe talentatul Paul Surugiu, zis Fuego, cât de inspirat și emoționant cânta și recita la Chișinău aceste versuri.

Cerul lăuntric este un volum antologic de poezie și eseuri apărut pentru prima dată în 1998. Cartea reunește creații care explorează teme precum iubirea, spiritualitatea, identitatea națională și sacral, definind ars poetica a autorului ca o îmbinare între vis, suferință și lumină lăuntrică. Reprezentativă pentru acest volum este poezia „Clepsidra” scrisă sub forma acestui instrument de măsurare a timpului : Vroiam să dobor secunda cu o săgeată/Vroiam să măsoar cu o iubire vecia/ Mult prea multă –mi părea Poezia./Și a mea îmi era lumea toată.../ Iarba creștea sub pașii mei,/Teii scoteau flori pe ram/de mă gândeam la ei/ atunci când iubeam,/ ce tânăr/ eram/O !/ eram/ Ce/ tânăr/atunci când iubeam”

Nicolae Dabija își exprimă crezul poetic într-un „Eseu”: „să scrii poeziile... / punând în loc de cuvinte, fâșii de soare / iar tu să treci de la cuvânt la cuvânt / ca flacăra de la lumânare la lumânare”. Demn de remarcat este și mesajul său testamentar, care sună impresionant și responsabil pentru urmași: „vă las ca moștenire trandafirul/ lumina lui de pace și iubire” (Testament), trandafirul simbolizând țara de pe ambele maluri ale Prutului.

Personalitate polivalentă, Nicolae Dabija a privit toate faptele prin prisma unității de neam, de limbă, istorie și credință, afirmându-se ca un vizionar al neamului românesc de dincolo de Prut. La 12 martie 2021, poetul a trecut Poarta veșniciei, de unde pare că ne șoptește : „Bucuros este sufletul meu./Ca o biserică în care a intrat Dumnezeu: (Nădăjduiri)

• • Mircea Daroși

Scrisoarea a VII-a

„Nu-s vinovat față de țara mea”

Legea Vexler a trecut, Octavian Goga a fost bifat, cum spuneam. Urmează alte „epurări”, alte incriminări aberante contra cui? A lui Nicolae Iorga, a lui Mircea Eliade, a lui V.Voiculescu, a lui Andrei Ciurunga, al cărui vers l-am folosit în titlu? Ei n-au fost vinovați față de țară.

Suntem liberi să dezbatem Legea Vexler? Nu, nu, e riscant. Gura slobodă poate fi pedepsită. Te pomenești că nu mai ai drept de indemnizație și că ești scos din Uniune. Bate-n lemn. *Touch wood*, dacă vrem a spune în romgleză.

Dumneavoastră, domnule Varujan Vosganian, ați scris *Cartea șoaptelor*, cronică a suferințelor poporului armean, care își duce înaintea tradiția și cultura lui. Eminescu e caduc dacă a vorbit despre marele pericol: „aruncarea în apă a tuturor tradițiilor”? Și-i ocărăț că-i „prea naționalist”. Sunt de pus pe făraș valori culturale ca Vintilă Horia, Ernest Bernea, Anton Golopenția, George Uscătescu, Pamfil Șeicaru? Cineva -nu mai spun cine din silă – i-a taxat pe toți caduci. Subiectul nație-național, ce-i drept, sensibil, a fost taxat „anacronic și imbecil”. Altcineva susținea bășos că sunt „tâmpenii” cărțile lui Noica, având în final vocabula *românească*. Despre *Rostirea filozofică românească* se făcea vorbire. C.D. Zeletin, pentru mine model paideic, a spus că epitetul cel mai nobil al limbii române e *național*.

Ați scris cu durere despre neamul aparținător. Sunteți cumva scriitor perimat, obsolet, așa cum sunt acuzați cei purtători de eticheta naționalist, ca alt fel de stea galbenă? Suntem resentimentari -repet, că trebuie- dacă ne apărăm martirii?

Ar trebui să ne sprijinim în „cârjele fricii” (mulțumesc, Chr. Schenk!), ca să scăpăm de repercusiuni după ce ne susținem opinia? Să ne temem de ONG-uri suspecte, de fact-checkers „progresiști”, care ne cer să uităm de eroi și de morminte? Se vede că nu ne-a ajuns cenzura lui Dulea, dădăcind, dădăcind, conform tezelor fără antiteze.

Pentru mine e clar ce se vrea: să căpătăm complexul istoriei naționale. Lucian Boia o vrea cu siguranță. A și declarat că el n-are nevoie de „istorie eroică”. Gabriel Liiceanu s-ar fi putut adresa direct lui Boia cu „dragul meu turnător”. Și culmea: Boia a publicat chiar la Humanitas (în 2014) *Dosarele secrete ale agentului Anton*. Petru Comarnescu era luat în vârful pixului, ca turnător, de un turnător al fostei Securități.

Prin martie 2020, istoricul Adrian Cioroianu propunea un manual intitulat, dacă-mi aduc bine aminte, „manual post-eroic”, că tot ne aflăm în post-moralia. În alte cuvinte, educația în spirit patriotic s-a dus pe apa sâmbetei, eroismul e moft.

Se trage gol după gol în poarta Istoriei. Ființei naționale i se scrie actul de deces. Doar ucrainenii pot lupta pentru ea. Și nu-i România cetate fără metereze, de intră drona ucraineană peste noi? Ne-a apărât Dumnezeu de o catastrofă, nu armata. România are în Ucraina o altă țară, o altă Românie, din pământuri furate, cum demonstrează istoricul Mircea Dogaru. Țoiu nu crâcnește pe acest subiect.

Corect-politic în cerințe și-n tendințe este ca istoria să fie dez-eroizată, dez-etnicizată. Cine mai ține cont de avertizarea lui Sun-Tzu? „Fără conștiință morală un popor e învins *fără lupte*” (sublinierea mea, Magda U.)

Se poate discuta rațional pe orice temă? Nu. Orice discurs poate fi catalogat extremist sau antisemit după această Lege, votată cu orbire. N-avem drept la informări corecte (dacă citesc *Testamentul lui Ion Moța*, apărut la o editură münchenză, antologia *Circularele Căpitanului*, scoase de profesorul lingvist Ion Coja la Editura AEVEA sau dacă deschid gazeta „Porunca vremii” înseamnă că am simpatii legionare?), se percheziționează bibliotecile și se sancționează idei. „Ferește-mă, Doamne, de interpreți!” era ruga lui Tudor Arghezi.

Oare voi deveni penală dacă îl citesc pe D. Stăniloae, beatificat totuși după respingere mare, sau pe „poetul îngerilor”, V.Voiculescu? Blandul, seraficul Vasile Voiculescu a fost condamnat la 74 de ani, ca legionar și contrarevoluționar, pentru că a participat, seriile, la „Rugul aprins” de la Mănăstirea Antim. Cap de acuzare: misticismul. Fiica sa, Gabi Defour, mi-a spus n-a citit acolo nicio poezie religioasă. A stat și a ascultat, atât. Premiul meu literar cel mai prețios este „Vasile Voiculescu” și-l felicit pe colegul de liceu Florentin Popescu pentru încăpățânarea cu care tipărește ediție după ediție, mereu cu adăugiri și completări la lucrarea *Pe urmele lui V.Voiculescu*. Ultima din serie: *Viața și opera lui V.Voiculescu*, Editura Academiei Române, 2024, cu un motto din Dinu Pillat, fiul de statuie: „...acest om venit parcă din adânc și de departe...cred că nu a fost cunoscut de nimeni cu adevărat.” Și peste Dinu Pillat a trecut „plugul cartaginez”, cum îl numește Vladimir Udrescu. După pușcarizare, a fost adus la Institut de Călinescu și eliminat de Zoe Dumitrescu - Bușulenga. Alt destin tragic: Pillat a făcut cancer la creier și, spitalizat, văzând gratiile de la ferestre, se credea din nou în pușcărie politică. Mărturisește Monica Pillat, cu iertare creștinească. Eu cred că există o limită a iertării. Sunt fapte de neiertat și o spune chiar monahul de Rohia, N.Steinhardt.

Soros dă bani și cercetează ce vrea el, publică manuale școlare cenzurate cum vrea el, impune titlurile lucrărilor de doctorat prin universități, ca „Al.I.Cuza”. Petru Ursache s-a opus celor cerute în avizier (am hârtia!) și l-au eliminat de la conducere de doctorate, pe motiv că ar fi împlinit 70 de ani. Lege numai și numai pentru el. Cuțitaru, decan, i-a adus la cunoștință faptul chiar în timpul examenului –concurs. Valentin Talpalaru poate depune mărturie. Era în sală.

Dumneavoastră, domnule Varujan Vosganian, știți bine cum au reacționat armenii armenește, adică demn și cu coloană vertebrală dreaptă. S-au revoltat contra magnatului Soros, „filantropul”, specializat în mitinguri comandate, în acțiuni tip Rezist. Au intrat în biroul Fundației Soros pentru Societate Deschisă (deschisă cui, aceasta-i întrebarea!) și l-au distrus. Nu doresc așa ceva, incapabilă fiind de niciun fel de violență, nici de gest, nici de cuvânt, dar n-ar strica să fie re-publicată lista presarilor români finanțați de Soros, așa, ca să ne putem verifica sursele de informare.

Cu armenii n-au dus-o mai bine nici ONG-urile sorosiste, care au contribuit la victoria lui Nikol Pashinyan. Frumos au mai mai lucrat contra armenilor Soros și Putin. Zona Nagorno-Karabach cedată, Azerbaidjan victorios contra protestatarilor armeni. Eu nu cred că a fost în zadar sângele vărsat. Și nici armenii n-o cred. După înfrângerea din 2000, au plecat în pribegie, luând cu ei clopetele Mănăstirii DADIVANK, cu vechime din sec.IX-XIII, din Artsakh (Karabakh), semn că armenii nu uită.

Uitarea e mai grea decât lanțurile pușcăriilor politice. Dacă nu vrem să recunoaștem

suferința celor trecuți prin lagăre de exterminare și rămânem nepăsători, cine acceptă finanțare Soros poate re-evalua trecutul fără eroi. Ce atâția eroi, ce atâtea frunze de laur pe morminte, ce atâtea troițe? Ana Ipătescu nu mai este nume de bulevard în București. Se pregătește Calea Brucan, colț cu gen. Militaru –KGB?

Când, în 2022, gen.Radu Theodoru împlinea 98 de ani, Vasile Dîncu, ministrul Apărării, l-a omagiat pe facebook. L-a certat Florian și Dîncu și-a șters postarea. La fel, ministrul Angel Tîlvar, care și-a cerut scuze că l-a felicitat pe generalul-erou în zi de naștere. Generalul a fost îngropat fără onorurile militare cuvenite. Mai bine fără, fără salve de tun ca pentru Ion Iliescu.

Martirii închisorilor comuniste, de la Sfântul Închisorilor, Valeriu Gafencu (nebeatificat, acuzat ca antisemit, deși l-a salvat de la moarte pe pastorul Wurbrand, cedându-i medicamentele lui, deși știa că moare fără ele și a și murit, călcând creștinește moartea), până la monahul de la Rohia, N.Steinhardt (acuzat că l-a hrănit pe „un popă legionar”, din pachetul său cu mâncare puțină), sunt mereu umiliți și nu-i apărăm. Goma a cerut *ostinato* să nu-i uităm și Goma a fost uitat.

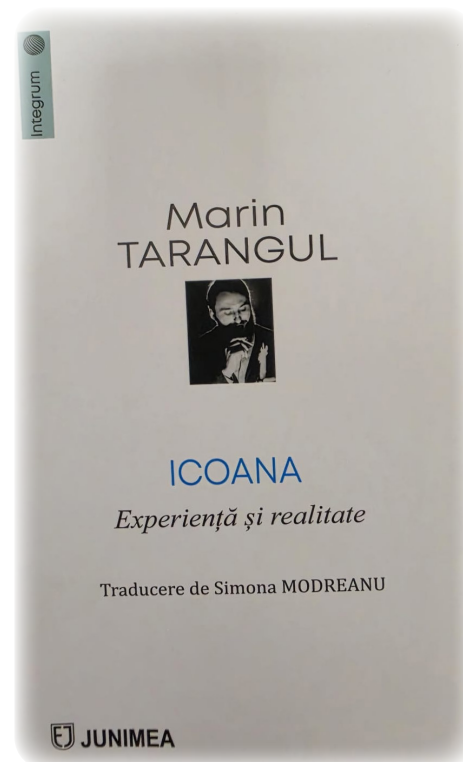
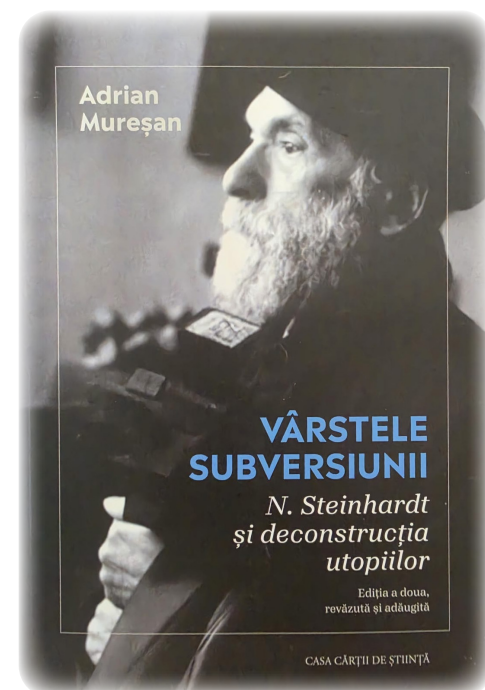
Prin câte închisori a trecut Octav Bjoza, victimă a comunismului? Prin 14 lagăre de exterminare. Alexandru Muraru, istoric și universitar de felul lui, i-a cerut ex-premierului Cîțu, în martie 2021, să-l scoată pe Bjoza din modestul post de subsecretar de stat, la Secretariatul de Stat pentru recunoașterea meritelor luptătorilor împotriva regimului comunist instaurat în România între 1945-1989. Supermanul corijent la materia Istorie l-a scos. Urâtă pagină din istoria liberalilor a semnat Cîțu. Bjoza a făcut accident cerebral. Se născuse la Iași, în 1938, deci n-avea cum să participe la acțiuni legionare. Replica sa a apărut în „Observator cultural”: „Holocaustul a existat fără dubii.De discutat ar fi dimensiunile sale.” Și eu mă întreb de ce ne sunt puși în cârcă evreii ardeleni, trimiși nu de noi, ci de ocupantul Horthy la Auschwitz și Maidanek?

Dr. Chr. Schenk m-a întrebat de ce am postat pe foaia mea de Facebook o anume poză de grup. Îi răspund cu acest prilej: în poză era Octav Bjoza, greu, foarte greu refăcut după accidentul cerebral și Silviu-Emanuel Man, președinte de onoare al ligii Studenților Iași, deținutul politic fiindu-i mentor spiritual.

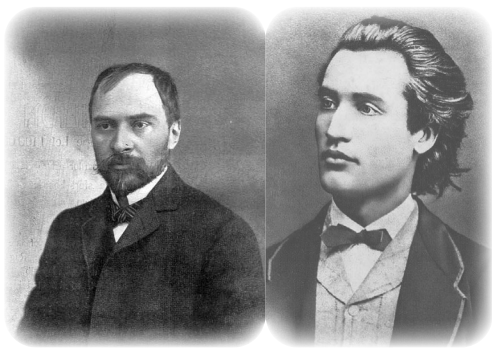
Tânărul justițiar Man știe că nedreptatea poate ucide și...postum. Martira Aspazia Oțel Petrescu n-a putut fi canonizată pentru că ar fi fost legionară ca elevă. Silviu Man a protestat: „Viața de martiră trebuie apărută.”

Mă tem că Legea Vexler poate avea și alte urmări penibile, privind discriminările. După Legea 232/2020, s-a stârnit scandal politic. Legea voia reparații pentru copiii deținuților politici, deportați, prizonieri. Atunci, deputatul minorităților naționale Vexler s-a opus să primească ceva „copiii de legionari, fasciști”. Bine că Tismăneanu-fils poate semna Raportul final despre comunism, unde răul a fost împins doar spre Ceaușescu, iar răul absolut din anii 50 a fost diminuat. Experimentul Pitești o fi comentat acolo? Că nu știu. Ce spune despre asta argeșanul Jean Dumitrașcu știu și-l aprob. Dacă incriminăm martirii pușcăriilor comuniste, cum face Adrian Paphagi, cât pe ce să fie ministru al Culturii, ne dez-umanizăm. Ei, cei călcați în cizme pe stern și „botezați” cu capul în tinetă, au văzut crucea de pe cer. Și cerul s-a umplut de sfinți. Experimentul Pitești, așa –zisa reeducare stalinistă, mai crudă decât oricare alta, nu apare în *Arheologia terorii*, a lui Volodea Tismăneanu, care se scuză că prin Raport a vrut să de-fascizeze România. L-a preocupat etern **fascizanta** Românie. Opinia mea este că nu de-fascizarea inexistentă e necesară, ci de-comunizarea trebuie (încă) înfăptuită. Să definitivăm ce s-a început în acel Decembrie.

Cărți primite la redacție

Teologia icoanei la Coșbuc și Eminescu

- fata lui - / Icoană-ntr-un altar s-o pui / La închinat”. Aici, frumusețea Zamfirei nu este doar un atribut fizic, ci o stare existențială ce impune venerație. Prin plasarea „într-un altar”, fata devine un obiect al contemplației doxologice, sugerând că frumosul este o cale de acces către divin. Mihai Eminescu, în *Luceafărul*, recurge la o analogie directă cu iconografia mariană: „Cum e Fecioara între sfinți / Și luna între stele”. Comparația cu *Theotokos* (Născătoarea de Dumnezeu) ridică portretul fetei de împărat la rangul de arhetip. Ea nu este doar „una la părinți”, ci unică în ordinea creației, asemenea Fecioarei care concentrează în sine sfințenia întregii umanități. Această transpunere a chipului uman în cel iconic reflectă ceea ce teologii mistici numesc *frumusețea care mântuiește*.

Teologii ruși au aprofundat conceptul de frumusețe iconică nu ca ornament, ci ca forță transfiguratoare. Pavel Evdokimov explică acest fenomen: „Icoana este o prezență; ea este un loc teofanic unde se întâlnesc privirea omului și privirea lui Dumnezeu. Ea nu caută să emoționeze, ci să trezească spiritul spre contemplare.” (Pavel Evdokimov, *Arta icoanei. O teologie a frumuseții*, Editura Meridiane, București, 1993, p. 162). Dacă avem în vedere aserțiunea lui Evdokimov, frumusețea fetei de împărat („mândră-n toate cele”), aceasta trebuie interpretată ca o reflexie a *Sofiei* (Înțelepciunea divină), care luminează lumea. Icoana este, astfel, victoria luminii asupra opacității materiei.

Vladimir Lossky explică legătura dintre persoană și icoană: „Persoana umană nu este doar un individ, ci un ipostas chemat să oglindească chipul lui Dumnezeu. În icoană, individualitatea dispare, pentru a lăsa să strălucească persoana transfigurată.” (Vladimir Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, Editura Anastasia, București, 1993, p. 145). Această „persoană transfigurată” este punctul de întâlnire dintre versul eminescian și teologia dogmatică. *Fecioara între sfinți* reprezintă gradul maxim de transparență a creaturii în fața Creatorului, un ideal spre care tinde orice frumusețe pământească.

Să observăm cum Coșbuc și Eminescu utilizează instrumentele stilistice, pentru a conferi acestui „iconic feminin” o valoare de unicat. Deși ambii recurg la sacru, procedeele lor artistice configurează două tipuri diferite de prezență iconică: una liturgic-comunitară (Coșbuc) și una cosmic-arhetipală (Eminescu). La George Coșbuc, *icoana devine focar al sacralui în spațiul uman*. În *Nunta Zamfirei*, portretul este construit prin hiperbola de tip spațial. Coșbuc nu o descrie pe Zamfira prin atribute fizice (culoarea ochilor sau a părului), ci printr-o acțiune ritualică ipotetică. Valoarea de unicat este dată de izolarea subiectului ce trebuie venerat („Icoană-ntr-un altar s-o pui / La închinat”). Altarul este cel mai sfânt loc al bisericii, inaccesibil privirii profane. Prin această imagine, poetul sugerează că frumusețea fetei este atât de pură, încât depășește esteticul și intră în sfera cultului. Construcția „Și-avea o fată, - fata lui -” izolează subiectul, subliniind posesia și unicitatea biologică, pregătind terenul pentru unicitatea spirituală. Spre deosebire de o simplă pictură, icoana este făcută „la închinat”. Coșbuc folosește acest detaliu pentru a transforma admirația erotică într-o formă de pietate populară, căci „Frumusețea nu este o posesiune individuală, ci o iradiere a divinului în lume, care obligă pe cel ce privește la o atitudine de asceză și venerație.” (Pavel Florenski, *Perspectiva inversă și alte scrieri*, Editura Humanitas, București, 1997, p. 84)

În cazul lui Mihai Eminescu, *icoana e sinteză a macrocosmosului*. În *Luceafărul*, portretul fetei de împărat capătă valoare de unicat, printr-o structură comparativă de tip ierarhic și prin simbolistica luminii. În versurile „O prea frumoasă fată / Și era una la părinți”, poetul folosește superlativul absolut și unicitatea numerică Aici, „una” nu indică doar numărul, ci și singularitatea existențială. Este *Unica*, cea care concentrează în sine tot potențialul frumuseții umane. În privința paralelismului simbolic (chiasmul cosmic): „Cum e Fecioara între sfinți / Și luna între stele”, Eminescu folosește analogia de grad suprem. Fata nu este comparată cu un om, ci cu axul central al ierarhiei cerești – *Fecioara* –, precum și cu cel mai strălucitor corp nocturn - Luna. Prin acest procedeu, fata de împărat este scoasă din rândul muritorilor, pentru că frumusețea ei, cu totul aparte, își găsește echivalent doar în lumea celestă. Ea devine o icoană deoarece, la fel ca în teologia lui Vladimir Lossky, ea „nu mai aparține ei înseși, ci devine oglinda în care se reflectă ordinea cerească”. În ambele cazuri, valoarea de unicat este garantată de faptul că femeia încetează să mai fie „femeie-obiect” și devine „femeie-simbol”. Așa cum subliniază Pavel Evdokimov în *Femeia și mântuirea lumii* (Editura Christiana, 1995, p. 212), „frumusețea iconică feminină este chipul firii umane care a spus *Da* lui Dumnezeu, devenind astfel receptacolul luminii”. Aceasta este exact ceea ce realizează poeții noștri: extrag feminitatea din banalitatea biologică și o așază în „rama” sacralui, acolo unde unicitatea este singura formă de existență posibilă.

*

Acum, vom analiza iconicului feminin în versurile lui Coșbuc și Eminescu, prin prisma Patristicii. Sfinții Părinți nu au văzut în frumusețea umană un scop în sine, ci un „ecou” al frumuseții arhetipale a lui Dumnezeu.

Versurile lui Coșbuc „Icoană-ntr-un altar s-o pui / La închinat” rezonează cu învățătura Sfântului Ioan Damaschin despre cinstirea icoanelor. Pentru Sf. Damaschin, materia (în acest caz, trupul fetei) nu este demnă de închinare prin ea însăși, ci prin faptul că devine purtătoare de har: „Nu mă închin materiei, ci mă închin Creatorului materiei, Care S-a făcut materie pentru mine (...) și prin materie a lucrat mântuirea mea. Nu voi înceta să cinstesc materia prin care s-a lucrat mântuirea mea.” (Sfântul Ioan Damaschin, *Cele trei tratate împotriva iconoclaștilor*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1998, p. 45). În contextul versurilor lui Coșbuc, Zamfira este „unicat”, deoarece frumusețea ei este percepută ca o materie transfigurată. Ea nu este o simplă prezență fizică, ci o „materie prin care se lucrează” admirația față de Creator. Așezarea ei în altar sugerează că fata a atins acea stare de curăție care o face aptă să reflecte Lumina Taborică. Coșbuc intuiește aici ceea ce teologia numește *omul-icoană*, cel care și-a recâștigat „asemănarea” cu Dumnezeu.

În versurile eminesciene, compararea fetei de împărat cu „Fecioara între sfinți / Și luna între stele” trimite la tratatele despre ierarhiile cerești ale Sfântului Dionisie Areopagitul. În viziunea areopagitică, universul este o scară de frumuseți, unde cele inferioare participă la splendoarea celor superioare: „Frumusețea dumnezeiască este numită astfel, deoarece este cauza armoniei și a strălucirii tuturor lucrurilor, revărsând asupra lor, asemenea luminii, razele sale înfrumusețătoare.” (Sfântul Dionisie Areopagitul, *Opere complete. Despre numirile divine*, Editura Paideia, București, 1996, p. 152). Eminescu stabilește o ierarhie a luminii:

Fecioara (Theotokos): culmea sfințeniei umane, „mai cinstită decât heruvimii”;

luna: oglinda soarelui (Lumina lui Hristos) în noaptea lumii; fata de împărat: punctul de maximă reflectare a acestui sistem în planul uman.

Unicitatea fetei eminesciene vine din această poziție de „receptacol” suprem. Așa cum Luna este unică între stele, fata este unică între oameni, pentru că reflectă cu fidelitate „chipul” Fecioarei. Sfântul Grigore de Nyssa, în scrierile sale despre crearea omului, relevă că frumusețea sufletului (care se oglindește în chip) este singura care merită titlul de *icoană*: „Sufletul omenesc este asemenea unei oglinzi; dacă este curat, el primește în sine chipul Frumuseții necreate și-l reflectă cu fidelitate.” (Sfântul Grigore de Nyssa, *Despre facerea omului*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1998, p. 78). Prin urmare, valoarea de unicat a femininului este dată de starea de oglindă. În versurile lui Coșbuc, oglinda este așezată în *Altar* (spațiul eclezial), invitând la contemplație și comuniune. În cele ale lui Eminescu, oglinda este așezată în *Cosmos* (spațiul sideral), invitând la meditație metafizică. Ambele viziuni coincid cu dogma palamită: frumusețea acestor fete de împărat nu este un accident biologic, ci o participare la energiile necreate ale lui Dumnezeu. Ele devin unicat pentru că, în momentul descrierii poetice, ele nu mai reprezintă „sinele” lor individual, ci însăși ideea de Frumos care mântuiește lumea.

*

Explorarea tăcerii ca fundament al iconicului feminin ne transpune din planul vizibilului în cel al isihiei (liniștea interioară). În teologia mistică, icoana nu „vorbește” prin sunet, ci prin prezență. Atât Zamfira lui Coșbuc, cât și fata de împărat a lui Eminescu sunt portretizate într-o stare de receptivitate tăcută, care le conferă acea aură de neatins, specifică sfințeniei.

În *Nunta Zamfirei*, tăcerea fetei nu este absența comunicării, ci plinătatea rugăciunii. Procedul artistic al așezării în „altar” impune de la sine tăcerea mistică. Altarul este locul unde cuvintele omenești încetează, pentru a face loc Logosului. Sfântul Isaac Sirul descrie această stare în *Filocalia*: „Tăcerea este taina veacului ce va să fie, iar cuvintele sunt doar uneltele acestei lumi. Dacă iubești adevărul, iubește tăcerea, căci ea te face asemenea lui Dumnezeu.” (Sfântul Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoință*, în *Filocalia*, vol. X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1981, p. 182). Zamfira devine „unicat” tocmai prin această tăcere iconică. Ea nu participă la zgomotul nunții ca un personaj activ, ci ca un centru de greutate spirituală. Portretul ei este unul static, amintind de hieratismul bizantin, unde gura este pictată mică, pentru a simboliza înfrânarea și asceza cuvântului.

În *Luceafărul*, unicitatea fetei de împărat („una la părinți”) este dublată de o izolare contemplativă. Ea apare adesea la fereastră, privind spre stele, într-o stare de așteptare, care amintește de „trezvia” minții descrisă de Părinții pustiei. Compararea ei cu „Fecioara între sfinți” trimite la arhetipul tăcerii mariane. Sfântul Grigore Palamas explică faptul că Fecioara Maria a fost prima care a practicat isihia în Sfânta Sfințelor: „Ea a ales viața cea nespusă și nevăzută, vorbind doar cu Dumnezeu prin tăcerea minții și prin rugăciunea curată, devenind astfel cortul luminii neapropiate.” (Sfântul Grigore Palamas, *Omilii*, vol. III, Editura Anastasia, București, 2007, p. 94). Eminescu folosește procedul reflecției lunare, pentru a releva această tăcere. Luna nu are „sunet”, ci doar lumină împrumutată. La fel, fata de împărat nu are un discurs propriu în prima parte a poemului; ea este un receptacol tăcut al chemării Luceafărului. Valoarea ei de unicat este dată de această capacitate de a „asculta” absolutul, transformându-se ea însăși într-o icoană a dorului metafizic.

Unicitatea acestor chipuri feminine nu vine din interacțiunea lor socială, ci din izolarea lor existențială. Ele apar ca fiind „singure” (*una la părinți*, *una la închinat, în altar*), pentru că sfințenia și frumusețea iconică presupun o detașare de mulțime. Prin procedeele artistice utilizate – izolarea spațială, la Coșbuc și ierarhizarea stelară, la Eminescu – cei doi poeți reușesc să oprească timpul. *Zamfira și Fata de Împărat devin „icoane”, pentru că sunt surprinse într-un prezent continuu al frumuseții lor; o stare de isihie în care chipul nu mai este afectat de devenire, ci aparține veșniciei*.

Deși Coșbuc și Eminescu nu folosesc termeni tehnici de pictură, sugestiile lor vizuale respectă ierarhia luminii și a culorii specifice iconografiei.

În versul din *Nunta Zamfirei* – „Icoană-ntr-un altar s-o pui” – culoarea implicită este aurul. În erminia bizantină, fundalul de aur al icoanei nu reprezintă un metal prețios, ci „Lumina neapropiată” a Împărăției lui Dumnezeu. Dionisie din Furna¹ explică în manualul său de pictură importanța pregătirii suportului pentru această lumină: „Când vrei să poleiești cu aur icoana, să pui șerlac și bolus cu grijă, ca aurul să stea neted și strălucitor, căci el închipuiește slava cea veșnică a sfinților în ceruri.” (Dionisie din Furna, *Erminia picturii bizantine*, Editura Sophia, București, 2000, p. 245). Prin așezarea Zamfirei în altar, Coșbuc o „înconjoară” cu aurul liturgic. Unicitatea ei este dată de acest contrast cromatic: ea este o pată de viață pe un fundal de absolut. Din punct de vedere artistic, poetul folosește procedul izolării prin lumină, făcând din chipul fetei un punct focal care absoarbe toată atenția privitorului-închinător.

În *Luceafărul*, cromatica este mai explicită și urmează un simbolism dual: roșul (imperial/marian) și albul (imaterial/ angelic). În iconografie, Fecioara Maria poartă *maforionul* 2) (manta) de culoare roșu-închis (purpură), simbol al umanității care a primit divinitatea: „Fecioara între sfinți”. Albul argintiu, care transpare din versul „Luna între stele”, este culoarea purității și a luminii reflectate, care în erminii este folosită pentru a picta hainele Mântuitorului, la Schimbarea la Față. Arhimandritul Sofronie, un continuator al tradiției isihaste, descrie astfel natura acestei lumini albe: „Lumina dumnezeiască este albă, dar nu ca albul zăpezii, ci ca un alb, care este în același timp viață și dragoste, o lumină care nu lasă umbre.” (Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, Editura Accent Print, Suceava, 2005, p. 112). Eminescu folosește procedul gradării luminoase. Fata de împărat este „mândră” (strălucitoare), deoarece participă la acest „alb” al lunii, ea fiind extrasă din culorile „pământii” ale contingentului. Valoarea de unicat este dată de transparență: ea nu are o culoare proprie, ci devine culoarea luminii care o inunda.

Pentru sfinții părinți, culoarea în icoană este „trupul văzut al luminii”. Sfântul Grigore de Nyssa subliniază că frumusețea unui chip nu stă în vopsele, ci în armonia (simetria) lor subordonată spiritului: „Așa cum pictorul umple trăsăturile feței cu culori potrivite, tot așa și sufletul își pictează propriul chip prin virtuți, făcându-se o icoană vie a lui Hristos.” (Sfântul Grigore de Nyssa, *Despre desăvârșire*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1998, p. 134). În ambele cazuri, iconicul feminin este salvat de la „decorativism” prin faptul că poeții subordonează culoarea luminii. Nu vedem trăsăturile fetelor, ci vedem *lumina* care se degajă din ele, exact așa cum într-o icoană autentică nu primim tehnica picturală, ci chipul care ne privește din veșnicie. Pentru Vladimir Lossky, contemplarea chipului iconic presupune „...participare. Nu poți vedea frumusețea sfântă, rămânând un spectator străin; trebuie să intri în comuniune cu ea.” (Vladimir Lossky, *Vederea lui Dumnezeu*, Editura Deisis, Sibiu, 1995, p. 102). Privirea iconică a cititorului transformă actul lecturii dintr-o receptare de informații într-o hierofanie. În fața versurilor citate: În fața versurilor citate: ochiul devine altar, ca la Coșbuc, primind frumosul ca pe o taină; iar la Eminescu, ochiul devine cer, reflectând lumina arhetipală a Fecioarei.

Astfel, *Teologia icoanei* se împlinește în conștiința celui care citește, preschimbând în suflet portretul literar într-o prezență vie, mântuitoare prin însăși splendoarea ei tăcută.

● ● Constantin Miu

Note:

1) *Dionisie din Furna* (aprox. 1670–1745/1746) a fost un ieromonah și renumit iconograf ortodox grec din secolul al XVIII-lea. Este celebru pentru că a scris **Erminia picturii bizantine** - manual care a sistematizat tehnicile, regulile și canoanele artei bizantine pentru realizarea frescelor și a icoanelor.

2) *Maforionul* - este un vâl amplu, specific costumului bizantin, care acoperă capul și umerii. Prelevat din vestimentația matroanelor romane, acest veștmânt lung din mătase subțyle sau lână înfășoară adesea întregul corp al femeilor și este reprezentativ în iconografia ortodoxă pentru Maica Domnului.

Sfârșitul salvat

Neîncrederea în oglindă

Sfârșitul salvat, cartea de eseuri a lui Olimpiu Nușfelean, este o încercare scriitoricească extrem de ambițioasă. Tema cărții: bătrânețea ca stare specifică ființei umane, ființă precară oricum, încă de la naștere. Omul bătrân se zbate, atât cât mai poate, să-și depășească „condiția” în tot felul de contexte și împrejurări social-istorice, care mai de care mai dramatică și/ sau tragică. Bietul om! Și spus și mai apăsător: bietul bătrân! Ce nebunie! Moartea îl caută pe acasă iar el mai „aleargă” încolo și înapoi, sprijinit în două bastoane; unul singur s-a dovedit, nu demult, insuficient pentru a-l ține pe (în) picioare. Într-o zi cade, nu se mai poate ridica. Îl ajută cineva mai tânăr să se ridice. Bătrânul este apostrofat, jignit, înjurat de acesta. Sau nu. I se poate vorbi frumos, cu înțelegere compătimitoare. În fiecare situație însă mesajul – cu adevărul conținut – este unul singur: moșule, încurci lumea! Puteam să dau cu mașina peste tine dacă nu aveam frâne bune, te omoram și mă băgai la pușcărie! Uită-te la tine, nu vezi cum arăți? Nu, omul nu știe cum arată, să zicem, pentru că a fost atât de singur încât nimeni nu i-a arătat chipul adevărat, iar în oglindă n-a avut încredere. Sau poate că a avut pe cineva care l-a indus în eroare cu o filosofie falsă, de doi bani: lasă, domnule, așa e viața, nu te lăsa, ești bine și o să fie și mai bine, ai să vezi că nu mor caii când vor câinii. Speră! Să sper, auzi? Să nu cumva să uiți să sper! La ce bun? Acum moșul știe cine-i! Știe cu adevărat. A trebuit însă ca cineva *din exterior* să i-o spună sincer. Aceasta este de fapt tema completă a eseurilor lui Olimpiu Nușfelean: *bătrânețea* sau *Privire dinspre exterior*. Este un mod de a vedea lucrurile, la propriu, prin percepția vizuală. Autorul recurge în acest sens și la vorbele unui personaj al lui Victor Hugo: „Bătrânețea vine prin ochi, îmbătrânești mai repede când vezi mereu bătrâni.” Putem supralicita? Îmbătrânești mai repede citind despre bătrâni? Reciproca este validă? Întineresti când vezi mereu adolescenți, când citești despre ei și despre ceilalți oameni tineri? Nu contează, cred, răspunsul nostru. Ne limităm doar la interogații. Răspunsurile le va da Olimpiu Nușfelean – direct sau indirect – prin exegezele serioase, profunde, pe care le face în fiecare eseu al domniei sale. Metoda aleasă: identificarea unor scriitori notorii - doisprezece la număr -, unii chiar celebri, din literatura universală, care au abordat în romanele lor problematica bătrâneții dar nu în sine, ci raportată la boală, suferință, erotism și, în final, la moarte. Izbăvitoare sau nu! Eseistul este în egală măsură interesat de relația *scriitorului* bătrân, („bătrân: ce eufemism!”) în raport cu ființarea, cu „esența omului” în termeni heideggerieni.

Trebuie spus că tema bătrâneții – cu toate ale ei - și a morții nu a fost aleasă de eseistul Olimpiu Nușfelean nici aleatoriu, nici conjunctural, și, credem, nici pe criterii de biografie. Tema este prezentă și în proza scriitorului cu impact major în planul experienței de viață filtrată prin mecanismul imaginarului. *Bună dimineața, Silvuco, Mama Uța, Nedumirirea, Avioane deasupra spitalului, Deslușirea și Dialog neterminat* sunt câteva romane în miniatură, cum le-am numit noi atunci când am scris despre ele în altă parte, așa că nu mai insistăm acum și aici. Oricum, personajele principale sunt, cu rare excepții, oameni trecuți de 80 de ani și au o poveste. Una fără de care nu există nici destin uman demn de a fi numit astfel, și nici literatură autentică. De asemenea tema se regăsește și în poezia lui Olimpiu Nușfelean dar, în acest gen de creație, este mai dificilă raportarea la ea (tema) după cum ne asigură poetul însuși în primul eseu al volumului, unul lămuritor în privința temei, scopului și metodei utilizate în demersul său exegetic. Eseurile, evident, întregesc universul unitar al creației scriitorului bistrițean.

Fiecare eseu din volumul comentat de noi are cu siguranță istoria lui. Nu ne putem pronunța asupra acesteia mai mult decât am făcut-o în rândurile de mai sus. Considerăm că viziunea autorului cărții, Olimpiu Nușfelean, cu privire la bătrânețe, moarte etc. de această dată pornește dintr-un fel de centru în care se află câte un mare scriitor. Îl numim, în ordinea în care sunt scrise eseurile: Lev Tolstoi, Marguerite Yourcenar, Evgheni Vodolazkin, Yasunari Kawabata, Gabriel Garcia Marquez, Philip Roth, Charles Bukowski, Simone de Beauvoir, Michel Houellebecq, Eric – Emmanuel Schmitt, John Fose și Ernest Hemingway. (Numărul lor nu are de-a face în vreun fel, în opinia noastră, cu numărul Apostolilor din Evanghelii). Cititorul va descoperi la lectura cărții că fiecare scriitor din cei menționați este apelat de Olimpiu Nușfelean în calitate de „călător prin lumi imaginare generate de o vârstă” cu câte o poveste pe tema dată (aleasă). Fiecare scriitor este privit din perspectiva unui singur roman din întreaga lui operă. Două excepții. Întâia: Lev Tolstoi este analizat prin prisma *Jurnalului* soției lui, Sofia Tolstoaia. A doua: Evgheni Vodolazkin figurează în două eseuri, ca autor al romanelor *Laur* și *Aviatorul*.

În imperiul imaginarului

Deși tema este aceeași, în abordarea analitică eseistul a avut grijă să diferențieze (în fiecare eseu) problematicile în funcție de felul în care se situează fiecare scriitor „în imperiul imaginarului”, prin sondarea propriului interior între senectute (înțeleaptă sau nu tocmai), dragoste, gelozie, sexualitate, boală și suferință, totalitarism, convenționalism obositor, între senectute și înfrângerea eternă, regăsirea chipului omului, rivalitatea – dacă nu fatală – cel puțin dezastroasă din punct de vedere uman, profesional și moral. Demersul analitic al

lui Olimpiu Nușfelean este cu adevărat o încercare mai mult decât meritorie. Are unicitatea și singularitatea ei în spațiul nostru literar contemporan. Încercarea este dificilă și complexă pentru *cititorul de cursă lungă*, Olimpiu Nușfelean, pentru *scriitorul care știe să evoce prin poveste dramatismul condiției umane*, Olimpiu Nușfelean. S-ar mai putea adăuga și altele, dar ne grăbim spre un minim de exemplificări din fiecare eseu.

1. Tolstoi se îndrăgostește fulgerător de Sofia Andreevna Bers. El are 34 de ani, ea 18. Iubirea ei este sinceră, devastatoare chiar. Tolstoi nu este preocupat de sfârșit. Ea, da. Moartea îi este indiferentă lui Tolstoi. La 75 de ani nu-și face probleme din pricina senectuții și nici a sfârșitului. La 58 de ani scrisese totuși *Moartea lui Ivan Ilici*. După lectura nuvelei

genialului Tolstoi, Maupassant avea să scrie: „Îmi dau seama că toată activitatea mea n-a avut niciun rost, toate zecile de volume pe care le-am publicat nu valorau nimic.” Sofia Andreevna, la 19 ani scrie în *Jurnal*: „E îngrozitor de trist că nu am nevoie de nimic și că nu mă bucură nimic, de parcă am îmbătrânit, și e insuportabil să fii bătrân.” Cei doi se iubesc sincer „dar ea suferă în singurătatea căsniciei. Se simte, conchide eseistul „element auxiliar al soțului scriitor, ceea ce e bine! A meritat sacrificiul.”

2. În *Memoriile lui Hadrian* Marguerite Yourcenar „își trăiește viața prin scriitură plonjând în propriul eu și în propriul trup.” Motivul alegerii fostului împărat roman: este etalon „al omului ce se refuză pe sine. Voluntar, dezinhibat, scufundat în disperarea scriitorului care nu scrie.” Așa își scrie romanciera propria viață în sens metaforic, printr-un transfer de euri. Pentru Hadrian moartea poate deveni obiectul unei dorințe oarbe, pline de farmec, ca și dragostea. Tot eseistul Olimpiu Nușfelean face o observație esențială: „pe împărat moartea l-a obsedat și i-a subjugat sufletul doar până în momentul în care au apărut simptomele bolii.” Boala l-a scăpat de obsesie. „Am reînceput să mă interesez de viața care mă părăsea...” [...].

3. Lui Evgheni Vodolazkin eseistul Olimpiu Nușfelean îi analizează două romane: *Laur* și *Aviatorul*. Fiecare ocupă un alt loc în structura cărții în funcție de modul în care se raportează personajele la tema bătrâneții, dragostei, bolii, suferinței, a morții și a izbăvirii. Determinările personajelor țin de istorie dar nu în chip absolut. Laur, de pildă, are convingerea că „viața nu are un scop istoric.” Deci nici o determinare de acest tip. Și totuși, acțiunea romanului se desfășoară în secolul XV, personajul Arseni – viitorul Laur, se naște în anul 1440. Moartea nu are doar cauze biblice; ciuma nu așteaptă vârsta senectuții ca să răpună. Sărăcia și mizeria îi fac concurență. Cazul familiei lui

Arseni este un exemplu. Înaintea lui Arseni se nasc doi copii, ambii mor înainte de-a împlini vârsata de un an. El însuși, copilul Arseni, rămâne orfan, părinții i-au murit de ciumă. Este crescut de Hristofor, bunicul lui. Acesta are 70 de ani și-l întreabă pe starețul Nikandru: „Ce să fac de acum încolo?” Starețul îl sfătuiește să trăiască cât mai aproape de cimitir. „Și în general, să trăiești singur.” Își face o izbă în apropierea cimitirului; acolo viețuiește și Arseni. Va fi inițiat în tainele vindecării bolnavilor cu ierburi. I se vorbește despre moarte. Hristofor îi citește *Cărțile lui Avraam*. Avraam este alesul lui Dumnezeu. El i-a făgăduit că din seminția sa neamurile se vor perpetua veșnic. Avraam este conștiința eternității. Este o explicație posibilă a faptului că Arseni își ia mai multe identități. După Arseni urmează Ustin, Ambrozie și Laur. Fiecare cu povestea sa. Olimpiu Nușfelean interpretează cu acribie sensul fiecăreia. Noi ne limităm la a spune că Laur în tot ceea ce face pare a căuta, ca și Avraam, eternitatea prin credință și dragoste, prin copii săi. Aceasta îl va și mântui. Subiectul, generic vorbind, este reluat de Evgheni Vodolazkin în *Aviatorul*. Suntem în altă epocă, în alt secol. Unele lucruri s-au schimbat, altele au rămas. Drama și tragedia îmbracă acum uniforma celui angajat în „marea bătălie pentru utopie.” Este vorba de Revoluție. Bolșevică, leninistă, cu prelungiri staliniste. Da, mâna Revoluției este lungă. În limbajul lui Vodolazkin, utopia este expresia „celor mai înspăimântătoare lucruri care există.” Victima ei este și personajul din *Aviatorul*, Evgheni Platonov. În 1920 acesta ajunge la Sankt Petersburg. Viața de aici – cu implicații politice, sociale, teologice și amoroase – are povestea ei, cu intrigi și asasinate, cu condamnări cumplite etc. Lui Platonov i se înscenează o crimă, este arestat, torturat, condamnat și deportat într-un lagăr de muncă din insulele Solovki. Aici, din ordinul lui Stalin, a fost înființat un laborator de criogenie umană. Scopul: dobândirea vieții veșnice de către Stalin și ai lui. Medicul neamț care conduce laboratorul îi propune lui Platonov să accepte să fie înghețat pentru 60 de ani, experimental. Platonov acceptă, deși un savant sovietic îi spune că după dezghețare, la scurt timp, va muri. Perspectiva i se pare mai acceptabilă din punct de vedere uman decât exterminarea în infernul din lagărul de muncă. După 60 de ani Platonov este resuscitat. Se trezește într-o altă lume. Olimpiu Nușfelean ne-o prezintă exact și lămuritor pentru tema eseurilor domniei sale. Noi conchidem: în noua sa lume, Platonov este un învins. Nu este lumea lui. I-a rămas totuși ceva din cel care a fost: credința în Dumnezeu, mântuirea. Știința, cu toate bunele și relele ei, nu i-a zdruncinat nădejdea învierii adevărate. Și nici ideologia politică.

4. Olimpiu Nușfelean în eseu cu titlul *Viața copiată sau literatura în proximitatea morții* se oprește asupra romanului *Frumoasele adormite* scris de premiantului Nobel din 1968, Yasunari Kawabata. Acest roman al celebrului scriitor japonez este considerat de o bună parte a criticii literare ca fiind singurul în care atracția sexuală este prezentată explicit. Unii consideră că aceasta ar fi și miza cărții. Olimpiu Nușfelean nu este de acord și pe bună dreptate. *Frumoasele adormite* „nu este un roman ieftin, cu fantasme erotice din partea unui senzualist.” Miza romanului o constituie condiția umană ca stare înspăimântătoare pentru

bătrânii care nu mai sunt bărbați. Aceștia, pentru a-și depăși condiția, încep a frecventa un han singuratic în care li se oferă câte o tânără superbă cu care să-și petreacă o noapte. Fata însă este adormită, conform protocolului și regulamentului hanului, înainte de sosirea musafirului. Așa o găsește clientul de fiecare dată. După ce se așază în pat lângă trupul gol clientul primește un somnifer. Adoarme și el. Se trezește dimineața înaintea tinerei și pleacă. Nimeni nu poate cunoaște identitatea celei adormite. Îi poate admira doar frumusețea corpului gol de care nu-i este permis să se atingă. E doar de văzut, de „mirosit”, de dorit. Este și o invitație la amintirea trecutului de către bătrânul care nu mai este bărbat. Eroul lui Kawabata, Eguchi, are 67 de ani. Trupul gol al tinerei lângă care se așază în pat nu reprezintă un dat al plăcerii, nici măcar un surrogat al acesteia. El, trupul gol al tinerei superbe, este doar o „interdicție a vieții și fericirii.” Pentru Eguchi fata este totuși o consolare. El refuză somniferul. Preferă să-și re trăiască mental viața în fața fetei adormite. Dar fără puțința de a face abstracție de realitatea nopții care-l învâluie cu întunericul ei. O realitate care-i trezește un sentiment de vinovăție. Este convins că nu se află în locul cuvenit! Ar vrea să fugă. Unde? Într-un singur loc. În moarte. Când a scris romanul, Kawabata avea cam aceeași vârstă ca Eguchi, personajul său. Peste zece ani, în 1972, Kawabata se sinucide. Olimpiu Nușfelean găsește, conform hermeneuticii sale, cheia metafizică a romanului. Ea se află, potrivit eseistului, în imaginea unei păsări stilizate – dar cu ochi și gheare adevărate – de pe centura pe care patroana hanului o poartă. „Ce i-a rămas bătrâneții decât trăirea renunțării la zbor, la o lume înfometată a ochiului?” Nimic, răspundem și noi împreună cu eseistul.

5. În eseu următor din volumul lui Olimpiu Nușfelean ne întâlnim cu un alt premiant Nobel pentru Literatură (în 1982), columbianul Gabriel Garcia Marquez și cu al său roman *Povestea târfelor mele triste*. Marquez, notează Olimpiu Nușfelean, „este un scriitor care, în proză, se scrie pe sine și asta într-un mod magnific, construind o realitate magică în alternativă la o realitate...inepuizabilă.” Miza romanului, potrivit eseistului nostru: „elogiul iubirii trăite pe marginea gropii.” El are 90 de ani. Ea are 14. Viața lui s-a scurs convențional, adică banal. A scris articole mediocre ca ziarist, a frecventat bordelurile. Își alegea „marfa” în funcție de preț. Unul cât mai mic. Nu era interesat de farmecul femeii. La un moment dat îi cere patroanei de bordel să-i ofere o virgină. În noaptea petrecută cu aceasta, se îndrăgostește cu adevărat. Scrie un articol aniversar – împlinise 90 de ani – în care glorifică bătrânețea. Olimpiu Nușfelean ne spune că „glorificarea bătrâneții nu vine din conținutul articolului, ci din casa Rosei Cabarcas (numele patroanei, n.n.) în care se întâlnește cu destinul.” Olimpiu Nușfelean face o analiză comparativă pertinentă a romanului lui Marquez cu cel semnat de Kawabata care, afirmă eseistul, l-a inspirat pe scriitorul latino-american.

6. *Animal pe moarte* este romanul faimosului scriitor american Philip Roth. Personajul David Kepesh este fost universitar. Vârsta 70 de ani. Este vulnerabil la frumusețea feminină; stăpânit de dorințe sălbătice, de pasiuni sexuale. Sfârșitul, moartea adică, este temă tangentă, cum o numește Olimpiu Nușfelean. Kepesh rememorează aventura de dragoste pe care a avut-o cu o superbă studentă cubaneză la cursul de *critică de artă*. El avea 62 de ani, ea 20. Consuela – numele studentei – are multe, frecvente și reale temeri față de moarte. Profesorul ajunge să se identifice cu temerile ei cu privire la un anume sfârșit. Este conștient că într-o zi o va pierde pe Consuela, că i-o va lua unul mai tânăr. Și el? Trăiește „pornografia geloziei”, care nu-i decât distrugerea sinelui. E lucid. „Alături de o asemenea tânără, spune el, trebuie să fii un nătărău ca să te simți din nou tânăr.” Fiul lui, de 42 de ani, îl urăște. Tatăl răspunde urii fiului prin practicarea sexului, ca formă de răzbunare. Olimpiu Nușfelean: „O explicație bună pentru un om aflat la vârsta înfrângerii.” Te poți răzbuna oare împotriva morții? [...].

7. Charles Bukowski, *Femei*. Prestigioasa revistă americană „Newsweek” scria despre el: „Bukowski, scandalagiul profesionist și laureatul lumii interlope din Los Angeles, afirmă cu o insistență de un romantism nebunesc că înfrânții sunt mult mai autentici decât învingătorii și scrie cu o compasiune încrâncenată pentru toate sufletele pierdute.” El scrie despre lumea pe care a cunoscut-o bine. O lume a periferiilor, sordidă, cumplit de cinică, degradată, plină de bețivi, vagabonzi și târfe. Acesta este și universul scrierilor lui. Se înscrie, deci, perfect în tematica volumului eseistului Olimpiu Nușfelean *Sfârșitul salvat*. Henry Chinaski, personajul lui Bukowski, alter ego-ul scriitorului, are 50 de ani, vârstă la care semnele îmbătrânirii sunt evidente. În proza *Femei* semnele decrepitudinii i se relevă într-un super-market. Pare cel mai trist om de acolo. Este sătul de toate. „Poate că se săturase de sex.” Cine-i mai poate salva eul de la prăbușirea finală? Femeia, în nici un caz. Alcoolul? Nu, este prea slab pentru încrâncenările lui sufletești. Rămâne în discuție *scrisul*. Da, scrisul îi oferă șansa salvării. Scrisul îi apare ca un ring de box. Te poți lupta cu orice și poți câștiga. [...].

8. Eseistul Olimpiu Nușfelean exemplifică imaginea bătrâneții așa cum apare în chipurile celor din jur și în romanul *O moarte ușoară* de Simone de Beauvoir. În roman este vorba, ne spune eseistul, de o „Bătrânețe fără ficțiune.” Personajul romanului – unul în care se apelează la elemente autobiografice – este mama scriitoarei, Françoise de Beauvoir. Are 77 de ani, cade în baie, colul femural cedează. La spital, colac peste pupăză, i se descoperă un cancer necruțător. Lucrurile (acțiunea) se petrec domol, aproape lin, deși Françoise avea „o groază animalică de moarte.” Nu acceptase ideea că îmbătrânește, că devine o femeie bătrână. Dar, spre final, se împacă cu gândul că „trebuie să știi să privești lucrurile în față.” Eseistul recurge la exemplificări convingătoare în favoarea ideii precizate în titlul eseului său *Bătrânețe fără ficțiune*. Fiica, zărindu-i trupul gol al mamei în mâinile kineoterapeutei a avut un șoc. „O biată carcasă fără apărare, palpată, manipulată de mâini profesionale, în care vița părea că nu se prelungește decât printr-o inerție stupidă.” Inevitabilul se produce. Simone de Beauvoir va observa că moartea a făcut din mama ei un personaj. În viață a fost o figură ștearsă, anonimă. Acum este un personaj în sicriu. [...]. Olimpiu Nușfelean își încheie eseu cu o interogație: cum poți să spui povestea unuia pe care nu-l cunoști în ceea ce are el esențial? Răspunsul îl dă indirect, apelând la ideea lui Nicolae Manolescu potrivit căreia ar fi vorba despre însăși „criza conceptului de literatură, tradusă prin neîncrederea în

imaginație.”

9. *Serotonina* lui Michel Houellebecq sau „oboseala de a di fericit convențional”, cum își numește Olimpiu Nușfelean eseul dedicat romanului scriitorului francez. Romanul nu este ales întâmplător. De fapt, la Olimpiu Nușfelean nimic nu este scris sub semnul aleatorului. Prin ce se diferențiază problematica romanului în raport cu celelalte, tema rămânând aceeași? Prin aceea că personajul romanului, la 46 de ani, suferind de maladia accedia (plictiseală, melancolie, spleen, lehamite, indiferență față de valori, angoasă, vid existențial și încă altele asemănătoare) decide să renunțe la tot, inclusiv la femeie ca la niște „eșecuri acceptate în dragoste” și să caute compania bătrânilor. O face, dar seniorii găsiți de el îl consideră un intrus, un „fals senior”. Iată o nouă înfrângere! Să-ți *provoci bătrânețea* nu-i deloc simplu. Consecințele nu sunt cele imaginate. Hormonul fericirii nu prea-și face treaba. Să ia o doză mai mare de serotonină? La ce bun? Florent–Claude Labrauste nu poate scăpa de dilemele și fricile semenilor, înainte de vreme. Fatalitate? E doar condiția umană, ca stare a lumii actuale în viziunea scriitorului francez.

10. Un alt scriitor francez contemporan important este Eric–Emmanuel Schmitt, autor, printre altele, al romanului *Rivala* asupra căruia s-a oprit eseistul Olimpiu Nușfelean pentru descifrarea sensului vieții, al bătrâneții și al morții. Dar nu sfârșitul oricui, ci al unui artist celebru, Maria Callas în povestea și viziunea rivalei sale de-o viață, Carotta Berlumi. Un caz Mozart – Salieri feminin dar la nivel interpretativ, nu creator? Nici măcar atât, pentru că numita Carlotta n-a existat. Este personaj fictiv. Prin el însă Eric–Emmanuel Schmitt își exprimă admirația necondiționată pentru Maria Callas, căreia îi aduce un elogiu la sărbătorirea Centenarului nașterii celebrei artiste scriind romanul *Rivala*. Carlotta este bătrână, se urcă pe scena Operei Scala din Milano de câte ori are prilejul (în special când grupuri de turiști vizitează renumita instituție de cultură) și o defăimează pe Maria Callas, îi neagă valoarea și meritele etc. Se pune pe sine în evidență, își justifică locul nemeritat în istoria Operei. Lipsa de curaj, lașitatea și filosofia de viață însușită de la un profesor de-al său: „Să cânti bine, să trăiești bine, să mori bine!” Ea a cântat mediocru, a trăit prost – încărcată de păcate și vicii. „Ce javră de existență!” - și a murit prost. Pe când rivala ei, Maria Callas a fost exemplul contrariu.

Scrisul ca existență și comunicare

11. Volumul de eseuri despre care vorbim se încheie practic cu demersurile hermeneutice ale lui Olimpiu Nușfelean asupra romanelor *Numele celălalt* al lui Jon Fosse și *Bătrânul și marea* al lui Ernst Hemingway. Doi nobeliști. În 2023 norvegianul, în 1954 scriitorul american. În opinia scriitorului român (bistrițean) norvegianul reușește în romanul său „O regăsire a chipului omului” într-o lume în care ființa umană și-a pierdut consistența (chipul) prin decăderea sa continuă în derizoriu, înstrăinare, singurătate, neputință, boli, sentimente sleite, istorie violentă și nedreaptă, natură devastată ș.a. Personajul Asle recunoaște că este „un boșorog” deși este încă în putere. Lucrează, este activ, se îndrăgostește. Nu se laudă cu nimic din toate astea. Este lucid, are și destule hibe. Olimpiu Nușfelean remarcă cu referire la acestea: „nu-și deplânge neputințele [...], ci își caută salvarea.” Scrisul lui Fosse, ne spune tot eseistul, este un fel de rugăciune, ca o stare de slavă. Limbajul literar, aparent greu descifrabil, este plin de *sens*, este existență proprie plus comunicare. Dominantele fiind de tip filosofic, teologic (mistic) și metafizic. [...]. Lângă Asle de pe patul de spital se află celălalt Asle care ține în mână crucea de lemn maro al rozariului dăruit cândva de Ales și zice în gând *Pater noster*...Sfârșitul este salvat din perspectiva oricărui creștin. Dar a celorlalți? Dumnezeu știe *exact*.

12. Este timpul să ne întrebăm cu privire la bătrânul Santiago din romanul lui Hemingway: el ce știe *exact*? Că are un destin. „Poate că n-ar fi trebuit să fiu pescar! Îl străfulgeră un gând. *Dar pentru asta am fost făcut.*” (s. n.). Condiția lui este a pescarului sărac care trebuie să iasă cu barca pe mare dacă vrea să supraviețuiască. Are însă un vis. Să prindă un pește mare care nu se lasă însă prins. Într-o zi – minune! -, reușește să-l prindă. Vis împlinit. Urmează să pună peștele în barcă, dar nu reușește. Îl leagă cu o frânghie de barcă și pornește spre casă, unde-l așteaptă singurul lui prieten, copilul Manolin. Pe drum rechini îi devorează peștele. Ajunge acasă doar cu scheletul peștelui. Visul s-a năruit. „Era prea frumos ca să dăinuie.” Santiago este, din nou, înfrânt. De ce? Răspunde: „Am ieșit prea în larg!” Formidabil răspuns, genială parabolă a condiției umane. Santiago își asumă eșecul. Moartea? Mai poate să aștepte pentru că bătrânul Santiago face noi planuri, e drept mărunte, dar nu-și încrucișează brațele în semn că o așteaptă.

În căutarea izbăvirii

Volumul de eseuri semnat de Olimpiu Nușfelean se încheie de fapt cu un capitol recapitulativ extins, și nu cu o simplă și scurtă concluzie. Eseistul notează: „Orice roman are înscris în el o traumă, conține în osatura lui, așa zice, un *Sfârșit salvat*, pentru că «exultă» într-o izbăvire a intrigii, o trezire confirmată în marca unei schimbări.” Izbăvirea este o maximă bucurie, firește. Olimpiu Nușfelean simte nevoia să vină cu alte câteva exemple de sfârșituri salvate – în afara celor comentate până acum. Amintește de John Steinbeck, de Raskolnikov, de Apostol Bologa care înfruntă moartea prin spânzuraătoare, fiind salvat de iubirea lui pentru oameni și Dumnezeu. Și, dacă-mi este permis, l-aș adăuga aici pe Mihai Sin, asupra căruia s-a așternut o tăcere absolută din toate părțile, cred, nedreaptă. Ultimul lui roman se numește *Ispita izbăvirii*. A apărut la câteva zile după moartea scriitorului, 6 mai 2014. În ultima convorbire cu Valentin Nicolau avea să-i spună acestuia: „În definitiv, fiecare dintre noi asta căutăm o viață întreagă, să ne izbăvim. Iar despre asta am scris și am tot scris, personajele mele asta caută cu înfrigurare.” Olimpiu Nușfelean consideră în finalul cărții domniei sale că Sfârșitul este moartea. Ea îl reprezintă. Polivalent însă. Cel puțin ca Sfârșit privit din exterior.

Literatura în prim-planul Zilelor Bistriței

Serile de la Casa Colecțiilor și a Documentelor de Patrimoniu

Cea de-a treia ediție a Serilor de la Casa Colecțiilor și a Documentelor de Patrimoniu a transformat Bistrița într-un veritabil spațiu al întâlnirii dintre scriitori, editori, cititori și iubitori ai culturii. Evenimentul, inclus în programul Zilelor Bistriței, a reunit lansări de carte, recitaluri muzicale, maratoane literare, expoziții și întâlniri cu autori din întreaga țară.

Prima zi a debutat cu dezvelirea plăcilor memoriale dedicate unor personalități ale culturii bistrițene – Miron Duca, Lucian Valea, Ion Moise, Ioan Ilieș, Ion Urcan, Alexandru-Cristian Miloș, Grigore Bradea, Luca Onul și Dumitru Andrașoni –, un gest de recunoștință față de cei care au contribuit la patrimoniul cultural al orașului.

Programul a continuat cu editurile Junimea și Casa Cărții de Știință. Editura Junimea a propus publicului lansările volumelor: „Studii și eseuri” de Marin Tarangul, „Amintirea Paradisului” de Cezar Ivănescu, „Balada nopții de aur” de Mihai Ursachi, „Din ardere” de Horia Zilieru, „Aurora Cornu” de Pierre Cormary, „Faustia” de Caliochia Tocală, „Suspendarea gravitației” de Helmut Seiler, „La frontiera nopții” de Dinu Flămând și „Vestă antiglonț” de Rolando Kattan, prezentate de Ioan Alexandru Tofan, Simona Modreanu și Caliochia Tocală.

Editura Casa Cărții de Știință a lansat volumele „Lucian Blaga în timp și în etern” de Aurel Rău, „Poeme. Opera completă” de Saint-John Perse, în traducerea lui Aurel Rău, precum și „Vârstele subversiunii. N. Steinhardt și deconstrucția utopiilor” de Adrian Mureșan. Prezentările au fost susținute de Aurel Rău, Adrian Mureșan și Mircea Trifu.

Au fost prezentate și volumele „Jurnal” de Ion Moise, apărut la Editura Galaxia Gutenberg, ediție îngrijită de Ioan Pinteș și Menuț Maximilian, „Cerșetorul de albastru” de Crin-Triandafil Theodorescu (Editura Tango), volumele lui Horea Porumb – „Diminețile erau reci și noi ne grăbeam” și „În depărtare albastrul devine violet”, apărute la Editura Neuma, „Poduri de timp” de Dorel Cosma (Editura Nosa Nostra) și „Indezirabila fragilitate” de Laura C. Munteanu (Editura Neuma). Publicul s-a bucurat și de un amplu Maraton literar, de recitalul susținut de Florin Săsărman, precum și de Salonul de Carte și vizitarea Casei Colecțiilor și a expoziției dedicate lui Gheorghe Tomozei.

Duminică, atenția s-a îndreptat către editurile bistrițene, care și-au prezentat cele mai recente apariții editoriale. Editura Charmides a lansat volumele „Poeme inedite” de Constantin Kavafis, în traducerea lui Aurel Rău, și „Poveștile Bistriței” de Menuț Maximilian, în timp ce editurile George Coșbuc, Denebris și Nosa Nostra au adus în fața cititorilor numeroase titluri noi. Editura George Coșbuc a lansat volumele „Gheare blânde” și „Acolo” de Cornel Cotuțiu, „Blesteme” și „Line Eve” de Vasile Muste, „După ce trec, zilele devin abstracte” de Gavril Moldovan și „Privind în jur” de Alexandru Oltean. Editura Denebris a prezentat volumele Cristiane Gabrieli Pătroi – „Ultimul dans pe nisip” și „Prezentul meu ești tu”, alături de „Ce fac eu fără tine?” de Alex Cristescu și „Colecționarul de inimi” de Gabriela Cotacu. Editura Nosa Nostra a lansat volumele „Biserici de lemn din ținuturile Bistriței și Năsăudului” de Cornel Gaiu și „Proverbe în actualitate” de Al. Uiuu. Au fost prezentate și volumele „Transbordare” de Gelu Vlașin (Editura pentru Artă și Literatură), „Poveștile satului” de Nadia Urian Linul (Editura Eco Transilvan) și „Anotimpurile Colibiței” de Al. Uiuu (Editura Grinta). Programul a fost completat de un nou maraton literar, recitalul susținut de Cristina Vlașin, Salonul de Carte și vizitarea expozițiilor.

La Maratonul literar au participat scriitorii și poeții Melania Cuc, Maria Olteanu, Mi-rela Cristina Rus, Ileana Urcan, Maria Ujică, Ioan Cioba, Menuț Maximilian, Mircea Măluț, Iacob Naroș, Petru Rai, Elena M. Cîmpan, Daniela Fulga, Ionela-Silvia Nușfelean, Mirela Orban, Doina Vamoș, Alin Cordoș, David Dorian, Gheorghe Mizgan, Gavril Moldovan, Olimpiu Nușfelean, Victor Știr și Ion Radu Zăgreanu.

Pe întreaga durată a manifestării, Biblioteca Județeană „George Coșbuc” Bistrița-Năsăud și-a deschis porțile pentru public, oferind vizitatorilor posibilitatea de a descoperi colecțiile bibliotecii și de a împrumuta cărți.

Coordonat de Ioan Pinteș, Gabriela Molnar și Laura Seserman, cu moderarea asigurată de Amalia Levey și Paul Pavelea, evenimentul a demonstrat încă o dată că Bistrița este un important centru al vieții culturale transilvănene. Cele două zile au adus împreună scriitori consacrați și debutanți, editori, traducători și cititori, confirmând că literatura continuă să fie un reper esențial al comunității și al dialogului cultural.

• • Menuț Maximilian

Redacția

*** Se distribuie gratuit împreună cu ziarul Răsunetul *** Marcă înregistrată ***
Director: Menuț Maximilian; **Redactor șef:** Olimpiu Nușfelean; **Editor coordonator:** Gabriela Ciomei;
Redactori: Leo Butnaru; Elena M. Cîmpan; Icu Crăciun; Ionela Silvia Nușfelean; Ion Radu Zăgreanu;
Prezentare grafică: Maxim Dumitruș; **Tehnoredactare:** Claudiu Moldoveanu; **Web:** Grigore Cotul, **site:** assbn.ro
Societatea Scriitorilor din Bistrița-Năsăud: Irina Petraș - președinte de onoare, Menuț Maximilian - președinte,
Icu Crăciun, Vasile George Dăncu, Virgil Rațiu - vicepreședinți;
Adresa: str. Petre Ispirescu, nr.14C, Bistrița - jud. Bistrița-Năsăud; email: rasunetul@rasunetul.ro, menutmaximilian@yahoo.com.

Apărut cu sprijinul

SANOVIL

ISSN 2784-0034 ISSN HL 2784-0034